

ФЕДЕРІКО
ГАВРСІЯ
ЛЪОРКА

ГОСПОДА
БЕРНАДИ
АЛБЕН

КРИВАВЕ
ВЕСИМЯ

ДОНЬЯ
РОСИТА,
НЕОАРХИМЕНА

ФМА

ФЕДЕРІКО
ГАРСІЯ ЛЬОРКА
ЧОТИРИ ДРАМИ

FEDERICO GARCIA LORCA

CUATRO DRAMAS

BODAS DE SANGRE
YERMA
DOÑA ROSITA LA SOLTERA
LA CASA DE BERNARDA ALBA

*VERSION UCRANIANA
DE WIRA WOWK
EN COLABORACION
CON WOLFRAM BURGHARDT
Y H. K.*

SUCHASNIST
1974

ФЕДЕРИКО ГАРСІЯ ЛЬОРКА

ЧОТИРИ ДРАМИ

КРИВАВЕ ВЕСІЛЛЯ
ПУСТОШНЯ
ПАННА РОЗИТА
ГОСПОДА БЕРНАРДИ АЛЬБИ

*ПЕРЕКЛАД З ЕСПАНСЬКОЇ
ВІРИ ВОВК
У СПІВРОБІТНИЦТВІ
З ВОЛЬФРАМОМ БУРГАРДТОМ
І Г. К.*

diasporiana.org.ua

СУЧАСНІСТЬ
1974

Криваве весілля

ТРАГЕДІЯ НА ТРИ ДІЇ
І СІМ КАРТИН

1933

Обкладинка Л. Гуцалюка
Cover designed by Luboslaw Hutsaliuk

ДІЄВІ ОСОБИ

МАТИ

МОЛОДА

СВЕКРУХА

Леонардова ЖІНКА

СЛУЖНИЦЯ

СУСІДКИ

ДІВЧАТА

ЛЕОНАРДО

МОЛОДИЙ

БАТЬКО молодої

МІСЯЦЬ

СМЕРТЬ у подобі ЖЕБРАЧКИ

ДРОВОРУБИ

ХЛОПЦІ

ДІЯ ПЕРША

ПЕРША КАРТИНА

Житло, вифарбуване жовтим.

МОЛОДИЙ *(входить)* Мамо!

МАТИ Що?

МОЛОДИЙ Я йду.

МАТИ Куди?

МОЛОДИЙ На виноградник. *(Збирається вийти).*

МАТИ Пожди.

МОЛОДИЙ Чого вам треба?

МАТИ Пообідай, сину.

МОЛОДИЙ Облиште. З'їм винограду. Дайте мені ножа.

МАТИ Навіщо?

МОЛОДИЙ *(сміється)* Стинати китяги.

МАТИ *(крізь зуби, шукаючи)* Ніж, ніж... Хай вони всі будуть прокляті, і гульвіса, що їх вигидав.

МОЛОДИЙ Говорім про що інше.

МАТИ І рушниці, і пістолети, і найменший ніжик, і навіть молики й вила на току.

МОЛОДИЙ Та добре вже, добре.

МАТИ Все те, що може калічити тіло мужчини. Вродливого мужчини з квіткою в губах, що виходить у виноградник або йде до своїх власних маслиць, бо вони йому належать, вони його спадщина...

МОЛОДИЙ *(хилить голову)* Мовчїть.

МАТИ ... і той мужчина не повертається. А якщо повертається, то тільки на те, щоб на нього покладали пальмову гілку і тарїлку грубої солі, щоб не напух. Не знаю, як ти смієш но-

сити ніж при тілі і чому я сама тримаю цю гадину в скрині.
МОЛОДИЙ Буде вже з вас?

МАТИ Навіть, якби я жила сто років, не говорила б ні про що інше. Спершу твій батько, що пахнув для мене пвоздиком; я не втішалася ним і два роки. Потім твій брат. Хіба є право, щоб така мала річ як пістолет чи ніж могла повалити мужчину, що наче тур? Я ніколи не могла б мовчати. Минають місяці за місяцями, а розпука коле мені в очах і навіть у кінчиках мого волосся.

МОЛОДИЙ *(рішуче)* Кінець?

МАТИ Ні, не кінець. Хтось хіба може повернути мені твого батька? І твого брата? А потім — в'язниця. Що таке в'язниця? Там ідять, там курять, там грають на інструментах! Мої небіжчики оброслі травою, мовчазні, повернені на пил. Два чоловіки, наче геранії... Вбивники, у в'язниці, живі-здорові, дивляться на гори...

МОЛОДИЙ Хочете хіба, щоб я їх повбивав?

МАТИ Ні... Якщо говорю, то липи тому, що... Як не говорити, коли бачу, що виходиш цими дверима? Мені не до впадоби, що несеш ніж зі собою. Бо... я не хотіла б, щоб ти ішов на поле.

МОЛОДИЙ *(сміється)* Та годі!

МАТИ Я воліла б, щоб ти був жінкою. Ти не йшов би тепер до потоку, і ми вишивали б разом облямівки та гаптували собачок.

МОЛОДИЙ *(схоплює маму під одну руку і сміється)* Мамо, а якби я взяв вас також на виноградник?

МАТИ Що робити старій на винограднику? Ти поклав би мене під винолози?

МОЛОДИЙ *(підносить її на руках)* Стара, старенька, старенька!

МАТИ Твій батько, той мене водив. Він з доброго роду. Кров. Твій дід залишив по дитині на кожнім розі вулиці. То мені в смак. Як мужчина, то мужчина: як пшениця, то пшениця.

МОЛОДИЙ А я, мамо?

МАТИ Ти, що?

МОЛОДИЙ Хіба треба нагадувати?

МАТИ *(поважно)* Ах!

МОЛОДИЙ Вам не до впадоби?

МАТИ Не те.

МОЛОДИЙ Отож?

МАТИ Я сама не знаю. Так раптом — воно мене заскочило. Знаю, що дівчина — добра. Правда? Скромна, працювита. Місить свій хліб і шие своє плаття, та все таки здається, коли промовляю її ім'я, неначе б мені метнули камінь у чоло.
МОЛОДИЙ Дурниці.

МАТИ Більш, ніж дурниці. Це тому, що я залишусь сама. Тепер ти лиш один у мене, і мені жаль, що ти мене покидаєш.

МОЛОДИЙ Але ви підете з нами.

МАТИ Ні. Я не можу лишити тут самих твого батька і твого брата. Мушу щодня їх відвідувати, а якби пішла геть, то могло б трапитись, що вмер би хтось із Феліксів, із родини вбійників, і його могли б поховати побіч. А це то вже ні! Ніяк! Зроду! Бо відгребла б їх нігтями і сама б їх розтросила об мур.

МОЛОДИЙ *(голосно)* Ви знову!

МАТИ Прости мені. *(Мовчанка)*. Як довго з нею ходиш?

МОЛОДИЙ Три роки. Вже спромігся купити виноградник.

МАТИ Три роки. В неї був наречений, правда?

МОЛОДИЙ Не знаю. Відай ні. Дівчата мусять придивитися, за кого виходять заміж.

МАТИ Так. Я ні на кого не дивилася. Дивилась на твого батька, а коли його вбили, дивилась на стіну перед себе. Жінка зі своїм чоловіком, ось і все.

МОЛОДИЙ Ви знаєте, що в мене наречена добра.

МАТИ Не сумніваюся. Шкода тільки, що не знаю, яка була її мама.

МОЛОДИЙ Що з цього?

МАТИ *(дивлячись на нього)* Сину!

МОЛОДИЙ Що ви хочете?

МАТИ Правда. Маєш слухність. Коли ти хочеш, щоб я поговорила з батьками?

МОЛОДИЙ *(радий)* Може, в неділю?

МАТИ *(поважно)* Понесу їй старі мосяжні сережки, а ти їй купиш...

МОЛОДИЙ Ви більш розумієтесь на тому...

МАТИ Купиш їй мережані панчохи, а для себе два одяги... Три! Нікого в мене, лиш ти.

МОЛОДИЙ Вже йду. Завтра піду до неї.

МАТИ Так, так. І, може, мене потішиш шістьома внуками, або на скільки будеш мати охоту, вже коли твій батько не мав часу дати мені більше дітей.

МОЛОДИЙ Перше буде ваше.

МАТИ Але хай би були дівчатка. Я хочу вишивати, мережати і жити в злагоді.

МОЛОДИЙ Я певний, що ви полубите мою наречену.

МАТИ Я буду її любити. *(Хоче його поцілувати, але роздумується)*. Іди, ти вже надто великий до поцілунків. Даси їй своїй жінці. *(Павза. До себе)* Коли буде твоєю.

МОЛОДИЙ Вже йду.

МАТИ Добре обкопай той занедбаний цмат коло млища.

МОЛОДИЙ Не журіться!

МАТИ Іди з Богом. *(МОЛОДИЙ виходить. Мати сидить спиною до дверей. В дверях з'являється СУСІДКА в темному платті й у хустині на голові)*. Заходь.

СУСІДКА Як тобі ведеться?

МАТИ Як бачиш.

СУСІДКА Я вийшла до крамниці і прийшла заглянути. Живемо так далеко!..

МАТИ Вже двадцять років я не виходила на верх вулиці.

СУСІДКА Добре виглядаєш.

МАТИ Думаєш?

СУСІДКА Все минає. Два дні тому принесли сина моєї сусідки; машина обтяла йому обі руки. *(Сідає)*.

МАТИ Рафаїлові?

СУСІДКА Так. І ось маєш. Часом думаю, що краще твоєму й моему синові там, де вони тепер спокійно сплять, ніж мали б залишитися каліками.

МАТИ Мовчи. Це все вигадки, не потіха.

СУСІДКА Ох!

МАТИ Ох!

Павза.

СУСІДКА *(сумно)* А твій син?

МАТИ Пішов.

СУСІДКА Врешті купив виноградник!

МАТИ Мав щастя.

СУСІДКА Тепер одружиться.

МАТИ *(Наче будиться і присуває своє крісло до крісла сусідки)* Слухай.

СУСІДКА *(довірчо)* Кажі.

МАТИ Ти знаєш наречену мого сина?

СУСІДКА Добра дівчина!

МАТИ Так, але...

СУСІДКА Але ніхто її справді не знає. Живе сама там із батьком, так далеко, із десять миль від найближчої хати. Та вона чесна. Звикла до самоти.

МАТИ А її мама?

СУСІДКА Її маму я добре знала. Гарна жінка. Обличчя в неї світилось, мов у ікони. Але вона мені ніколи не була до душі. Не любила свого мужа.

МАТИ *(гостро)* Скільки всякої всячини знаєте ви, люди!

СУСІДКА Вибач. Я не хотіла нікого образити, але воно правда. Та чи вона була чесна, чи ні — ніхто не скаже. Про те не було мови. Вона була горда.

МАТИ Завжди те саме!

СУСІДКА Ти ж мене питалася.

МАТИ Бо я хотіла б, щоб ні про живу, ні про небіжку ніхто нічого не знав. Щоб були наче два будяки, яких ніхто не називає; та вони колочі, коли хтось їх діткнеться.

СУСІДКА Твоя правда. Твій син багато варт.

МАТИ Варт. Тому я на нього вважаю. Мені казали, що дівчина колись була заручена.

СУСІДКА Тоді їй могло бути яких п'ятнадцять літ. Він одружився вже з два роки тому, з її двоюрідною сестрою. Ніхто не пригадає собі заручин.

МАТИ А як ти собі пригадаєш?

СУСІДКА Таке питаш...

МАТИ Кожного цікавить розпитувати про те, що йому болять. Хто був її наречений?

СУСІДКА Леонардо.

МАТИ Котрий Леонардо?

СУСІДКА Леонардо з Феліксів.

МАТИ *(стає)* З Феліксів!

СУСІДКА Жінко, при чому тут Леонардо? Йому було вісім років, коли це в вас сталось.

МАТИ То правда... Та коли чую про Феліксів, — завжди те саме. Від прізвища *(крізь зуби)* Фелікс заливається рот багном *(спльовує)* і мушу плювати, мушу плювати, щоб не вбити.

СУСІДКА Схаменися. Що тобі з того?

МАТИ Нічого. Але ти розумієш.

СУСІДКА Не переч щастю свого сина. Нічого йому не кажи. Ти вже стара. Я також. Тобі й мені доводиться мовчати.

МАТИ Нічого йому не скажу.

СУСІДКА *(цілує її)* Нічого.

МАТИ *(спокійна)* Отаке то!..

СУСІДКА Піду, бо скоро мої повернуться з поля.

МАТИ Ну ж і спека сьогодні.

СУСІДКА Припекло дітей, що несли воду жінцям. Прощай, сусідко!

МАТИ Прощай. *(Іде до дверей ліворуч. Посередині сплять і повагом хрестяться).*

Завіса

ДРУГА КАРТИНА

Світлиця, пофарбована рожево, з мідним посудом і букетами яскравих квітів. Посередині стіл, накритий обрусом. Ранок. Леонардова СВЕКРУХА колише дитя на руках. З другого боку ЖІНКА плете панчошу.

СВЕКРУХА

Люлі люлі, сину,
кінь водиці прагнув
і не хоче пити.

У крутім галуззі
чорна хвиля плине.

Пісню заспіває,
під мостом спочине.

Хто, синочку, знає,
що ворожить хвиля
з своїм довгим треном
в зеленій світлиці.

ЖІНКА *(тихо)*

Гвоздику, засни,
велет-кінь не бажає води.

СВЕКРУХА

Трояндо, засни,
плаче кінь, не напившись води.
Розбиті підкови
і в інею прива,
кинджали зі срібла
в холодних очицях.
Спустились до річки,
ой, швидко спустились,
і кров розлилася
прудкіше водиці.

ЖІНКА

Гвоздику, засни,
велет-кінь не бажає води.

СВЕКРУХА

Трояндо, засни,
плаче кінь, не напившись води.

ЖІНКА

Не хотів торкатись
вологої глини,
його теплі ніздрі
у срібних росинках.
Лунало іржання
об самотні схили,
з мертвою рікою
по гортанці сизій.
Ой, велете-коню,

що не хотів пити!
Ой, туго світання,
коню сніжногривий!

СВЕКРУХА
Не приходь до дому,
позатулуй шиби
сонними гілками,
вітами сновиддя.

ЖІНКА
Мій синок дримає.

СВЕКРУХА
Мій синок затихнув.

ЖІНКА
Мій синочок має
з пуху подушину.

СВЕКРУХА
Батистову ковдру.

ЖІНКА
Крицеву колиску.

СВЕКРУХА
Люлі, люлі, сину.

ЖІНКА
Ой, велете-коню,
що не пив водиці!

СВЕКРУХА
Не приходь до хати,
мчи на верховини
по долинах мряки,
де твоя лошиця.

ЖІНКА *(дивиться)*
Мій синок дримає.

СВЕКРУХА
Мій синок затихнув.

ЖІНКА *(тихо)*
Гвоздику, засни,
велет-кінь не бажає води.

СВЕКРУХА *(встає дуже тихо)*
Трояндо, засни,
плаче кінь, не напившись води.

Виносять дитину. Входить ЛЕОНАРДО.

ЛЕОНАРДО Як дитя?
ЖІНКА Заснуло.
ЛЕОНАРДО Вчора йому було зле. Плакало вночі.
ЖІНКА *(весела)* Але сьогодні воно наче далія. А ти? Був у кузні?
ЛЕОНАРДО Іду звідам. Повіриш? Більш як два місяці — що підкую коня, а підкови відпадають. Мабуть, збиває об каміння.
ЖІНКА Чи не надто його виснажуєш?
ЛЕОНАРДО Я на ньому майже не їжджу.
ЖІНКА Казали мені вчора сусідки, що бачили тебе край пуці.
ЛЕОНАРДО Хто то говорив?
ЖІНКА Жінки, що збирають каперці. Звісно, мене це здивувало. То був ти?
ЛЕОНАРДО Ні. Що я мав би робити там у пуці?
ЖІНКА Я так і сказала. Але кінь увесь був у милі.
ЛЕОНАРДО Ти бачила?
ЖІНКА Ні, моя мати.
ЛЕОНАРДО Вона з дітям?
ЖІНКА Так. Хочеш води з цитриною?
ЛЕОНАРДО Дуже холодної.
ЖІНКА Чому ти не прийшов обідати?
ЛЕОНАРДО Був із купцями на збіжжя. Від них завжди важко вирватись.
ЖІНКА *(готує напій, дуже ніжно)* І добре платять?
ЛЕОНАРДО Скільки належить.
ЖІНКА Мені треба плаття, а дитині шапочки зі стьожками.
ЛЕОНАРДО *(встає)* Піду погляну на неї.
ЖІНКА Вважай, бо спить.
СВЕКРУХА *(входить)* Хто ж так морить коня? Ліг нерухомо, очі йому з лоба вилазять, наче з кінця світа притнав.

ЛЕОНАРДО *(мотий)* Я.
СВЕКРУХА Вибач. Кінь — твій.
ЖІНКА *(несміливо)* Він був з купцями на збіжжя.
СВЕКРУХА Про мене, хай лусне.

Сідає. Павза.

ЖІНКА Ось вода з цитриною. Холодна?
ЛЕОНАРДО Так.
ЖІНКА Знаєш, що сватають мою двоюрідну сестру?
ЛЕОНАРДО Коли?
ЖІНКА Завтра. За місяць буде весілля. Сподіваюсь, нас запросять.
ЛЕОНАРДО *(поважно)* Не знаю.
СВЕКРУХА Його мати, здається, не дуже рада з того весілля.
ЛЕОНАРДО Може, й має рацію. З нею треба бути обережним.
ЖІНКА Мені не до вподоби, що ви погано думаете про добру дівчину.
СВЕКРУХА Алеж бо, як він так каже, то знає її. *(З натяком)*. Адже тямив, що вона була три роки йому нареченою?
ЛЕОНАРДО Але я її залишив. *(До жінки)*. Будеш тепер плакати? Облиш! *(Відриває її руки від обличчя)*. Ходім подивимось на дитя.

Виходять, обнявшись.

З'являється бігом весела ДІВЧИНА.

ДІВЧИНА Господине!
СВЕКРУХА Що сталося?
ДІВЧИНА Прийшов до крамниці молодий і закупив усе найкраще, що там було.
СВЕКРУХА Прийшов сам?
ДІВЧИНА Ні, з мамою. Поважна, висока. *(Наслідуює її)*. Але що за пишнота!
СВЕКРУХА Мають гроші.
ДІВЧИНА І купили мережані панчохи!.. Ще й які! Мрія жіноча в панчохах! Дивіться: тут ластівка *(показує на кі-*

сточку), тут човник *(показує на литку)*, а тут троянда *(показує на стегно)*.

СВЕКРУХА Дитино!

ДІВЧИНА Троянда з бильцями і стеблом. Ах! Усе те шовкове!

СВЕКРУХА Поєднаються два добрі статки.

З'являється ЛЕОНАРДО з ЖІНКОЮ.

ДІВЧИНА Я прийшла розказати про те, що купують.
ЛЕОНАРДО *(різко)* Нас не обходить.
ЖІНКА Залиш її.
СВЕКРУХА Леонардо, що на тебе напало?
ДІВЧИНА Вибач. *(Виходить, плачучи)*.
СВЕКРУХА Що в тебе за потреба нагастувати людей?
ЛЕОНАРДО Я вас не питаюсь. *(Сідає)*.
СВЕКРУХА Та добре вже.

Павза.

ЖІНКА *(до Леонарда)* Що з тобою діється? Що за думка засіла тобі в голові? Не можна ж так, щоб я нічого не знала.
ЛЕОНАРДО Облиш.
ЖІНКА Ні. Хочу, щоб ти поглянув на мене і сказав мені.
ЛЕОНАРДО Лиши мене. *(Встає)*.
ЖІНКА Куди йдеш, милий?
ЛЕОНАРДО *(різко)* Не можеш мовчати?
СВЕКРУХА *(енергійно до доньки)* Мовчи. *(ЛЕОНАРДО виходить)*. Дитя!

Вибігає і входить з ним на руках. ЖІНКА стоїть нерушима.

Розбиті підкови,
і в інею грива,
кинджали зі срібла
в холодних очицях.
Спускались до річки,

і кров розлилася
бистріше водиці.

ЖІНКА (*обертаючись поволі, наче сонна*)

Гвоздику, засни,
велет-кінь не прохає води.

СВЕКРУХА

Трояндо, засни,
плаче кінь, не напившись води.

ЖІНКА

Люлі, люлі, сину.

СВЕКРУХА

Ой, велете-коню,
що не пив водиці!

ЖІНКА (*драматично*)

Не приходь до хати!
Мчи на верховини!
Ой, туго світання,
коню сніжногровий!

СВЕКРУХА (*плаче*)

Мій синок дрімає...

ЖІНКА (*поволі підходить, плачучи*)

Мій синок затихнув.

СВЕКРУХА

Гвоздику, засни,
велет-кінь не прохає води.

ЖІНКА (*плаче, спіраючись на стіл*)

Трояндо, засни,
плаче кінь, не напившись води.

Завіса.

ТРЕТЯ КАРТИНА

Середина печери, де живе млада. У глибині хрест із великих рожевих квітів. Круглі двері з завісами в мереживах, із рожевими кокардами. На стінах з білого твердого матеріалу — круглі вихлярі, голубі дзбани і малі дзеркала.

СЛУЖНИЦЯ Заходьте.

Вона дуже ввічлива, повна удаваної покори. Входить МОЛОДИЙ із МАТЕР'Ю. Мати вдягнена в простий чорний едаб, прикрита мережаним серпанком. Молодий — у чорному вельветі, з довгим золотим ланцюгом.

СЛУЖНИЦЯ Сідайте, будь ласка. Зараз прийдуть.

Виходить. МАТИ і СИН мовчать, непорушні, мов статуї. Довга павза.

МАТИ Ти прийніс годинник?

МОЛОДИЙ Так. (*Виймає і дивиться*).

МАТИ Маємо повернутися вчасно. Як далеко живуть ці люди!

МОЛОДИЙ Але земля добра.

МАТИ Добра, тільки дуже безлюдна. Чотири години дороги, і ні хати, ні дерева.

МОЛОДИЙ Це — пуща.

МАТИ Твій батько обсадив би її деревами.

МОЛОДИЙ Без води?

МАТИ Він би вже відкопав її. За три роки нашого подружжя він посадив десять черешень. (*Пригадує*). Три горіхи коло млина, цілий виноградник і один кущ, що його звуть Юпітер. Він дає червоні квіти. Уже всох.

Павза.

МОЛОДИЙ (*про молоду*) Мабуть одягається.

Входить БАТЬКО молодої, старий, з білим, лискучим волоссям і похилою головою. МАТИ і МОЛОДИЙ устають і подають йому мовчки руки.

БАТЬКО Довга дорога?

МАТИ Чотири години.

Сідають.

БАТЬКО Ви вибрали довший шлях!
МАТИ Я вже стара, щоб ходити по річкових узбіччях.
МОЛОДИЙ Йй крутиться в голові.

Павза.

БАТЬКО Добре дрік зародив.
МОЛОДИЙ Справді добре.
БАТЬКО За моїх часів ця земля не родила навіть дроку.
Треба було її карати і майже оплакувати, щоб дала нам щось пожиточне.
МАТИ Але тепер дає. Не нарікай. Я не прийшла нічого від тебе прохати.
БАТЬКО (*успіхаючись*) Ти, звісно, багатша від мене. Виноградники варті добрих грошей. Кожний китяг — срібний гріш. Та жалко мені, що землі нарізно, розумієш?.. Люблю все вкупі. Це мені колбочка в серці, той садок серед моїх земель, що його не хочуть мені продати за ніякі скарби світу.
МОЛОДИЙ Це завжди так буває.
БАТЬКО Якби ми могли двадцятьма парами волів привезлікти твої виноградники і розстелити їх на горбі! Що за радість була б!
МАТИ Навіщо?
БАТЬКО Все, що мое — для неї, все, що твоє — для нього. Ось чому. Щоб ми бачили все разом, бо разом воно — краса!
МОЛОДИЙ І менше праці було б.
МАТИ Коли я помру, продасте там і купите тут побіч.
БАТЬКО Продати, продати! Ба! Купити, донько, все купити. Коли б у мене були сини, я купив би був цілу цю гору аж до потока. Бо земля — не сама добра, але руки роблять її доброю, а тому, що сюди не заходять люди, ніхто не краде тобі овочу, можеш спокійно спати.
МАТИ Ти знаєш, чому я прийшла?

Павза.

БАТЬКО Так.
МАТИ І що?

БАТЬКО Як на мене, то добре. Вони вже домовилися.
МАТИ Мій син має і може.
БАТЬКО Моя донька — також.
МАТИ У мене син гарний. Він ще не знав жінки. Чистішу має честь ніж простираadlo на сонці.
БАТЬКО Те саме скажу тобі про свою. Місить тісто о третій, до зорі. Ніколи не говорить, ніжна наче вовна, вишиває різне вишивання і може зубами перегризти мотуз.
МАТИ Хай Бог благословить твою хату!
БАТЬКО Хай благословить.

З'являється СЛУЖНИЦЯ з двома тацями. Одна з келишками, друга з солодощами.

МАТИ (*до сина*) Коли хочете вінчатися?
МОЛОДИЙ У той четвер.
БАТЬКО У той день йй сповниться якраз двадцять два роки.
МАТИ Двадцять два роки! Такий вік мав би мій старший син, якби був жив. Був би палкий як огир, коли б люди не вигадали ножів.
БАТЬКО Не думай про те.
МАТИ Щохвилини! Присягаюсь.
БАТЬКО Отож у четвер. Чи не так?
МОЛОДИЙ Так.
БАТЬКО Молоді і ми поїдемо до церкви повозом, бо це дуже далеко, а провід поїде власними возами і кіньми.
МАТИ Гарзд.

Переходить СЛУЖНИЦЯ.

БАТЬКО Скажи йй, що може увійти. (*До матері*). Я буду дуже радий, як вона тобі сподобається.

З'являється МОЛОДА, скромна, зі спущеними руками і похиленою головою.

МАТИ Підійди. Ти рада?
МОЛОДА Так, пані.

БАТЬКО Не будь така поважна. Кінець-кінцем вона буде тобі мамою.

МОЛОДА Я рада. Якщо я дала своє слово, то тому, що бажала його дати.

МАТИ Певно. *(Бере її за підборіддя)*. Подивись на мене.

БАТЬКО Зовсім схожа на мою жінку.

МАТИ Так? Які гарні очі! Ти знаєш, що таке одружитись, дитино?

МОЛОДА *(поважно)* Знаю.

МАТИ Муж і діти, а довкола — стіна на два лікті завтовшки.

МОЛОДИЙ Хіба ще чогось треба?

МАТИ Ні. Щоб усі жили. Ось що! Щоб жили!

МОЛОДА Я дотримаю свого.

МАТИ Ось тобі дарунки.

МОЛОДА Спасибі.

БАТЬКО Не пригощаєтесь?

МАТИ Вдячна, не хочеться. *(До сина)*. А тобі?

МОЛОДИЙ Я візьму.

Бере тістечко. МОЛОДА бере друге.

БАТЬКО *(до молодого)* Вина?

МАТИ Він не п'є.

БАТЬКО Так краще.

Павза. Всі стоять.

МОЛОДИЙ *(до молодої)* Завтра прийду.

МОЛОДА О котрій годині?

МОЛОДИЙ О п'ятій.

МОЛОДА Жду на тебе.

МОЛОДИЙ Коли йду від тебе, відчуваю велику прогалину і щось наче вузол у гортанці.

МОЛОДА Коли будеш моїм мужем, не будеш такого відчувати.

МОЛОДИЙ І я так думаю.

МАТИ Ходімо. Сонце не жде. *(До батька)*. Умовились про все?

БАТЬКО Умовились.

МАТИ *(до служниці)* Бувай здорова, жінко.

СЛУЖНИЦЯ Ідїть з Богом.

МАТИ цілує МОЛОДУ і мовчки виходить із СИНОМ.

МАТИ *(в дверях)* Бувай здорова, дитино.

МОЛОДА махає рукою.

БАТЬКО Я вийду з вами.

Виходять.

СЛУЖНИЦЯ Гину з цікавості подивитись на дарунки.

МОЛОДА *(різко)* Облиш.

СЛУЖНИЦЯ Ну, доню, покажи їх мені!

МОЛОДА Не хочу.

СЛУЖНИЦЯ Хоч би панчохи. Кажуть, вони цілі мережані. Дівчино!

МОЛОДА Кажу, що ні!

СЛУЖНИЦЯ На Бога. Нехай і так. Виглядає, наче б то ти не радо виходила заміж.

МОЛОДА *(кусє руку з люті)* Ой!

СЛУЖНИЦЯ Доню, доню, що тобі? Жалко залишити своє королівське життя? Не думай про всі ті прикросі. Маєш яку причину? Жодної. Подивімось на дарунки. *(Бере коробку)*.

МОЛОДА *(хапає її за руки)* Пусти.

СЛУЖНИЦЯ Ой, дівчино!

МОЛОДА Пусти, кажу.

СЛУЖНИЦЯ Ти дужча за мужчину.

МОЛОДА Хіба не працювала, як мужчина? Ой, щоб я ним була!

СЛУЖНИЦЯ Не говори так!

МОЛОДА Мовчи, чуєш? Говорім про щось інше.

Не сцені сугеніє. Довга павза.

СЛУЖНИЦЯ Ти чула коня вночі?

МОЛОДА О котрій годині?

СЛУЖНИЦЯ О третій.

МОЛОДА Певно кінь, що відбився від табуна.

СЛУЖНИЦЯ Ні. На ньому був вершник.

МОЛОДА Звідки знаєш?

СЛУЖНИЦЯ Бачила. Стояв під твоїм вікном. То дуже мене вразило.

МОЛОДА Чи не був то мій наречений? Кілька разів переїздив тієї години.

СЛУЖНИЦЯ Ні.

МОЛОДА Ти його бачила?

СЛУЖНИЦЯ Так.

МОЛОДА Хто то був?

СЛУЖНИЦЯ Леонардо.

МОЛОДА (гнівно) Брехня! Брехня! Навіщо приїздив би сюди?

СЛУЖНИЦЯ Але приїхав.

МОЛОДА Мовчи! Хай буде проклятий твій язик!

Чути чвал коня.

СЛУЖНИЦЯ (при вікні) Дивись, виглянь. Він чи не він?

МОЛОДА Він!

Швидко завіса.

ДІЯ ДРУГА

ПЕРША КАРТИНА

Сіни в домі молодої. Двері в глибині сцени. Ніч. МОЛОДА виходить у білій гофрованій підтичці з мережками й гаптованими зубцями та в білім станику з відслоненими раменами. СЛУЖНИЦЯ так само.

СЛУЖНИЦЯ Закінчу тут тебе причісувати.

МОЛОДА Там усередині така спека, що годі витримати.

СЛУЖНИЦЯ В цих околицях нема прохолоди навіть на світанку.

МОЛОДА сідає на стільчик і дивиться в ручне дзеркало. СЛУЖНИЦЯ розчісує її.

МОЛОДА Моя мама походила з хутора, де росло багато дерев. З родючої землі.

СЛУЖНИЦЯ Тому вона й була весела.

МОЛОДА Але тут догоріла.

СЛУЖНИЦЯ Така доля.

МОЛОДА Ми всі догоряємо. Стіни пашуть вогнем. Ой, не торгай так!

СЛУЖНИЦЯ Це, щоб тобі краще покласти цю хвилю. Я хотіла б, щоб вона спадала тобі на чоло. (МОЛОДА приглядається в дзеркалі). Яка ти гарна! Ой! (Цілує її з захопленням).

МОЛОДА (поважно) Чеси далі.

СЛУЖНИЦЯ (чешучи) Щаслива ти, що будеш обнімати мужчину, що будеш його цілувати, що відчужеш тягар його тіла.

МОЛОДА Мовчи.

СЛУЖНИЦЯ А найкраще, як збудишся і знайдеш його коло себе, і він буде гладити твоє рамя своїм віддихом, наче солов'їним пером.

МОЛОДА *(голосно)* Може б ти замовкла!

СЛУЖНИЦЯ Алеж бо дитино! Що таке весілля? Весілля — то якраз те, ніщо інше. Хіба воно тістечка? Чи китиця квітів? Ні. То — пишне ложе — чоловік і жінка.

МОЛОДА Не годиться про те говорити.

СЛУЖНИЦЯ Це інша справа. Алеж бо воно таке веселе!

МОЛОДА Або таке гірке.

СЛУЖНИЦЯ Покладу тобі помаранчовий цвіт аж досі, так, щоб вінок сяяв над зачіскою. *(Прикладає їй помаранчовий цвіт).*

МОЛОДА *(приглядається в дзеркалі)* Дай. *(Бере помаранчовий цвіт, дивиться на нього і втомлена клонить голову).*

СЛУЖНИЦЯ Що це?

МОЛОДА Залиш мене.

СЛУЖНИЦЯ Це не година для смутку. *(Жваво).* Дай сюди помаранчовий цвіт. *(МОЛОДА кидає його геть).* Дитино! Що за біду накликаєш на себе, кидаючи вінок на долівку? Піднеси голову. Хіба не бажаєш одружитися? Скажи? Ще можеш передумати. *(Стає).*

МОЛОДА Це — хмари. Лихі думки в мені. Хто їх не має?

СЛУЖНИЦЯ Ти любиш свого нареченого?

МОЛОДА Люблю.

СЛУЖНИЦЯ Так, так... Певно...

МОЛОДА Тільки це дуже важливий крок.

СЛУЖНИЦЯ Треба його зробити.

МОЛОДА Я вже дала слово.

СЛУЖНИЦЯ Покладу тобі вінок на голову.

МОЛОДА *(сідає)* Поспішай, бо вже певно надходять.

СЛУЖНИЦЯ Уже десь з дві подини в дорозі.

МОЛОДА Чи далеко звідси до церкви?

СЛУЖНИЦЯ П'ять миль потоком, а дорогою вдвічі стільки.

МОЛОДА підводиться, а СЛУЖНИЦЯ захоплюється її виглядом.

Проснись, наречена,
на світанку в день весілля!
Хай поплине віночок
потоками світу.

МОЛОДА *(усміхається)* Ходім!

СЛУЖНИЦЯ *(цілує її захоплена і танцює довкола)*
Пробудися
із зеленим віттям
юного кохання.
Пробудися,
кучеряві лаври
тебе отінять!

Чути стукіт у двері.

МОЛОДА Відімкни! То певно перші гості.

Виходить. СЛУЖНИЦЯ, здивована, відмикає двері.

СЛУЖНИЦЯ Ти?

ЛЕОНАРДО Я. Добридень.

СЛУЖНИЦЯ Перший!

ЛЕОНАРДО Хіба мене не запрошено?

СЛУЖНИЦЯ Так.

ЛЕОНАРДО Тому я й прийшов.

СЛУЖНИЦЯ А жінка?

ЛЕОНАРДО Я приїхав верхи. Вона прибуде возом.

СЛУЖНИЦЯ Ти не здибав нікого?

ЛЕОНАРДО Перегнав їх.

СЛУЖНИЦЯ Уб'єш коня таким чвалом.

ЛЕОНАРДО Згине то згине.

Мовчанка.

СЛУЖНИЦЯ Сядь. Ніхто ще не встав.

ЛЕОНАРДО А молода?

СЛУЖНИЦЯ Якраз буду її вдягати.

ЛЕОНАРДО Молода! Мабуть, дуже рада!

СЛУЖНИЦЯ *(мінє тему)* А як дитя?

ЛЕОНАРДО Яке?
СЛУЖНИЦЯ Твоє.
ЛЕОНАРДО (*пригадуючи, немов сонний*) Ах!
СЛУЖНИЦЯ Привезуть його?
ЛЕОНАРДО Ні.

Мовчанка. Спів здалека.

ГОЛОСИ

Проснись, наречена,
на світанку в день весілля!

ЛЕОНАРДО

Проснись, наречена,
на світанку в день весілля!

СЛУЖНИЦЯ Це люди. Та вони ще далеко.

ЛЕОНАРДО (*підводиться*) Молода буде мати великий вінок,
ні? Не повинен би бути надто великий. Трохи менший кра-
ще їй би личив. Чи наречений уже приніс їй помаранчовий
цвіт, що вона має прип'ясти на груди?

МОЛОДА (*з'являється ще в підтичці і з вінком помаранчового
цвіту на голові*) Так, приніс.

СЛУЖНИЦЯ (*гостро*) Не виходь так!

МОЛОДА А що? (*Поважна*). Чому питаєш, чи принесли по-
маранчовий цвіт? Маєш щось на думці?

ЛЕОНАРДО Нічого. Що міг би я мати на думці? (*Зближа-
ється*). Ти ж мене знаєш, тобі відомо, що нічого не можу ма-
ти. Скажи: чим був я тобі? Відімкни і відсвіжи свою пам'ять!
Але пара волів і нужденна хата це — майже ніщо. Ось і
колючка.

МОЛОДА Чого ти прийшов?

ЛЕОНАРДО Побачити твоє весілля.

МОЛОДА І я твоє бачила.

ЛЕОНАРДО Тобою зав'язане, змайстроване твоїми руками.
Мене можна вбити, але на мене не можна плювати. І срібло,
що так виблискує, часом плює.

МОЛОДА Брехня!

ЛЕОНАРДО Не говоритиму, бо в мене гаряча кров і не
хочу, щоб усі ці верхи почули мій крик.

МОЛОДА Мій був би голосніший.

СЛУЖНИЦЯ Годі вже. Не говори про минуле. (*Стурбовано
дивиться на двері*).

МОЛОДА Маєш слухність. Я не повинна ні слова до тебе
промовити. Але душа у мене палає, що ти прийшов на мене
подивитися, приглянутись до мого весілля і навмисне питаєш
про помаранчовий цвіт. Іди, зачекай на свою жінку при дже-
рях.

ЛЕОНАРДО Хіба тобі й мені не вільно говорити?

СЛУЖНИЦЯ (*мота*) Ні, не вільно.

ЛЕОНАРДО Після свого весілля я думав день і ніч, чия
провина, і кожний раз, як роздумую, родиться нова провина,
що з'їдає попередню. Але завжди залишається провина!

МОЛОДА Мужчина з конем багато знає і багато вміє, щоб
увести в оману дівчину серед пустелі. Але я маю свою гор-
дість. Тому вийду заміж. Замкнуся зі своїм мужем, якого
маю над усіх любити.

ЛЕОНАРДО Ні нащо не здасться тобі гордість. (*Зближа-
ється*).

МОЛОДА Не зближайся.

ЛЕОНАРДО Мовчати і горіти, то найбільша кара, яку мо-
жемо на себе накласти. Навіщо мені здалось, що я був гор-
дий, що не дивився на тебе і рабував тобі сон ночей і ночей?
Ні нащо! Здалась, щоб роздмухати пожежу в грудях. Ти ві-
риш, що час гоїть, що стіни заслонюють, але то неправда,
неправда! Коли щось увійде в душу, ніхто його вже не
вирве!

МОЛОДА (*тремлячи*) Я не можу тебе слухати. Не можу
чути твого голосу. Це так, наче б я випила пляшку ганусівки
і заснула на постелі з троянд. І мене тягне — я знаю, що
втону, а все ж таки тягнуся услід.

СЛУЖНИЦЯ (*хапає Леонарда за поли*) Ти мусиш іти, і
зараз!

ЛЕОНАРДО Це востаннє я з нею говоритиму, нічого не
бійся.

МОЛОДА Знаю, що я шалена, знаю, що мої груди трухля-
віють від терпіння, і стою тут прикута, щоб тебе слухати, щоб
бачити, як вимахуєш руками.

ЛЕОНАРДО Не матиму спокою, доки не скажу тобі цього.
Я одружився. Одружися тепер і ти.

СЛУЖНИЦЯ *(до Леонарда)* І одружиться!

ГОЛОСИ *(співають ближче)*

Проснись, наречена,
на світанку в день весілля!

МОЛОДА Проснись, наречена! *(Вибігає до своєї кімнати).*

СЛУЖНИЦЯ Люди вже тут. *(До Леонарда).* Не підходь
більше до неї.

ЛЕОНАРДО Не турбуйся.

Виходить ліворуч. Починає світати.

ПЕРША ДІВЧИНА *(входячи)*

Проснись перед сонцем:
ранок б'є в весільні дзвони!
Тобі — хороводи
і вінок на кожному бальконі.

ГОЛОСИ

Проснись, перед сонцем!

СЛУЖНИЦЯ *(на всю губу)*

Пробудися
із зеленим віттям,
юного кохання.
Пробудися,
кучеряві лаври
тебе отінять!

ДРУГА ДІВЧИНА *(входить)*

Стань у сінях
з довгою косою,
у сорочці сніжній,
в черевиках з ляку й срібла,
із ясином на голівці.

СЛУЖНИЦЯ

Ой, чабанко,
місяць зійшов рано!

ПЕРША ДІВЧИНА

Молодий!
За гаї маслинні заміняй свій бриль!

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ *(входить, підносячи бриль)*

Проснись, наречена,
бо полями надходить
весілля веселе:
на підносах жоржини
й колачі свячені.

ГОЛОСИ

Проснись, наречена!

ДРУГА ДІВЧИНА

Красуня
свій білий вінок надягнула,
а красень
заплів її золотом ярим.

СЛУЖНИЦЯ

Пахтить майоран —
молодої не береться сон.

ТРЕТЯ ДІВЧИНА *(входить)*

За цвіт помаранч
молодий дає їй хліба й виногрон.

Входить троє ГОСТЕЙ.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ

Голубко, проснися!
Зоря проясняє
хором горобиний.

ГІСТЬ

Наречена сніжнобіла
сьогодні дівчина,
завтра дружина.

ПЕРША ДІВЧИНА

Вийди но, смуглявко,
волочи шовковий серпанок.

ГІСТЬ

Поспішай, чорнявко,
Обсипали роси цей весільний ранок.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ

Молода, проснися, бо вже світ,
і вітер несе помаранчовий цвіт.

СЛУЖНИЦЯ

Вигантую тобі явір,
файно прибраний стрічками,
амурчик на кожній стрічці
і напис — мноїї літа.

ГОЛОСИ

Проснись, наречена!

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ

На світанку в день весілля!

ГІСТЬ

На світанку в день весілля
будеш найпишніша з краль;
наче жінка капітана
наче квітка на верхах.

БАТЬКО (*входить*)

Пишну квітку ту гірську
нам забирають:
молодий приїжджає по скарб волами.

ТРЕТЯ ДІВЧИНА

Обранець
мов золото-квіт між нами.
Як переходить,
то слідами гвоздики сходять.

СЛУЖНИЦЯ

Ой, щаслива дитино!

ДРУГИЙ ХЛОПЕЦЬ

Наречена, проснися!

СЛУЖНИЦЯ

Ой, моя крале!

ПЕРША ДІВЧИНА

Весілля вже гукає
крізь вікна хати!

ДРУГА ДІВЧИНА

Виходь, наречена!

ПЕРША ДІВЧИНА

Хай виїде на ганок!

СЛУЖНИЦЯ

Хай дзвонять нині дзвони,
хай лунають!

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ

Вона вже йде! Вона вже йде!

СЛУЖНИЦЯ

Наче буйвол, весілля
вже на логи стає!

З'являється НАРЕЧЕНА. Вона вдягнена в чорний стрій із тисяча дев'ятого року, з широкими клубами і довгим круглим треном зі складаної органди і твердих мережок. Над зачіскою у формі діядеми — вінок із цвіту помаранч. Бринять гітари. ДІВЧАТА цілують наречену.

ТРЕТЯ ДІВЧИНА Якими пахоццями ти скропила волосся?

МОЛОДА (*сміючись*) Ніякими.

ДРУГА ДІВЧИНА (*дивлячись на стрій*) Такої матерії вже й не буває.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Ось і молодий!

МОЛОДИЙ Вітаю!

ПЕРША ДІВЧИНА (*закладає йому квітку за вухо*)

Обранець
мов золото-квіт між нами.

ДРУГА ДІВЧИНА

Очі молодого
погідливо сяють.

МОЛОДИЙ стає коло МОЛОДОЇ.

МОЛОДА Чому ти вдягнув ці черевики?

МОЛОДИЙ Вони веселіші, ніж чорні.

ЖІНКА ЛЕОНАРДА (*входить і цілує наречену*) Вітаю!

Всі голосно розмовляють.

ЛЕОНАРДО (*входить, наче з обов'язку*)
У весільний цей світанок
ми вінок тобі приносим.

ЖІНКА

Щоб утішилась левада
від роси твого волосся.

МАТИ (*до батька*) І ці тут?

БАТЬКО Вони родичі. Сьогодні день прощення!

МАТИ Я себе стримую, але не прощаю.

МОЛОДИЙ Як радісно дивитись на тебе в вінку!

МОЛОДА Ходім швидше до церкви!

МОЛОДИЙ Поспішаєш?

МОЛОДА Так. Бажаю стати твоєю жінкою і бути з тобою
на самоті; не чути нічийого голосу, крім твого.

МОЛОДИЙ І я так хочу.

МОЛОДА І не бачити нічого більше, крім твоїх очей. Щоб
ти обняв мене так міцно, що навіть якби моя небіжка мама
мене кликала, я не могла б від тебе відірватись.

МОЛОДИЙ Маю силу в рам'ях. Буду тебе обнімати сорок
років.

МОЛОДА (*драматично, беручи його рам'я*) Завжди.

БАТЬКО Поспішаймо! На коні, на вози! Сонце вже зійшло!

МАТИ Їдьте обачно! Щоб ми не вирушили в погану годину.

*Розмикається велика брама в глибині.
Починають виходити.*

СЛУЖНИЦЯ (*плаче*)

Залишаючи хату,
біла дитино,
згадай, що відпливаєш
зорею нині...

ПЕРША ДІВЧИНА

Чиста платтям і тілом
ти виходиш із хати та й на весілля.

Виходять.

ДРУГА ДІВЧИНА

До церкви наречена
вже поспішає!

СЛУЖНИЦЯ

І розсипає легіт
квіття пісками!

ДРУГА ДІВЧИНА

Ой, біла панянка!

СЛУЖНИЦЯ

Темний легіт — мережка
твого серпанка.

*Виходять. Чути гітари, кастальети і тамбурини.
Залишаються самі ЛЕОНАРДО з ЖІНКОЮ.*

ЖІНКА Ходім!

ЛЕОНАРДО Куди?

ЖІНКА До церкви. Але не їдь верхи. Їдь зо мною.

ЛЕОНАРДО На возі?

ЖІНКА А як же інакше?

ЛЕОНАРДО Я не мужчина для воза.

ЖІНКА А я не жінка, щоб іти без мужа на весілля. Не
можу довше витримати.

ЛЕОНАРДО Я теж.

ЖІНКА Чому так дивишся на мене? Маєш колючку в кож-
ному оці.

ЛЕОНАРДО Ходім.

ЖІНКА Не знаю, що діється. Думаю і не хочу думати. Знаю
одне: мене вже виряджено. Але в мене дитина. І ще одна
в дорозі. Йдемо далі. Таку саму долю мала моя мати. Я не
рушу звідси.

ГОЛОСИ (*за сценою*)

Залишаючи хату,
біла дитино,
згадай, що відпливаєш
зорею нині.

ЖІНКА *(плаче)*

Згадай, що відпливаєш
зорею нині.

Так і я вийшла із своєї хати. Весь світ містився в грудях.

ЛЕОНАРДО *(підводиться)* Ходім!

ЖІНКА Але зі мною.

ЛЕОНАРДО Так. *(Пауза)*. Рушай!

Виходять.

ГОЛОСИ

Залишаючи хату,
біла дитино,
згадай, що відпливаєш
зорею нині.

Поволі завіса.

ДРУГА КАРТИНА

*Печера молодої знадвору. Сіробілі й холодносині від-
тінки. Великі кактуси. Темні і сріблясті тони. Панора-
ма з терасами глинястого кольору, затвердла, як крас-
вид народної кераміки.*

СЛУЖНИЦЯ *(готує на столі келихи й таці)*

Ой, коло,
крутилось у млині,
спливали потоки,
бо надходить весілля,
хай відхиляться крони,
й завітчається місяць
ген на сніжнім балкони.

(голосно)

Настели обрусил!

(патетично)

До ночі
співали коханці,
й спливали потоки,

бо надходить весілля,
сяє іній на сонці
та мигдалі гіркі
достигають медово.

(голосно)

Готуй вино!

(лірично)

Ой вродо,
цього краю красуне,
слухай, як спливають води,
бо надходить весілля.
Сховай пишну суконку,
не виходь за поріг хати,
прикрийся крилом молодого,
бо твій голуб-наречений
в грудях несе жар червоний
і поле жде жебоніння
свіжопролитої крові.
Ой коло,
крутилось у млині,
спливали потоки,
бо надходить весілля,
хай іскряться бистрі води!

МАТИ *(входячи)* Нарешті!

БАТЬКО Ми перші?

СЛУЖНИЦЯ Ні. Недавно прибув Леонардо з жінкою. Мча-
ли як нечиста сила. Жінка майже нежива з переляку. Вони
проїхали возом наче верхи.

БАТЬКО Він шукає нещастя. В нього недобра кров.

МАТИ А яка ж би кров мала бути? Та, що в його родині.
Походить від свого прадіда, що започаткував убивство і йде
за всією лихою юрбою спритників від ножа і людей фаль-
шивої усмішки.

БАТЬКО Залишм його.

СЛУЖНИЦЯ Як його залишиш?

МАТИ Це болить мені до кінчиків жил. На їхніх чолах я
не бачу нічого іншого, крім руки, яка вбила те, що мені на-
лежалось. Бачиш мене? Не здаюсь тобі навіженою? Отож

я і є навіжена, бо не кричала про все, чого потребують груди. Маю в грудях крик, що завжди готовий, що його мушу приборкувати і прикривати хустками. Мені забирають мертвих, а я маю мовчати. Зараз люди обмовляють. (Скидає хустку).

БАТЬКО Сьогодні не той день, щоб нагадувати про це.

МАТИ Коли заходить розмова, мушу говорити. А надто сьогодні. Бо я залишуся сама дома.

БАТЬКО Дожидаючи товариства.

МАТИ То моя надія: онуки.

Сідають.

БАТЬКО Хотів би я, щоб у них було багато дітей. Цій землі треба багато рук. Власних, не найманих. Треба провадити бій із бур'янами, з будяками, з камінням, що виповзають не знати звідки. То мусять бути руки власників, що карають і панують, що доводять зерно до кільчення. Треба багато синів.

МАТИ І однієї доньки! Мужчини — з вітру. Хоч-не-хоч мусять володіти зброєю. Дівчата ніколи не виходять на вулицю.

БАТЬКО (весело) Гадаю, що будуть у них і ті й інші.

МАТИ Мій син добре про це подбає. Він з доброго сім'я. Його батько міг мати зо мною багато дітей.

БАТЬКО Я хотів би, щоб це було справою однієї днини. Щоб одразу мали двох-трьох синів.

МАТИ Але воно не так. Довго треба ждати. Тому воно так жахливо, бачити кров дитини, розляту по землі. Джерело, яке витікає за хвилину, а нас коштувало роки. Коли я побачила мого сина, він лежав серед дороги. Я замочила руки в крові і облизувала їх язиком. То була моя кров. Ти знаєш, як воно. В дароносницю з кришталю і топазів я поклала б землю, що нею просякла.

БАТЬКО Тепер мусиш пождати. Моя донька — ставна, а твій син дужий.

МАТИ Сподіваюсь.

Підводяться.

БАТЬКО Приготуй таці з пшеницею.

СЛУЖНИЦЯ Вже готові.

ЖІНКА ЛЕОНАРДА (входить) Хай вийде все на добре!

МАТИ Спасибі.

ЛЕОНАРДО Бенкет буде?

БАТЬКО Невеликий. Люди не можуть затримуватись.

СЛУЖНИЦЯ Вони вже тут!

Входять веселими гуртками ГОСТІ і МОЛОДІ, взявши під руки. ЛЕОНАРДО виходить.

МОЛОДИЙ На жодному весіллі не було стільки люду.

МОЛОДА (похмуро) На жодному.

БАТЬКО Пишне весілля.

МАТИ Прибули цілі галузі роду.

МОЛОДИЙ Навіть ті, що з дому не виходили.

МАТИ Твій батько добре розсівав, а ти тепер збираєш.

МОЛОДИЙ Прийшли двоюрідні браття, я вже їх і позабував.

МАТИ Увесь люд з надбережжя.

МОЛОДИЙ (весело) Лякалися коней.

Розмовляють.

МАТИ (до молодої) Що ти думаєш?

МОЛОДА Нічого не думаю.

МАТИ Благословення — багато важить.

Чути гітари.

МОЛОДА Наче олово.

МАТИ (гостро) Але не має важити. Маєш бути легка, наче голубка.

МОЛОДА Ви залишитесь на ніч?

МАТИ Ні. Моя хата — порожня.

МОЛОДА Ви повинні б залишитися!

БАТЬКО (до матері) Подивись, який танок вони ведуть. Це танець ген з надмор'я.

Входить ЛЕОНАРДО і сідає. Його ЖІНКА стоїть за ним нерухомо.

МАТИ То — двоюрідні браття мужа. Тверді в танці, наче каміння.

БАТЬКО Радію, що їх бачу. Що за розрада цій хаті. (*Виходить*).

МОЛОДИЙ (*до молодої*) Подобався тобі помаранчовий цвіт?

МОЛОДА (*пильно на нього дивиться*) Так.

МОЛОДИЙ Він весь із воску. Завжди триватиме. Я хотів би, щоб ти ним покрила ціле плаття.

МОЛОДА Не треба.

ЛЕОНАРДО мовчки виходить праворуч.

ПЕРША ДІВЧИНА Обберім її зі шпильок!

МОЛОДА (*до молодого*) Зараз повернуся.

ЖІНКА Будь щасливий з моєю двоюрідною сестрою!

МОЛОДИЙ Я певний, що буду.

ЖІНКА Вас двоє тут: нікуди не рушайте і поставите на ноги господарство! Я також хотіла б жити так далеко!

МОЛОДИЙ Чому не купите землі? Гора — дешева, і діти тут краще ростуть.

ЖІНКА Не маємо прошей. Та ще й віддаль яка...

МОЛОДИЙ Твій муж — добрий робітник.

ЖІНКА Так, але надто непосидючий. Сьогодні те, завтра інше. Неспокійна це людина.

СЛУЖНИЦЯ Не берете нічого? Я тобі дам кілька п'яних тістечок для твоєї мами. Вона їх дуже любить.

МОЛОДИЙ Дай їй десятків зо три.

ЖІНКА Ні, ні. Стачить половини.

МОЛОДИЙ Такий день не щодня буває.

ЖІНКА (*до служниці*) А Леонардо?

СЛУЖНИЦЯ Не бачила його.

МОЛОДИЙ Певно з людьми.

ЖІНКА Подивлюсь! (*Іде*).

СЛУЖНИЦЯ Але й гарно ж там.

МОЛОДИЙ А ти не танцюєш?

СЛУЖНИЦЯ Ніхто не запрошує.

У глибині сцени проходять дві ДІВЧИНИ. В цілій цій картині позаду жвавий рух фігур.

МОЛОДИЙ (*веселий*) Бо не знаються на справах. Такі черстві, як ти, краще танцюють, ніж молоді.

СЛУЖНИЦЯ Може хочеш робити мені компліменти, сину? Що за родина в тебе? Над парубками парубки! Ще дитиною я бачила весілля твого діда. Що за постава! Здавалося, гора жениться.

МОЛОДИЙ Я не такий поставний.

СЛУЖНИЦЯ Але маєш той самий блиск в очах. А наша донька?

МОЛОДИЙ Скидає очіпок.

СЛУЖНИЦЯ Ага! На північ, тому що не будете спати, я вам приготувала шинку і великі келихи старого вина. Внизу в миснику. Якби вам заблаглося.

МОЛОДИЙ (*усміхаючись*) Я не їм опівночі.

СЛУЖНИЦЯ (*двозначно*) Як не для тебе, для молодої. (*Іде*).

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ (*входить*) Мусиш з нами випити!

МОЛОДИЙ Жду на молоду.

ДРУГИЙ ХЛОПЕЦЬ Матимеш її вранці!

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Тоді найбільш до смаку!

ДРУГИЙ ХЛОПЕЦЬ Хоч на хвилину.

МОЛОДИЙ Ходім.

Виходить. Чути великий гамір. Входить МОЛОДА. З другого боку надбігають їй назустріч дві ДІВЧИНИ.

ПЕРША ДІВЧИНА Котрій ти дала першу шпильку: мені, чи їй?

МОЛОДА Не пригадую.

ПЕРША ДІВЧИНА Мені ти тут дала.

ДРУГА ДІВЧИНА Мені перед вівтарем.

МОЛОДА (*непокійна, у важкій внутрішній боротьбі*) Нічого не знаю.

ПЕРША ДІВЧИНА Я хотіла б, щоб ти...

МОЛОДА (*перебиває*) Не займай мене. Маю багато про що думати.

ДРУГА ДІВЧИНА Вибач.

ЛЕОНАРДО переходить позаду.

МОЛОДА (*бачить Леонарда*) Це дуже хвилюючі хвилини.
ПЕРША ДІВЧИНА Ми нічого про це не знаємо!
МОЛОДА Довідастесь, як прийде час. Ці кроки дорого коштують.
ПЕРША ДІВЧИНА Ми зробили тобі прикрість?
МОЛОДА Ні. Вибачте.
ДРУГА ДІВЧИНА За що? Адже обидві шпильки сприяють одруженню, правда?
МОЛОДА Обидві.
ПЕРША ДІВЧИНА Але одна з нас таки вийде заміж скоріше.
МОЛОДА Така нетерплячка?
ДРУГА ДІВЧИНА (*засоромлена*) Так.
МОЛОДА Чому?
ПЕРША ДІВЧИНА Бо... (*Обнімає другу. Обидві вибігають*).
Входить МОЛОДИЙ і, ставши ззаду, повільно обіймає молоду.

МОЛОДА (*дуже перелякана*) Залиш!
МОЛОДИЙ Ти мене боїшся?
МОЛОДА Ох! Це ти?
МОЛОДИЙ Хто ж міг би бути? (*Мовчанка*) Твій батько, або я.
МОЛОДА То правда!
МОЛОДИЙ Тільки, що твій батько обняв би тебе ніжніше.
МОЛОДА (*похмуро*) Звісно!
МОЛОДИЙ Бо він старий. (*Мицно, трохи грубо її обнімає*).
МОЛОДА (*сухо*) Пустити мене!
МОЛОДИЙ Чому? (*Пускає*).
МОЛОДА Бо... люди. Можуть побачити нас.

Глибиною сцени переходить СЛУЖНИЦЯ, що не дивиться на молодих.

МОЛОДИЙ І що ж? Це вже посвячене.
МОЛОДА Так, але залиши мене... Потім.
МОЛОДИЙ Що тобі? Ти наче перелякана!
МОЛОДА Нічого. Не відходь.

Входить Леонардова ЖІНКА.

ЖІНКА Не хочу перешкоджати...
МОЛОДИЙ Кажі.
ЖІНКА Ви тут бачили мого чоловіка?
МОЛОДИЙ Ні.
ЖІНКА Не можу його знайти, і коня також нема в стайні.
МОЛОДИЙ (*веселий*) Певно захотів проїхатись.

ЖІНКА, неспокійна, відходить. Входить СЛУЖНИЦЯ.

СЛУЖНИЦЯ Ви не раді, що стільки привітань?
МОЛОДИЙ Бажав би, щоб те вже скінчилось. Молода трохи втомлена.
СЛУЖНИЦЯ Що таке, дитино?
МОЛОДА Наче в скроні щось б'є!
СЛУЖНИЦЯ Молода з цих гір мусить бути міцна. (*До молодого*). Ти єдиний можеш її вилікувати, бо вона — твоя. (*Вибігає*).
МОЛОДИЙ (*обіймає молоду*) Ходім трохи потанцювати. (*Цілує її*).
МОЛОДА (*затривожена*) Ні. Я хотіла б трохи лягти.
МОЛОДИЙ Я буду при тобі.
МОЛОДА Ніколи! При всіх цих людях. Що вони сказали б? Дозволь мені хвилину спочити.
МОЛОДИЙ Як хочеш! Але не будь така вночі!
МОЛОДА (*у дверях*) Вночі мені буде ліпше.
МОЛОДИЙ Оцього я й хочу!

З'являється МАТИ.

МАТИ Сину!
МОЛОДИЙ Де ви поділись?
МАТИ Стільки гамору! Ти радий?
МОЛОДИЙ Так.
МАТИ А твоя жінка?
МОЛОДИЙ Спочиває трохи. Тяжкий день для молодих.
МАТИ Тяжкий день? Єдиний добрий день. Для мене він був наче спадок. (*Входить СЛУЖНИЦЯ і прямує до кімнати нареченої*). Це — розорювання землі, садження нових дерев.
МОЛОДИЙ Ідете?

МАТИ Так. Мушу бути в своїй хаті.
МОЛОДИЙ Самі.
МАТИ Не сама. Моя голова повна справ, людей, турбот.
МОЛОДИЙ А леж бо турботи вже не турботи.

Швидко входить СЛУЖНИЦЯ і біжучи зникає в глибині сцени.

МАТИ Доки живеш, клопочешся.
МОЛОДИЙ Я завжди слухаюсь вас!
МАТИ Зі своєю жінкою старайся бути ніжним, але коли побачиш її неласкавою, чи різкою, приголуб її так, щоб їй трохи заболіло: обійми її міцно, зкуси, а потім ніжно поцілуй. Щоб вона не нарікала, але хай відчує, що ти мужчина, пан і володар. Так я навчилася від твого батька. Тому, що його не маєш, мушу я тебе вчити цих чоловічих мудрощів.
МОЛОДИЙ Завжди робитиму, що накажете.
БАТЬКО *(входячи)* А де моя донька?
МОЛОДИЙ У себе в кімнаті.
ПЕРША ДІВЧИНА Ходіть, молоді, будемо танцювати коло!
ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ *(до молодого)* Ти попроведиш.
БАТЬКО *(виходить з кімнати)* Тут її нема!
МОЛОДИЙ Ні?
БАТЬКО Певно вийшла на веранду.
МОЛОДИЙ Подивлюсь!

Виходить. Чути голоси і крики.

ПЕРША ДІВЧИНА Вже почалось! *(Виходить)*.
МОЛОДИЙ *(повертаючись)* Нема її!
МАТИ *(неспокійно)* Ні?
БАТЬКО Куди вона могла подітися?
СЛУЖНИЦЯ *(входить)* А донька? Де вона?
МАТИ *(поважно)* Не знаємо.

МОЛОДИЙ виходить. Входить троє ГОСТЕЙ.

БАТЬКО *(драматично)* Чи нема її на танці?
СЛУЖНИЦЯ На танці нема.

БАТЬКО *(бурхливо)* Стільки люду! Пошукайте!
СЛУЖНИЦЯ Я вже шукала.
БАТЬКО *(трагічно)* Де ж вона тоді?
МОЛОДИЙ *(входить)* Нічого. Ніде.
МАТИ *(до батька)* Що це? Де твоя донька?

Входить Леонардова ЖІНКА.

ЖІНКА Вони втекли! Втекли! Вона і Леонардо. Верхи. Обнявшись, наче один подих!
БАТЬКО Неправда! Моя донька — ні!
МАТИ Твоя донька, так! Росада лихої матері, і він також, і він! А леж бо вона вже жінка мого сина!
МОЛОДИЙ *(входить)* За ними! В кого кінь?
МАТИ В кого кінь, притьмом, у кого кінь? Дам йому все, що маю в заміну, мої очі і навіть мій язик...
ГОЛОС Ось кінь!
МАТИ *(до сина)* Рушай! За ними! *(МОЛОДИЙ вибігає з двома хлопцями)*. Ні. Не йди. Ті люди швидко і вправно вбивають... Але — так! Гони, а я за тобою!
БАТЬКО Це, мабуть, — не вона. Може, вона кинулась у криницю.
МАТИ В воду кидаються чесні, чисті. Ця ні! Але вона вже жінка мого сина! Два табори. Тут уже два табори. *(Всі входять)*. Моя родина і твоя. Забирайтеся з цієї хати. Витрусіть її тил з ваших черевиків. Поможіть моему синові. *(Люди діляться на дві групи)*. Він має спільників: родичів з морського узбережжя і всіх тих, що прийшли з глибини краю. Забирайтеся геть! Всіма стежками. Наспіла знову година крові. Два табори. Ти — зі своїм, я — зі своїм. За ними! За ними!

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

ПЕРША КАРТИНА

Ліс. Ніч. Високі воги стовбури. Пітьма. Чути дві скрипки. Входять ТРИ ДРОВОРУБИ.

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Знайшли їх?
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Ні, але шукають по всіх усядах.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Ще їх надібають.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Цить!
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Що?
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Здається, наближаються всіма стежками одразу.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Як зійде місяць, їх побачать.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Не повинні їх займати.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Світ — великий. Досить місця для всіх.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Але їх уб'ють.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Треба йти за почуттям: добре зробили, що втекли.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Вони обманювали себе, аж таки перемогла кров.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Кров!
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Треба йти за голосом крові.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Але як кров виходить на світло, її випиває земля.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Що з того? Краще бути мертвим без крові, ніж живим із сукровицею в жилах.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Тихо.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Щось чуєш?
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Чую цикади, жаби і засідку ночі.

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Але не чути коня.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Ні.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Тепер певно її пестить.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Її тіло було для нього, його для неї.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Їх шукають, і їх уб'ють.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Але вони певно вже змішали свою кров і будуть двома порожніми дзбанами, двома сухими потоками.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Хмарно, може й місяць не зійде.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Молодий їх знайде з місяцем і без місяця. Я бачив, як він вирушав: наче розгнівана зоря. Обличчя — з попелу. На ньому написана доля його роду.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Його роду мертвих серед дороги.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Це правда!
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Думаєш, їм пощастить прорватись крізь облогу?
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Важко. Є ножі й рушниці на десять миль дококола.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ У нього — добрий кінь.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Але везе жінку з собою.
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ Ми вже близько.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ Дерево з сорока вітами. Зрубаємо його скоро.
ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ Сходить місяць. Поспішаймо.

Зліва починає ясніти.

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ
Ой, місяцю тихий
місяцю буйного листя.
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ
Весь налитий кров'ю ясминів!
ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ
Ой, місяцю повний!
в зеленому листю самотній!
ДРУГИЙ ДРОВОРУБ
Срібло на лиці молодої.

ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ

Ой, місяцю-леле!

Залиш для любови галузку темну.

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ

Ой, місяцю-суме,

залиш для любови темну галузку.

Виходять. У сьайві зліва з'являється МІСЯЦЬ. Він — молодий дроворуб із білим обличчям. На сцені яскраво-блакитне сьайво.

МІСЯЦЬ

Я — лебідь круглий у плесі,
око соборів безчасних,
я — маска світанку в листю,
від мене не заховатись!
У темних гущах долини,
хто заховався, хто плаче?
Он місяць серед повітря
срібний кинджал забуває.
Притьмом холодна загроза
обернеться в біль кривавий.
Дайте ввійти! Я проходжу
змерзлий крізь стіни кришталю.
Дахи відімкніть і груди,
щоб я обігрівся жаром.
Холодно тут. Мое тіло
— попіл із сонних металів,
прагне вже гребеня ватри
горами та вулицями.
Але на яшмових плечах
несе мене сніг печальний,
криниць заморожені води
льодами мене заливають.
Зарум'янить цеї ночі
лиця мої кров багряна,
зросить покос очеретів
під вітровими стопами.

Не буде тіні, ні сховку,
куди себе заховати!
Аби хоч раз розігрітись,
у груди я прагну вбгатись.
Серце єдине для мене!
Хай розіллється, гаряче,
по моїх грудях горбистих,
лиш дайте ввійти, ой дайте!

(до гілля)

Не хочу тіней. Проміння
закутини всі обляже,
поплине гіллям горобиним
шерхит від мого сьайва,
щоб мої щоки сьогодні
солодкою кров'ю палали,
щоб напились очерети
під вітровими стопами.
Хто криється? Велю вийти,
бо втечі їм вже немає!
Я їх коня розпроміню
гарячкою діаманта.

Зникає між стовбурами і сцена стає знову темна. Виходить босоніж ЖЕБРАЧКА, уся закутана в темно-зелені серпанки. Ледве видно обличчя серед складок.

ЖЕБРАЧКА

Никне місяць, а вони недалеко.
Тут буде їм кінець. І шепір річки
загасить, разом з шерхотом галуззя,
несамовитий полет їхніх криків.
Тут станеться, і скоро. Я втомилась.
Відкрито скрині, і полотно білі
вже дожидають на підлозі спальні
кремезних тіл із червінню на шиї.
Не сполошіть ні пташечки, а буря,
зібравши їхні стогони в спідницю,
нехай втікає через чорні крони

чи поховає їх у білій ріні.
Ой, той місяць, той місяць!
(перепляче)
Ой, той місяць, той місяць!

З'являється МІСЯЦЬ. Повертається інтенсивне світло.

МІСЯЦЬ

Вже надходять.
Одні простують яром, а інші понад річку.
Я освічу каміння. Допомогти?

ЖЕБРАЧКА

Не треба.

МІСЯЦЬ

Послухай, вітер дме різкий з двосічним вістрям.

ЖЕБРАЧКА

Освітли камізельку, розцібни йому гудзики,
тоді холодне леза вже знайдуть шлях до тіла.

МІСЯЦЬ

Але нехай поволі вмирають і хай кров
покладе мені в пальці свою ніжну сопілку.
У спраглім дождиванні цього тремкого струму
проснулися мої долини спопелілі.

ЖЕБРАЧКА

Тихо! Не пропустим їх на другий бік потоку!

МІСЯЦЬ

Ось ідуть!

Відходить. Сцена темніє.

ЖЕБРАЧКА

Швидше світла! Не чуєш? Більше світла!
Вони вже не втечуть!

Входять МОЛОДИЙ і ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ. ЖЕБРАЧКА присідає, завинувшись серпанком.

МОЛОДИЙ Сюди.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Не знайдеш їх.

МОЛОДИЙ (енергійно) Ні, знайду!

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Мабуть, пішли іншим плаєм.

МОЛОДИЙ Ні, я щойно чув цокіт копит.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Може який інший кінь.

МОЛОДИЙ (драматично) Слухай. Немає іншого коня на світі, лиш той. Зрозумів? Як ідеш зі мною, іди мовчки.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Я хотів би...

МОЛОДИЙ Мовчи. Я певний, що їх знайдемо тут. Бачиш це рамено? Воно — не моє. Це рамено мого брата і мого батька і цілої мертвої родини. В ньому стільки сили, що може вирвати це дерево з корінням, коли захоче. І ходім зараз, бо чую, що зуби всіх моїх родичів угризлись тут так міцно, що не дають мені спокійно дихати.

ЖЕБРАЧКА (стогне) Ой!

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Ти чув?

МОЛОДИЙ Обійди довкола.

ПЕРШИЙ ХЛОПЕЦЬ Це — лови.

МОЛОДИЙ Лови. Найбільші, які можуть бути.

ХЛОПЕЦЬ іде. МОЛОДИЙ прудко подається наліво і стикається з ЖЕБРАЧКОЮ — смертю.

ЖЕБРАЧКА Ой!

МОЛОДИЙ Чого тобі треба?

ЖЕБРАЧКА Мені холодно.

МОЛОДИЙ Куди йдеш?

ЖЕБРАЧКА (стогнучи жебрущим тоном) Туди, далеко...

МОЛОДИЙ Ти звідкіля?

ЖЕБРАЧКА Звідтам... Дуже здалека.

МОЛОДИЙ Чи здибалася ти чоловіка і жінку верхи?

ЖЕБРАЧКА (просинаючись) Пожди... (Дивиться на нього).

Красень. (Підводиться). Ще кращий був би, якби спав.

МОЛОДИЙ Скажи мені, признайся. Ти виділа їх?

ЖЕБРАЧКА Пожди... Яка широка спина! Чи не краще тобі покласти на неї, ніж ходити на підшвах ніг, — вони ж такі малі!

МОЛОДИЙ (трусачи її) Питаю, чи ти їх бачила! Вони переїздили сюди?

ЖЕБРАЧКА (енергійно) Ні, але вже зіжджають з пагорба.
Не чуєш?

МОЛОДИЙ Ні.

ЖЕБРАЧКА Ти не знаєш дороги?

МОЛОДИЙ Піду, хоч би що!

ЖЕБРАЧКА Піду з тобою. Я знаю цю землю.

МОЛОДИЙ (неспокійний) Ходімо! Але куди?

ЖЕБРАЧКА (драматично) Туди!

Виходять швидко. Здалека чути дві скрипки, що грають ліс. Повертаються ДРОВОРУБИ з сокирами на плечах. Поволі переходять між стовбурами.

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ

Ой, смерте в долині!

Смерте великого листя.

ДРУГИЙ ДРОВОРУБ

Не розкопуй джерела в жилах!

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ

Ой, смерте самотня!

Смерте листя сухого!

ТРЕТІЙ ДРОВОРУБ

Не стели весілля травою!

ДРУГИЙ ДРОВОРУБ

Ой, смерте біла,

Залиш для кохання зелену гілку.

ПЕРШИЙ ДРОВОРУБ

Ой, люта смерте

Залиш для кохання гілку зелену!

Виходять, говорячи. З'являється ЛЕОНАРДО і МОЛОДА.

ЛЕОНАРДО

Мовчи!

МОЛОДА

Сама піду далі.

А ти повертайся звідси.

ЛЕОНАРДО

Мовчи, кажу!

МОЛОДА

Чи зубами,
чи то руками, як вмієш,
забери з моєї шиї
оці кайдани залізні
і покинь мене в куточку
в моїй скелястій домівці.
Як не хочеш мене вбити:
мов гадюку серед лісу,
то в білі мої долони
поклади рушницю вірну.
Що за вогонь, що за лемент
в голові мені шаліють!
Що за оскалля скла язик мій ріже!

ЛЕОНАРДО

Близько люди, що цькують нас.
Ми зробили крок. Вже пізно.
Я візьму тебе з собою.

МОЛОДА

Хіба що силою візьмеш!

ЛЕОНАРДО

Як силою? Хто придумав
спустити драбину з вікон.

МОЛОДА

Я спустила.

ЛЕОНАРДО

Хто гнuzдечку
на мого коня повісив?

МОЛОДА

Я сама, то — правда щира.

ЛЕОНАРДО

Хто наклав остроги срібні?

МОЛОДА

Руки, що вже твої власні,
але що також хотіли б
жил твоїх шерхит здушити,
зломити їх сине віття.
Кохано тебе, кохано!

І вбити тебе хотіла б,
поклала б на тебе саван
вкритий фіялковим квітом.
Що за вогонь, що за лемент
в голові мені шаліють!

ЛЕОНАРДО

Що за оскалля скла язик мій ріже!
Я бажав тебе забути
і поставив мур камінний
між своєю і твоєю хату.
Ти знати навіть не сміла:
коли здаля тебе бачив,
то піском засипав вічі.
Навпростець під твої двері
летів мій кінь без повіддя,
шпильками з срібла прошита
кров у мені почорніла,
сон моє тіло наповнив
найотруйнішим із зілля.
Не в мені шукай провини,
тут лиш землі божевілля
і запаху, яким дишуть
твої груди захмелілі.

МОЛОДА

Що за шал! З тобою столу,
ні постелі не хотіла б,
хоч немає в дні хвилини,
де про тебе я не мрію.
Ти тягнеш мене з собою,
і я йду, немов безвільна.
За тобою я — билінка,
що несеться в дужім вітрі.
Я лишила свого мужа
ще й родину на весіллі,
та й втекла від них далеко
з головою в шлюбнім квітті.
За те тобі буде кара,
не можу думки стерпіти.

56

Залиши мене, рятуйся,
бо не знайдеш друга в світі.

ЛЕОНАРДО

Вже птахи нового ранку
кришаться крізь сонне віття.
Ніч поволі догоряє
на каменя гострим вістрі.
Ходімо в гостинні недрі,
щоб там кохатись довіку;
я на людей — не зважаю,
ні на їх злобу безмірну.

Міцно обіймає її.

МОЛОДА

Я буду в ногах у тебе
коло твоїх снів зоріти
гола, дивлячись на поле.

(драматично)

Наче твоя сука вірна.
Я — така! Дивлюсь на тебе
й від твоєї вроди тлію.

ЛЕОНАРДО

Спалах пожирає спалах,
від тої самої іскри
два колоски пропадають.
Ходімо!

Тягне її

МОЛОДА

Куди ходімо?

ЛЕОНАРДО

Куди не можуть дістатись
люди, що чигають лісом,
де зможу тебе любити!

МОЛОДА *(насміхається)*

На базар веди для сміху,
аби люди оглядали

57

страждання чесної жінки.
і щоб шлюбне простирadlo
лопотіло там на вітрі.

ЛЕОНАРДО

Я б тебе також покинув,
коли б думав так, як інші.
Але я йду за тобою.
Ти також. Нас не розірвеш.
Цвяхи місяця спаяли
наші стегна божевільні.

Ціла ця сцена — пристрасна, повна глибокої чуттєвості.

МОЛОДА

Чуєш?

ЛЕОНАРДО

Люди йдуть!

МОЛОДА

Рятуйся!

Так годиться: обімліти
із ногами у потоці,
терня в косах замість квіття,
щоб оплакувало листя
і дівчину, і повію.

ЛЕОНАРДО

Мовчи. Вони йдуть.

МОЛОДА

Ховайся!

ЛЕОНАРДО

Тихо, тихо далі йдімо,
щоб нас люди не почули!

МОЛОДА вагається.

МОЛОДА

Разом!

ЛЕОНАРДО (*обіймає її*)

Разом на цім світі.
бо коли нас двох розділять,
то лиш мерця —

МОЛОДА

від небіжки.

Виходять, обнявшись. З'являється дуже поволі МІСЯЦЬ. Сцена стає яскравосиньою. Чути дві скрипки. Раптом лунають два протяглі крики і музика скрипок переривається. Після другого крику з'являється ЖЕБРАЧКА, повернена спиною. Вона розгортає серпанок і стоїть посередині, наче великий птах з безмежними крилами. МІСЯЦЬ спиняється. Завіса опускається серед цілковитої тиші.

Завіса.

ОСТАННЯ КАРТИНА

Біла світлиця з арками й грубими мурами. Праворуч і ліворуч білі сходи. Велика арка брами у глибині сцени і мури того самого кольору. Долівка також яскраво біла. Та проста світлиця має віддати монументальність церкви. Нема нічого сірого, ні однієї тіні, ні навіть того, що потрібне для перспективи. Дві ДІВЧИНИ в темносинім платтю мотають червону пряжу.

ПЕРША ДІВЧИНА

Клубочку, клубочку,
що зробиш мені?

ДРУГА ДІВЧИНА

Ясмин, а не плаття,
кришталь — не папір.
Роджуся в четвертій,
в десятій — мій скін.
Я пряжа із вовни,
кайдани для ніг
і вузол, що лаври
зав'яже гіркі.

ДІВЧИНКА (*співаючи*)

Ти була на шлюбі?

ПЕРША ДІВЧИНА

Ні.

ДІВЧИНКА

І я вдома собі.

А що там сталося

поміж виноградним листям?

А що там сталося

серед галузок маслини?

Гості всі

зникли як у сні.

Ти була на шлюбі?

ДРУГА ДІВЧИНА

Я сказала, що ні.

ДІВЧИНКА (*іде геть*)

І я вдома собі.

ДРУГА ДІВЧИНА

Клубочку, клубочку,

про що ці пісні?

ПЕРША ДІВЧИНА

Про рани із воску,

про миртовий біль,

про сон на світанку,

чування вночі.

ДІВЧИНКА (*в дверях*)

Спіткнулася пряжа

на скелі твердій:

та гори блакитні

пускають її.

В'ється, в'ється пряжа,

в'ється, щоб вкінці

хліб нам відібрати

і лишити ніж.

Іде.

ДРУГА ДІВЧИНА

Клубочку, клубочку,

що скажеш мені?

ПЕРША ДІВЧИНА

Коханець — без мови,

червоний жених,

на березі тихім

упали німі.

Зупиняється і дивиться на міток.

ДІВЧИНКА (*заглядає крізь двері*)

В'ється, в'ється пряжа,

нагло — перебий.

Глиною покритих

несуть парубків.

Тіла два простерті,

савани, як сніг!

Іде. Приходять Леонардова ЖІНКА і СВЕКРУХА, дуже затривожені.

ПЕРША ДІВЧИНА

Вже йдуть?

СВЕКРУХА (*сердито*)

Не знаємо.

ДРУГА ДІВЧИНА

Які новини?

ПЕРША ДІВЧИНА

Розкажи.

СВЕКРУХА (*сухо*)

Ніякі.

ЖІНКА

Я хочу знати все — хочу вернутись.

СВЕКРУХА (*енергійно*)

Ти йди до хати,

кріпися, самотня в хаті.

Старійся і плакай тихо.

Сама за трьома замками.

Ніколи. Живий чи мертвий.

Вікна заб'ємо гвіздками.

Хай дощі й туманні ночі

заливають гіркі трави.

ЖІНКА

Що могло статись?

СВЕКРУХА

Це байдуже.
Прикрийся густим серпанком.
Маєш діти, більш нічого.
На подружнє простирано
насип із попелу хрестик
там, де подушка лежала.

Виходять.

ЖЕБРАЧКА *(в дверях)*

Шматочок хліба, діти.

ДІВЧИНКА

Геть!

ДІВЧАТА стають гуртом.

ЖЕБРАЧКА

Чому ж?

ДІВЧИНКА

Бо ти постогнуєш. Іди.

ПЕРША ДІВЧИНА

Дитино!

ЖЕБРАЧКА

Хіба я забажала твої очі?
Хмара птахів летить услід за мною.
Хочеш одного?

ДІВЧИНКА

Хочу геть забратись.

ДРУГА ДІВЧИНА *(до жебрачки)*

Ти не зважай.

ПЕРША ДІВЧИНА

Ти, може, йдеш з-над річки?

ЖЕБРАЧКА

Звідтам іду.

ПЕРША ДІВЧИНА *(несміливо)*

Чи можеш щось сказати?

ЖЕБРАЧКА

Я бачила обох. Вже надпливають
із-поміж скель спокійні два потоки,
два молодці, що впали під копита.
Обидва мертві у розмаю ночі.

(з насолодою)

Мертві, так, мертві.

ПЕРША ДІВЧИНА

Замовчи, старухо!

ЖЕБРАЧКА

Їх очі — то зів'ялі квіти, зуби
— дві жмені мерзлого гірського снігу.
Обидва полягли, а їхній милій
кров заросила плаття і волосся.
Вони вертають, плахтами покриті,
на дужих плечах ставних юнаків.
Так було. Ніщо більш. Так справедливо:
На квіті золотім — пісок вологий.

Іде. ДІВЧАТА хилять голови і ритмічно виходять.

ПЕРША ДІВЧИНА

Пісок вологий.

ДРУГА ДІВЧИНА

На золотоквіті.

ДІВЧИНКА

На золотому квіті,
несуть молодих від річки.
Білий і чорнявий,
чорнявий і білий.
Ой, що за соловейко з тіні скиглить
над золотистим квітом.

*Виходить. Сцена залишається порожня. Приходить МА-
ТИ зі СУСІДКОЮ. СУСІДКА плаче.*

МАТИ Цить.

СУСІДКА Не можу.

МАТИ Цить, я сказала. *(В дверях)*. Нікого тут нема? *(Підносить руки до чола)*. Мій син повинен відповісти. Але мій син уже оберемок сухого квіття. Мій син — уже темний голос за горами. *(Люта, до сусідки)*. Будеш тихо? Не хочу голосіння в цій хаті. Ваші сльози — сльози з очей, ніщо більш. Мої прийдуть, коли буду сама, з підощов ніг, з мого коріння, і будуть гарячіші, ніж кров.

СУСІДКА Ходи до мене, не залишайся тут.

МАТИ Тут. Тут бажаю залишитися. Спокійна. Вже всі повмирили. Опівночі спатиму, спатиму, не боячись рушниці чи ножа. Інші матері вихилятимуться крізь батовані дощами вікна, щоб побачити обличчя своїх синів. Я — ні. Я зроблю з мого сна холодну слоновокістну голубку, що несе камелії приморозку на кладовище. Ні, ні! Не на кладовище, не на кладовище! На ліжко з глини, ліжко, що їх прагне, що їх колише просто неба. *(Входить ЖІНКА з чорному, іде праворуч і приклякає. До сусідки)*. Забери руки з обличчя. Перед нами жахливі дні. Не хочу нікого бачити. Земля і я. Мій плач і я. І ці чотири стіни. Ой, ой! *(Сідає зовсім пририта)*.

СУСІДКА Май милосердя до себе самої.

МАТИ *(закидає волосся назад)* Мушу бути спокійна. *(Сідає)*. Бо прийдуть сусідки, не бажаю, щоб бачили мене такою нещасливою. Такою нещасливою! Жінку, що не має хоч однієї дитини, якої могла б доторкнутися губами.

З'являється МОЛОДА без вінка, в чорній хустці.

СУСІДКА *(помічає молоду, з люттю)* Куди йдеш?

МОЛОДА Сюди.

МАТИ *(до сусідки)* Хто то?

СУСІДКА Не пізнаєш?

МАТИ Тому й питаю, хто то. Бо я не смію її пізнати, щоб не занурити своїх зубів у її шию. Гадюка! *(Кидається різко до нареченої; опановує себе. До сусідки)*. Бачиш її? Вона тут плаче, а я спокійна, не вириваю їй очей! Не розумію себе. Хіба я не любила свого сина? Але її честь? Де її честь? *(Б'є молоду. МОЛОДА падає на долівку)*.

СУСІДКА На Бога! *(Хоче їх розділити)*.

МОЛОДА *(до сусідки)* Облиш її. Я прийшла, щоб вона мене вбила, щоб мене забрали разом із ними. *(До матері)*. Але не руками! Залізними гаками, серпом, що є сили, щоб він розщербився на моїх костях. Залиш її! Хочу, щоб знала, що я — чиста, що шалію, але що мене можуть поховати спокійно, бо жоден мужчина не відзеркалився в моїх білих грудях.

МАТИ Мовчи, мовчи! Що мене все те обходить?

МОЛОДА Бо я пішла з іншим, я з іншим пішла! *(Три-возжно)*. Ти також пішла б. Я горіла, повна шрамів іззовні і зсередини, а твій син правив мені за приторщувачу води, від котрої я дожидала дітей, землі, здоров'я; але той другий був наче темна ріка серед галуззя, що приносила мені шемір своїх шуварів і свою пісню між зубами. Я бігла з твоїм сином, з холодним потічком, а той другий посилав мені сотні птахів, що полонили мою ходу і залишали приморозь на моїх шрамах нещасної, вигорілої жінки, дівчини, що її пестив вогонь. Я не хотіла! Я не хотіла! Добре слухай: я не хотіла! Твій син був мені призначений, і я його не зрадила, але рам'я того другого потягнуло мене за обою наче морський прибій, наче удар мула, і воно тягнуло б мене завжди, завжди, навіть коли б я була стара і всі діти твого сина тримали мене за волосся!

Входить друга СУСІДКА.

МАТИ Вона не винна, вона не винна. *(Саркастично)*. А хто ж тоді винен? Квола, ніжна, безсонна жінка кидає помаранчовий вінець, щоб шукати крайчик ліжка, вигрітого іншою жінкою!

МОЛОДА Мовчи, мовчи! Помстись: я тут! Дивись: моя шия м'яка; тобі з нею легше впоратися, ніж втяти далію в твоєму квітнику. Але це — то ні! Я чесна, чесна, наче новонароджене дитя. І міцна, щоб це довести. Запали вогонь. Устромім руки в полум'я: ти за свого сина, я за своє тіло. Ти перша їх витягнеш.

Входить інша СУСІДКА.

МАТИ Але що мене обходить твоя цнотливість? Що мене обходить твоя смерть? Що мене то все обходить? Хай буде

благословенне колосся, бо мої сини під ним; хай буде благословенний дощ, бо зрошує лице мертвих. Хай буде благословенний Бог, бо він єдне в спільнім спочинку.

Входить ще одна СУСІДКА.

МОЛОДА Дозволь мені з тобою плакати.

МАТИ Плач, але в дверях.

Входить ДІВЧИНКА. МОЛОДА у дверях. МАТИ — по середині сцени.

ЖІНКА (*входить і йде ліворуч*)

Він був вершник хороший,
тепер — пригорца льоду.
Мчав по горах, базарах.
і обіймах жіночих;
тепер чоло вінчають
мороку темні мохи.

МАТИ

Соняшнику мій рідний,
вірне землі свічадо,
хай покладуть на тебе
хрест гірких олеандрів.
Саван хай тебе вкриє
едвабом променястим,
а в спокійних долонях
хай вода зарідає.

ЖІНКА

Ой, четверо хлопців
хилять плечі в утомі!

МОЛОДА

Ой, красенів четвірко
смерть несуть крізь повітря!

МАТИ

Сусідки!
ДІВЧИНКА (*в дверях*)

Вже несуть їх.

МАТИ

Знов те саме.
Хрест та хрест.

ЖІНКА

Цвіт гвоздиків
розцвіта,
квітне хрест
ім'ям Христа.

МОЛОДА

Хай хрест захистить живих і усопших.

МАТИ

Сусідки: ножиком гострим,
малесеньким ножиком
у призначений день, між другою й третьою,
повбивалися чоловіки з кохання.
Ножиком гострим,
малесеньким ножиком,
що ледве в руці сховаєш,
але що тоненько тоне,
у перелякане тіло,
щоб спинитись, де холоне
переплетений в тремтінні
найтемніший крику корінь.

МОЛОДА

І це тільки ножик,
малесенький ножик;
що ледве в руці сховаєш;
риба без луски і моря,
щоб у призначений день, між другою й третьою,
через отой ножик,
застигли два чоловіки:
зів'яли губи і щоки.

МАТИ

В руці його не сховаєш,
але він холодно тоне
у перелякане тіло,
щоб спинитись, де холоне

переплетений в тремтінні
найтемніший крику корінь.

СУСІДКИ приклякають на землю і плачуть.

Завіса.

Пустошня

ТРАГІЧНА ПОЕМА
НА ТРИ ДІЇ
І ШІСТЬ КАРТИН

1934

ДІЄВІ ОСОБИ

ЄРМА
МАРІЯ
БАБА-ПОГАНКА
ДОЛЬБОРЕС
ПЕРША ПРАЛЯ
ДРУГА ПРАЛЯ
ТРЕТЯ ПРАЛЯ
ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ
П'ЯТА ПРАЛЯ
ШОСТА ПРАЛЯ
ПЕРША МОЛОДИЦЯ
ДРУГА МОЛОДИЦЯ
САМИЦЯ

ПЕРША ЗОВИЦЯ
ДРУГА ЗОВИЦЯ
ПЕРША ЖІНКА
ДРУГА ЖІНКА
ХУАН
ВІКТОР
САМЕЦЬ
ПЕРШИЙ ЧОЛОВІК
ДРУГИЙ ЧОЛОВІК
ТРЕТІЙ ЧОЛОВІК
ПЕРША СТАРА
ДРУГА СТАРА

ДІЯ ПЕРША

ПЕРША КАРТИНА

Коли підноситься завіса, ЄРМА спить з кошхом для шиття в ногах. На сцені дивовижне сонне світло. ЧАБАН підходить навипиньках і пильно дивиться на Єрму. Він веде за руку ХЛОПЧИКА, вдягненого в біле. Б'є годинник. Коли ЧАБАН виходить, світло міниться в веселе сяйво весняного ранку. ЄРМА пробуджується.

ГОЛОС (за сценою)

Спи, синочку, люлі, люлі,
ми поставимо дитині
маленький курінь на полі,
щоб жити, мов у хатині.

ЄРМА Хуане, чуєш мене? Хуане!

ХУАН Іду.

ЄРМА Вже час.

ХУАН Перейшли запряги волів?

ЄРМА Вже перейшли.

ХУАН До побачення. *(Збирається вийти).*

ЄРМА Може вип'єш кухоль молока?

ХУАН Навіщо?

ЄРМА Ти дуже працюєш і не годен витримати стільки праці.

ХУАН Коли мужчини худнуть, стають міцні, наче сталь.

ЄРМА Але не ти. Коли ми одружилися, ти був інакший. Тепер у тебе бліде обличчя, наче сонце ніколи на нього не світить. Я хотіла б, щоб ти плавав у річці і щоб вилазив на дах, коли він протікає від дощу. Два роки як ми одружені, а ти щораз то худший, наче б ріс на відвороті.

ХУАН Скінчила?

ЄРМА (підводиться) Не гнівайся. Якби я була хвора, хотіла б, щоб ти дбав про мене. «Моя жінка хвора. Заріжу ягня, щоб усмажити їй добру печеню». «Моя жінка хвора. Сховаю цей курячий лій, щоб легше їй було на груди. Занесу їй цю бараницю, щоб загорнути ноги від снігу». Я — така. Тому і доглядаю тебе.

ХУАН Вдячний тобі за це.

ЄРМА Але не дозволяєш себе доглядати.

ХУАН Бо мені нічого не бракує. Це все твої вигадки. Я тяжко працюю. З кожним роком старіюсь.

ЄРМА З кожним роком... Ти і я житимемо тут кожного року...

ХУАН (усміхнений) Певно. І в мирі. Праця добре йде, нема в нас дітей, щоб розтрачуватись.

ЄРМА Нема в нас дітей... Хуане!

ХУАН Чого ти хочеш?

ЄРМА Хіба я тебе не люблю?

ХУАН Ти любиш мене.

ЄРМА Я знаю дівчат, що дрижали і плакали, заки пішли в ліжко з своїми чоловіками. Хіба я плакала, коли перший раз до тебе пригорнулась? Хіба я не співала, коли піднесла батистове покривало? І не сказала тобі: «Як ця білизна пахтить яблуками!»?

ХУАН Ти так сказала!

ЄРМА Мама плакала, бо я не сумувала, що від неї відходжу. То правда! Ніхто не виходив заміж з більшою радістю. А проте...

ХУАН Мовчи. Надто багато праці в мене, щоб щоразу слухати...

ЄРМА Ні. Не повторюй того, що тобі кажуть. Бачу на власні очі, що так далі не може бути... Від дощу, який падає на каміння, воно м'якшає і вирощує бур'ян. Бур'ян, про який люди кажуть, що він нінащо. Бур'ян ні до чого, але я бачу, що він колише жовтий цвіт у повітрі.

ХУАН Мусимо вижити.

ЄРМА Так, і кохатись. (ЄРМА перша обнімає і цілує мужа).

ХУАН Як тобі чого треба, скажи, я принесу. Знаєш, що не люблю, коли виходиш.

ЄРМА Ніколи не виходжу.

ХУАН Тобі тут краще.

ЄРМА Так.

ХУАН Вулиця для тих, кому нема чого робити.

ЄРМА (похмуро) Звісно.

ЧОЛОВІК виходить і ЄРМА підходить до шиття, проводить рукою по лоні, підносить руки пишно позіхаючи і сідає шити.

Де ти, кохана моя дитино?
Ген, де гребінь льодів незримих.
Чого бажаєш, моя дитино?
Твоєї сукні, тепла тканини.

Засиляє голку.

Хай тремтіли б до сонця гілки,
і били б джерела навкруги!

Наче б говорила до дитини.

На дворі собака зліє,
а в деревах співає вітер.
Воли ричать, чабан зоріє,
волосся мое кучерявить місяць.
Чого бажаєш, далекий квіте?

Павза.

Горбів бажаю молочнобілих.
Хай тремтіли б до сонця гілки,
і били б джерела навкруги!

Шие.

Дитино рідна, скажу тобі,
для тебе я роздерта навпіл.
— Ой, як болить мій стан билинний —
буде коліскою дитині.
Коли, дитино, прийдеш на світ?

Павза.

Коли запахнеш цвітом лелій.
Хай тремтіли б до сонця гілки
і били б джерела навкруги!

ЄРМА сидить, співаючи. У дверях — МАРІЯ з вуз-
ликом.

Звідки ти?

МАРІЯ З крамниці.

ЄРМА З крамниці, так рано?

МАРІЯ Як на мене, то я ждала б при дверях, аж відім-
кнуться; і — хіба не догадуєшся, що я купила?

ЄРМА Ти певно купила кави, цукру і булок на снідання.

МАРІЯ Ні. Я купила коронки, три звої ниток, стьожки і ко-
льорову вовну, щоб робити черешеньки. У мого чоловіка бу-
ли гроші і він сам мені їх дав.

ЄРМА Пошиєш собі блюзку.

МАРІЯ Ні, бо... знаєш?

ЄРМА Що?

МАРІЯ Бо вже заповілося!

Стоїть із спущеною головою. ЄРМА підводиться і за-
хоплено дивиться на неї.

ЄРМА По п'ятьох місяцях!

МАРІЯ Так.

ЄРМА Ти зараз зрозуміла?

МАРІЯ Певно.

ЄРМА (зацікавлена) І що відчуваєш?

МАРІЯ Не знаю. Тривогу.

ЄРМА Тривогу. (Хапаючи її) Але... коли ж воно запові-
лось? Скажи мені. Ти не сподівалась.

МАРІЯ Ні, не сподівалась.

ЄРМА Ти певно співала. Не правда? Я співаю. Ти... ска-
жи мені.

МАРІЯ Не питай мене. Хіба ти ніколи не тримала в руці
живої пташки?

ЄРМА Так.

МАРІЯ Це так само... тільки в самій крові.

ЄРМА Що за краса! (Дивиться на неї відсутнім поглядом).

МАРІЯ Я розгублена. Зовсім не знаю.

ЄРМА Чого?

МАРІЯ Що мені робити. Спитаю мами.

ЄРМА Пощо? Вона вже стара і певно забула про те. Не
ходи багато, а коли дихаєш, дихай так злегка, наче б три-
мала між зубами троянду.

МАРІЯ Слухай: кажуть, що пізніше воно тебе злегка штов-
хає ніжками.

ЄРМА І тоді воно найлюбіше, коли кажеш: моя дитино!

МАРІЯ Мені соромно від цього всього.

ЄРМА Що сказав твій муж?

МАРІЯ Нічого.

ЄРМА Він дуже тебе любить?

МАРІЯ Не каже так мені, але притулиться, і його очі трем-
тять наче два зелені листки.

ЄРМА Він знав, що ти...?

МАРІЯ Так.

ЄРМА У який спосіб?

МАРІЯ Не знаю. Але в шлюбну ніч заєдно мені про те го-
ворив устами при моїх лицях, так, аж мені здається, наче
моя дитина — голуб'ятко світла, що його він ушептав мені
у вухо.

ЄРМА Щаслива!

МАРІЯ Але ти більше ознайомена з тим, ніж я.

ЄРМА І що мені з того?

МАРІЯ Правда! Чому воно так? З усіх молодниць у твоєму
віці ти хіба єдина залишилася.

ЄРМА То правда. Звісно, є ще час. Гелена барилася три
роки, а багато старших з маминого покоління ще довше; але
два роки і двадцять днів, як я, — вже надто довго ждати.
Думаю, що воно несправедливо, щоб я тут поволі пригасала.
Багато ночей виходжу на патіо боса, щоб топтати землю —
не знаю, чому. Як буде так далі, то ще нездужаю.

МАРІЯ Алеж бо слухай, дитино! Говориш, наче то ти —
стара. Що кажу! Ніхто не повинен жалітися на таке. Одна

сестра моєї мами народила по чотирнадцятьох роках. І якби ти бачила, що за прекрасне дитя!

ЄРМА *(жадібно)* Що воно робило?

МАРІЯ Ревіло, наче бичок, немов би нараз озвалась тисяча цикад, мочило нас і тягнуло за коси, а коли йому було чотири місяці, зовсім обдряпувало нам обличчя.

ЄРМА *(сміючись)* Алеж ті збитки — не болісні.

МАРІЯ Кажу тобі...

ЄРМА Пхи! Я бачила, як моя сестра давала своїй дитині ссати з потрісканих грудей, а це дуже боляче; але то — свіжий біль, добрий, потрібний для здоров'я.

МАРІЯ Кажуть, що діти приносять багато страждань.

ЄРМА Брехня. То кажуть кволі, нарікальські матері. Пощо тоді мають дітей? Дитина, то вам не китиця троянд. Ми мусимо страждати, щоб бачити, як ростуть. Думаю, що трати-мо на них половину нашої крові. Але то добре, здорово, красиво. В кожній жінки кров на четверо-п'ятеро дітей, і коли їх не мати, тоді кров повертається на трутизну, як це ще ста-нется зі мною.

МАРІЯ Я не знаю, що зі мною діється.

ЄРМА Я завжди чула, що жінки бояться першої дитини.

МАРІЯ *(несміливо)* Побачимо... Тому, що ти так гарно вмєш шити...

ЄРМА *(бере вузлик)* Дай но. Я покраю тобі два платтячка. А це що?

МАРІЯ Пелюшки.

ЄРМА Добре. *(Сідає)*.

МАРІЯ Ото ж... Бувай здорова.

Зближається і ЄРМА ніжно голубить рукою її лоно.

ЄРМА Не бігай вулицею по камінню.

МАРІЯ Прощай. *(Цілує її і виходить)*.

ЄРМА Приходь швидше. *(Залишається в тій самій позі як на початку. Бере ножиці і починає тяти. Увіходить ВІКТОР)*. Здоров, Вікторе.

ВІКТОР *(глибоким, поважним і дужим голосом)* А Хуан?

ЄРМА В полі.

ВІКТОР Що ти шиєш?

ЄРМА Краю пелюшки.

ВІКТОР *(усміхається)* Хіба!

ЄРМА *(сміється)* Обшию їх коронками.

ВІКТОР Як буде дівчинка, даси їй своє ім'я.

ЄРМА *(тремтячи)* Як?..

ВІКТОР Я радію з тобою.

ЄРМА *(майже захлинаючись)* Ні... то не для мене. То для Маріїної дитини.

ВІКТОР Гарзд, побачимо, чи приклад дасть тобі відваги. В цій хаті бракує дитини.

ЄРМА *(скорботно)* Бракує!

ВІКТОР Отож до роботи! Скажи своєму мужеві, хай менше клопочеться працею. Він дбас, щоб зібрати гроші, і збере їх, але кому їх залишить, коли помре? Я піду з вівцями. Скажи Хуанові, щоб забрав ті дві, які купив у мене, а що до того іншого, хай заглибиться в корінь справи. *(Усміхнений виходить)*.

ЄРМА *(пристрасно)* Якраз, хай заглибиться!

Дитино рідна, скажу тобі,

для тебе я роздерта навпіл.

Ой, як болить мій стан билинний —

буде коліскою дитині!

Коли, дитино, прийдеш на світ?

Коли запахнеш цвітом лелій.

ЄРМА, замислена, підводиться і йде до місця, де стояв Віктор, глибоко віддихаючи, наче вдихала б гірське повітря; потім подається в іншу частину житла, наче шукаючи чогось, вертається звідтам і знову сідає та береться за шиття. Починає шити з очима втопленими в одну точку.

Завіса.

ДРУГА КАРТИНА

Поле. З'являється ЄРМА з кошиком. Надходить ПЕРША БАБА.

ЄРМА Добридень.

БАБА Добридень, красуне. Куди йдеш?

ЄРМА Щойно понесла обід чоловікові. Він працює при машинах.

БАБА Скільки, як одружена?

ЄРМА Три роки.

БАБА Є в тебе діти?

ЄРМА Ні.

БАБА Ну! Скоро матимеш!

ЄРМА (жадібно) Гадаєте?

БАБА Чому ні? (Сідає). І я понесла їжу для мужа. Він — старий. Але все одно працює. В мене дев'ятеро дітей, наче дев'ять сонць, але тому, що не маю ні однієї доньки, то й бачиш, як вештаюся сюди й туди.

ЄРМА Ви живете по той бік річки?

БАБА Так. Біля млинів. З якої ти родини?

ЄРМА Я — донька чабана Енріке.

БАБА А! Чабан Енріке! Я його знала. Добрі люди. Рано встають. Потіють, споживють трохи хліба і вмирають. Ні розваги, ні чогось іншого. Ярмарки — для інших. Мовчазні були. Я могла вийти заміж за одного твого вуйка. Та де! Я була дівчина зі спідницею на вітрі, стрілкою летіла до розтятого кавуна, до забави, до цукрованого коржа. Часто я виходила вдосвіта на поріг, бо мені здавалось, що чула музику бандурій — здавалось надпливала і відпливала, — але то був тільки вітер. (Сміється). Ти будеш з мене сміятися. В мене було два чоловіки, чотирнадцятеро дітей; п'ятеро повмирало, та все ж таки я не сумую, і хотіла б іще довше жити. Ось, що я скажу. Скільки тривають фігові дерева? Скільки тривають домми? І тільки ми, бісові жінки, обертаємось через будь що на порох.

ЄРМА Я хотіла б вас щось спитати.

БАБА Хіба? (Дивиться на неї). Вже знаю, що мені хочеш сказати. Про ті речі не слід і слова промовити. (Устає).

ЄРМА (затримує її) Чому ні? Ви мене сповнили довір'ям, коли я вас слухала. Віддавна бажаю поговорити зі старою жінкою. Бо хочу дізнатися. Так. Ви мені скажете...

БАБА Що?

ЄРМА (притишеним голосом) Те, що знаєте. Чому я пустошня? Невже мені в розповні віку тільки годувати птахів чи вишати прасовані фіранки на своє віконце? Ні. Ви мені скажете, що маю робити, і я зроблю, що б воно не було, навіть якби довелось мені встромити голки в найчутливіший куточок своїх очей.

БАБА Я? Я нічого не знаю. Я поклалась горілиць і почала співати. Діти приходять наче вода. Ой! Хто міг би сказати, що оце твоє тіло не красиве? Ти ступаєш, а на кінці вулиці кінь ірже. Ой! Обличч, дівчино, не змушуй мене говорити. Багато думок снується в мене, тільки не бажаю вимовити.

ЄРМА Чому? Не говорю про ніщо інше з мужем.

БАБА Слухай. Ти любиш свого мужа?

ЄРМА Як?

БАБА Ти любиш його? Прагнеш з ним бути?..

ЄРМА Не знаю.

БАБА Не тремтиш, коли він зближається до тебе? Не діється з тобою щось наче сон, коли дотикається твоїх губ? Скажи.

ЄРМА Ні. Я ніколи такого не відчувала.

БАБА Ніколи? Навіть, коли танцювала?

ЄРМА (пригадує) Можливо... Раз... Віктор...

БАБА Говори.

ЄРМА Він схопив мене за стан, і я нічого не могла промовити; не годна була говорити. Другим разом той же Віктор, коли мені було чотирнадцять років — він сам був парубок тоді, — обняв мене щоб я перескочила рів, і я так задрижала, що зуби мені цокотіли. Але це тому, що я була соромлива.

БАБА А з твоїм мужем?..

ЄРМА Мій муж — інша справа. Мій батько мені його вибрав, і я його прийняла. З радістю. Це — щира правда. Вже

першого дня від наших заручин я думала... про діти... І вдивлялася в його очі. Так, але на те, щоб бачити себе в них маленькою і безпорадною, наче б я сама була своєю дитиною.

БАБА Зовсім інакше, ніж я. Може через те ти й не вродила в свій час. Чоловіки мусять подобатись, дівчино. Мають розплігати наші коси і давати нам пити воду з власного рота. Так на світі йдеться.

ЄРМА На вашому, бо на моєму — ні. Я думаю багато про що, багато, і певна, — те, про що думаю, має сповнити моя дитина. Я віддалась своєму мужеві для неї, віддаюсь йому й далі, щоб вона з'явилася, але ніколи ради власної втіхи.

БАБА І ось ти — порожня!

ЄРМА Не порожня, ні, бо сповнена ненавистю. Скажіть: чи моя вина? Чи треба в мужчині шукати мужчини, нічого більш? Що ж тоді думати, коли він увечорі відвертається й засинає, а ти лежиш сама і сумними очима дивишся в стелю? Чи маю думати про нього, чи про те, що може вийти мов світло з мого лона? Я не знаю, але скажіть мені ви, на милість Божу! (*Приклякає*).

БАБА Ах, що за розкрита квітка! Що за прекрасне створіння з тебе! Облиш мене. Не змушуй мене далі говорити. Не хочу нічого більш казати. То справи чести, а я не плямю нічیهї. Ти сама зрозумієш. У кожному випадку, ти повинна бути менш невинною.

ЄРМА (*сумна*) Дівчатам, що виростають на селі, як я, замкнені всі двері. Всі прикриваються півсловами, півжестами, бо кажуть, що про ті речі не слід знати. І ви також, ви також мовчите і йдете собі, як той мудрець, що все знає, але не дає ні каплі тій, яка вмирає зі спраги.

БАБА Інший, спокійний жінці, я сказала б, не тобі. Я — стара і знаю, що кажу.

ЄРМА Тоді, хай Бог мені допоможе.

БАБА Який там Бог. Мені ніколи Бог не був до мислі. Коли врешті зрозумієш, що його нема? То люди мусять допомогти.

ЄРМА Але чому ж мені те все кажете, чому?

БАБА (*йдуци*) Бо треба б таки Бога, бодай маленького, щоб громом бив мужчин із гнилим сім'ям, що труять радість білого світу.

ЄРМА Не знаю, що хочете мені сказати.

БАБА Гаразд. Я себе розумію. Не сумуй, сподівайся, май терпіння. Ти все ще молода. Що хочеш, щоб я зробила?

Відходить. З'являються дві МОЛОДИЦІ.

ПЕРША МОЛОДИЦЯ Всюди зустрічаємо людей.

ЄРМА Мужчини працюють коло маслиць, треба носити їм обід. Дома залишилися самі старі.

ДУГА МОЛОДИЦЯ Ти повертаєшся до села?

ЄРМА Якраз туди.

ПЕРША МОЛОДИЦЯ Я дуже кваплюсь. Залишила сонну дитину, і нікого нема дома.

ЄРМА Спішися, жінко. Не можна залишати дітей самих. Маєш свиней дома?

ПЕРША МОЛОДИЦЯ Ні. Але правда твоя. Поспішаю.

ЄРМА Не барись. Ось як воно буває. Певно, ти її замкнула.

ПЕРША МОЛОДИЦЯ Звісно.

ЄРМА Та ви собі й в гадці не масте, що то — мала дитина. Здавалося б, сама дрібничка — і кінець. Одна голочка, один ковточок води.

ПЕРША МОЛОДИЦЯ Твоя правда. Біжу. Я не подумала про небезпеку.

ЄРМА Біжи.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Коли б у тебе було четверо чи п'ятеро, ти так не говорила б.

ЄРМА Чому? Навіть, якби в мене було їх сорок!

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Все ж таки, ми з тобою без дітей живемо спокійніше.

ЄРМА Я ні.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ А я так. Що за гарівка! Зате моя мама не робить нічого іншого, лиш дає мені зілля, щоб я завагітніла, а в жовтні підемо на прощу до святого, — про нього кажуть, що дає ласку тій, яка ревно прохає. Моя мама прохатиме. Я ні.

ЄРМА Пощо ти одружувалась?

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Бо мене видали заміж. Усі виходять заміж. Як так далі піде, не буде неодружених, тільки самі діти. Гарязд, а зрештою... одружуються на багато раніше, ніж ідуть до церкви вінчатися. Але старі завжди втручаються в ті справи. Мені дев'ятнадцять років, не до мислі мені варити і прати. Добре діло! Цілий день робити те, що тобі не любе. І навіщо? Чого мій муж мав би бути моїм мужем? Те саме ми робили нареченими, що й тепер. Все через дивацтва старих.

ЄРМА Мовчи. Не говори такого.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ І ще й ти назвеш мене шаленою. Шалена, шалена! *(Сміється)*. Я можу тобі сказати єдине, чого я навчилась у житті: всі люди в себе дома роблять те, що їм не до душі. Хіба не краще живеться надворі? Я то йду до потоку, то йду бити в дзвони, то п'ю воду з ганусівкою.

ЄРМА Ти — дитина.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Певно. Але не шалена. *(Сміється)*.

ЄРМА Твоя мати живе в найвищому кінці села?

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Так.

ЄРМА В останній хаті?

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Так.

ЄРМА Як вона називається?

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Дольорес. Чому питаєшся?

ЄРМА Так собі.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Чомусь же питаєшся.

ЄРМА Не знаю... Щоб питати...

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Ну, Бог з тобою... Дивись, і я несучу обід мужеві. *(Сміється)*. От тобі й маєш. Яка шкода, що не можу сказати: моему нареченому, правда? *(Сміється)*. Ну, шалена йде собі. *(Відходить, сміючись)*. Прощай!

ГОЛОС ВІКТОРА *(співаючи)*

Чому спиш самотній, чабане?

Чому спиш самотній, чабане?

Постелю тобі ковдру —

будь зі мною до рана.

Чому спиш самотній чабане?

ЄРМА *(слухає)*

Чому спиш самотній, чабане?

Постелю тобі ковдру —

будь зі мною до рана.

Бо ковдра твоя камінна,

чабане,

сорочка твоя з морозу,

чабане,

а за ложе сива тирса

тобі в холоді нічному.

Дуби своїм гострим пруттям,

чабане,

тебе крізь подушку колють,

чабане,

ти чуєш не голос жінки,

а тільки хрипливу воду.

Чабане, чабане.

Що хочуть гори від тебе,

чабане,

Гори долину гіркого?

Хто ж це тебе убиває?

Тоненька колючка дроку.

Виходить і стикається з ВІКТОРОМ, що входить.

ВІКТОР *(веселий)* Звідкіль, красуне?

ЄРМА То ти співав?

ВІКТОР Я.

ЄРМА Як гарно! Я ніколи тебе не чула.

ВІКТОР Ні?

ЄРМА І що за потужний голос. Наче струміль води, що сповняє тобі рот.

ВІКТОР Я — веселий.

ЄРМА То правда.

ВІКТОР Так як і те, що ти сумна.

ЄРМА Я — не сумна, тільки маю на те причину.

ВІКТОР А твій муж іще сумніший, ніж ти.

ЄРМА Він — так. У нього суха вдача.

ВІКТОР Завжди був такий. (Павза. ЄРМА сидить). Ти прийшла з обідом?

ЄРМА Так. (Дивиться на нього. Мовчанка). Що в тебе тут? (Показує на лице).

ВІКТОР Де?

ЄРМА (Устає і підходить до Віктора) Тут. На щоді, наче опік.

ВІКТОР Нічого.

ЄРМА Здавалось мені.

Павза.

ВІКТОР Певно сонце.

ЄРМА Може...

Павза. Тиша загострюється, і, без найменшого жесту, починається боротьба між двома персонажами.

ЄРМА (тремтячи) Чуєш?

ВІКТОР Що?

ЄРМА Не чуєш плачу?

ВІКТОР (наслухує) Ні.

ЄРМА Здавалось мені, що дитина заплакала.

ВІКТОР Хіба?

ЄРМА Дуже близько. І плакала, наче потопельник.

ВІКТОР Тут завжди багато дітей, що приходять красти садовину.

ЄРМА Ні. Це голос малої дитини.

Павза.

ВІКТОР Нічого не чую.

ЄРМА Мабуть, мені причулося.

Пильно дивиться на нього. ВІКТОР також на неї дивиться і поволі відвертає зір, наче з острахом. Надходить ХУАН.

ХУАН Що ти ще тут робиш?

ЄРМА Розмовляла.

ВІКТОР Здоров. (Виходить).

ХУАН Ти повинна вже бути в хаті.

ЄРМА Я затрималась.

ХУАН Не розумію, чого ти затрималась.

ЄРМА Слухала як птахи співають.

ХУАН Гаразд. Буде про що говорити людям.

ЄРМА (голосно) Хуане, що тобі спало на думку?

ХУАН Не кажу про тебе, тільки про людей.

ЄРМА Погибель на тих людей!

ХУАН Не клени. Не годиться жінці.

ЄРМА О, щоб я була жінкою!

ХУАН Залиш ім цю розмову. Йди до хати.

Павза.

ЄРМА Гаразд. Ждати на тебе?

ХУАН Ні. Всю ніч буду зрозуміти поле. Мало води прибуває. Вона моя тільки до сходу сонця, і мушу її берегти від злодіїв. Ти покладись і спи.

ЄРМА (драматично) Спатиму! (Виходить).

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

ПЕРША КАРТИНА

Спів при закритій завісі. Потік, де перуть селянки. ПРАЛІ, розміщені на різних площинах, співають:

Перу в студеній річці
бинду шовкову,
немов жасмин гарячий,
твій сміх, синочку.

ПЕРША ПРАЛЯ Я не люблю розмовляти.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Але тут розмовляється.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ І чого злого в цьому.

П'ЯТА ПРАЛЯ Котра хоче шани, хай на неї заслужить.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Посадила руту, бачу, що росте.
Та, що хоче шани, хай чесно живе.

Сміються.

П'ЯТА ПРАЛЯ Так кажуть.

ПЕРША ПРАЛЯ Але ніколи ніхто нічого не знає.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Певне тільки те, що муж привів до хати дві свої сестри, щоб жили з ними.

П'ЯТА ПРАЛЯ Старі панни?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Так. Вони мали обов'язок доглядати церкви, а тепер доглядають братової. Я не могла б із ними жити.

ПЕРША ПРАЛЯ Чому?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Бо наводять страх. Вони наче те велике листя, що родиться одразу над могилами. Вони наелеєні.

Зовсім замкнуті в собі. Так здається, наче вони смажать їжу на олії з лямпад.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Уже оселилися в них дома?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Від учора. Муж знову на своїх полях.

ПЕРША ПРАЛЯ Але, чи хто знає, що сталося?

П'ЯТА ПРАЛЯ Минулу ніч, хоч і холодно, вона пересиділа на порозі.

ПЕРША ПРАЛЯ Алеж чому?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Набридло сидіти дома.

П'ЯТА ПРАЛЯ Дивні — бездітні жінки: замість робити коронки чи конфітури з яблук, люблять виходити на дах і бродити босоніж по річках.

ПЕРША ПРАЛЯ Але яке тобі діло так говорити? В неї немає дітей, але то не її вина.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Має діти та, хто їх бажає мати. Ідеться про те, що розпечені, ліниві й розніжнені не годяться на спухле черево.

Сміються.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ І пудруються, і шмінкуються, і припинають собі гілочки олеандра, щоб знайти собі когось іншого, аби не власного мужа.

П'ЯТА ПРАЛЯ То щира правда!

ПЕРША ПРАЛЯ Та хіба ви її бачили з ким іншим?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Ми ні, тільки люди.

ПЕРША ПРАЛЯ Завжди люди!

П'ЯТА ПРАЛЯ Кажуть, двічі.

ДРУГА ПРАЛЯ Що робили?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Розмовляли.

ПЕРША ПРАЛЯ Розмовляти — не гріх.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Але існує на світі щось таке, як погляд. Так казала моя мама. То не те саме, чи жінка дивиться на троянду, чи на чоловічі стегна. Вона дивиться на нього.

ПЕРША ПРАЛЯ Алеж на кого?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ На одного, чуєш? Розвідай сама. Хочеш, щоб я ще голосніше сказала? (*Сміються*). А коли на нього не

дивиться, то тому, що вона — сама, що він не перед нею, і тоді вона носить його образ у вічах.

ПЕРША ПРАЛЯ То брехня!

Галас.

П'ЯТА ПРАЛЯ А муж?

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Чоловік — наче оглух. Непорушний, мов ящірка на сонці.

Сміються.

ПЕРША ПРАЛЯ Все те наладналося б, якби в них були діти.

ДРУГА ПРАЛЯ Все те — клопоти людей, що не коряться долі, яка їм призначена.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ З кожною годиною збільшується пекло в тій хаті. Вона із зовицями не відкривають рота; весь день білять стіни, шурують мідний посуд, хухають і чистять скло, намащують долівку оливою, бо наскільки житло блищить назовні, настільки горить усередині.

ПЕРША ПРАЛЯ Його вина; коли в чоловіка нема дітей, хай уважає на жінку.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Вина її, у неї кремінь замість язика.

ПЕРША ПРАЛЯ Що за біс уліз тобі в волосся, що так мовиш?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ А хто дозволив тобі давати мені вказівки?

ПЕРША ПРАЛЯ Я на панчішну голку нанизала б усі злі язики.

ДРУГА ПРАЛЯ Мовчи!

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ А я — проколола б груди всім лицеміркам.

ДРУГА ПРАЛЯ Мовчіть. Не видите, що ось надходять сестри того чоловіка?

Перешіптування. Приходять Єрмини ЗОВИЦІ, вдягнені в жалобу. Починають прати в тиші. Чути дзвоники.

ПЕРША ПРАЛЯ Вже йдуть чабани?

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Так, тепер виходять усі отари.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ *(вдихає повітря)* Я люблю запах овець.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Так?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Чому ж би ні? То запах того, що наше.

Так я люблю запах червоної глини, що ріка несе взимку.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Примхи.

П'ЯТА ПРАЛЯ *(дивиться)* Всі отари йдуть укупі.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Це — вовняна повіль. Усе потолочать.

Якби зелена пшениця мала голову, вона дрижала б перед їхньою навалюю.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Дивись, як біжать! Що за ворожа орда!

ПЕРША ПРАЛЯ Всі вже повиходили, ні одної не бракує.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Подивлюсь. Ні. Так, так! Бракує однієї!

П'ЯТА ПРАЛЯ Чієї?

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ Вікторової.

ЗОВИЦІ підводяться, щоб подивитись.

Перу в студений річці

бинду шовкову,

немов жасмин гарячий,

сміх твій, синочку.

Радість пашиць

там, де сніжком дрібніє

білий жасмин.

ПЕРША ПРАЛЯ

Горе, як суха дружина!

Горе, коли груди — безводна пустиня!

П'ЯТА ПРАЛЯ

Чи має добре сім'я

любий твій, зрадь нам,

щоб заспівали води

під білим платтям.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Чи твоє плаття

човен із срібла й вітру

на океанах.

ПЕРША ПРАЛЯ

Перу пелюшки сина,
нехай вода
обернеться кришталем,
прозорим, як сльоза.

ДРУГА ПРАЛЯ

Он горою вже іде
чоловік на обід.
Він дає мені квітку,
а я йому — трицвіт.

П'ЯТА ПРАЛЯ

Низиною приїхав
на вечерю мій муж.
Той легіт, що навів, яв,
миртами притрушу.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Крізь повітря мій милий
ночувати летить.
Я — гвоздика рожева,
він — червоний гвоздик.

ПЕРША ПРАЛЯ

Квіти лучім знов і знов,
як літня спека сушить женцеві буйну кров.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Розімкнім лоно для птахів безсонних,
як стукають у двері зимові морози.

ПЕРША ПРАЛЯ

Ой, на рядні будуть стогони.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Буде любов!

П'ЯТА ПРАЛЯ

Коли муж подарує
нам колач і вінок.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Тому що руки сплітаєм.

ДРУГА ПРАЛЯ

Тому що світло нам ломиться в гортанці.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

Тому що віття солодом спливає.

ПЕРША ПРАЛЯ

І намети борвія напнулись над горбами.

ШОСТА ПРАЛЯ (з'являється вгорі потока).

Щоб сплвила дитина
скло розбитих світанків.

ПЕРША ПРАЛЯ

І ріс у наших тілі
буйним розгалузям кораль.

ШОСТА ПРАЛЯ

Щоб гойдались рибалки
на пінистих морях.

ПЕРША ПРАЛЯ Дитина, мала дитина.

ДРУГА ПРАЛЯ Голубки розкривають свої дзьоби і крила.

ТРЕТЯ ПРАЛЯ Дитина, жива дитина.

ЧЕТВЕРТА ПРАЛЯ

І мов ранені лосі
наступають мужчини.

П'ЯТА ПРАЛЯ

Гей радійте, радійте, радійте,
над лоном округлим дметься плаття біле!

ДРУГА ПРАЛЯ

Гей радійте, радійте, радійте,
життям налите лоно — мов келих ніжний.

ПЕРША ПРАЛЯ

Та горе, як суха дружина!
Горе, коли груди — безводна пустиня!

ТРЕТЯ ПРАЛЯ

Нехай сяє.

ДРУГА ПРАЛЯ

Втікає!

П'ЯТА ПРАЛЯ

Променіє в вогню!

ПЕРША ПРАЛЯ

Хай співає!

ДРУГА ПРАЛЯ

Ховається!

ПЕРША ПРАЛЯ

І вістує весну!

ШОСТА ПРАЛЯ

Зоря, яку дитина
носить у фартушку.

ДРУГА ПРАЛЯ *(всі співають хором)*

Перу в студеній річці
бинду шовкову,
немов жасмин гарячий
сміх твій, синочку.
Ха — ха — ха!

Ритмічно жмакають і б'ють полотно.

Завіса.

ДРУГА КАРТИНА

Дім Єрми. Вечоріє. ХУАН сидить, обі ЗОВИЦІ стоять.

ХУАН Кажете, що недавно вийшла? *(СТАРША СЕСТРА приймає головою)*. Певно біля криниці. ле вже знаєте, що не люблю, коли сама виходить. *(Павза)*. Можете накрити на стіл. *(МОЛОДША СЕСТРА виходить)*. Я добре заслужив на хліб насущний. *(До сестри)*. Вчора мав важкий день. Підтинав яблуні, а ввечорі задумався, пощо я з таким запалом працюю, коли ніколи не можу піднести собі одного яблука до рота. Досить того. *(Обтирає рукою лице. Павза)*. Вона не приходить... Одна з вас повинна з нею виходити, бо на те ж ви їсте з мого обруса і п'єте мое вино. Мое життя — на полі, але честь — тут. І моя честь також і ваша. *(СЕСТРА хилить голову)*. Не бери мені за зле. *(Входить ЄРМА з двома дзбанками. Стає при дверях)*. Ти від криниці?

ЄРМА Принесла свіжої води до страви. *(Входить ДРУГА СЕСТРА)*. Як там поле?

ХУАН Вчора я підтинав дерева.

ЄРМА ставить дзбани. Павза.

ЄРМА Залишишся?

ХУАН Мушу вважати на маржину. Ти знаєш, що то — господарська справа.

ЄРМА Дуже добре знаю. Не треба й повторювати.

ХУАН Кожний мужчина має своє життя.

ЄРМА І кожна жінка своє. Не прохаю тебе, щоб ти залишився. Тут у мене все, що мені треба. Твої сестри добре мене бережуть. Я тут їм м'який хліб, білий сир і смажену баранину, а маржина твоя — зарошену пашу на горі. Гадаю, що можеш жити в мирі.

ХУАН Щоб жити в мирі, треба мати спокій на душі.

ЄРМА Хіба ти не маєш?

ХУАН Ні.

ЄРМА Викинь собі з голови ці підозри.

ХУАН Чи ти не знаєш, який я? Вівці в кошарі, жінка дома. Ти надто часто виходиш. Хіба я не завжди казав тобі це?

ЄРМА Правильно. Жінки в своїх домівках. Коли домівки — не могили. Коли крісла ломляться і лляні простирадла зуживаються. Але тут — ні. Кожної ночі, коли лягаю, знаходжу своє ліжко ще новіше, ще блискучіше, наче б його допіру привезли з міста.

ХУАН Ти сама визнаєш, що маю причину нарікати. Що маю чого бути насторожі!

ЄРМА Бути насторожі... перед чим? Я нічим тебе не кривджу. Живу в послуху, а те, що мене мучить, ховаю притуливши до тіла. З кожним днем буде гірше. Мовчімо собі. Я терпеливо нестиму свій хрест, тільки нічого в мене не випитуй. Коли б я могла за мить постарітись і мала б губи, наче зів'ялу квітку, то могла б усміхатись до тебе і нести разом життя. А тепер, тепер залиш мене з моїми ранами.

ХУАН Говориш так, що я тебе не розумію. Нічого для тебе не шкодую. Посилаю до окружних сіл за речами, що тобі подобаються. Маю свої хиби, але бажаю жити мирно і спокійно з тобою. Хочу спати поза хатою і знати, що й ти спиш.

ЄРМА Але я не сплю. Я не можу спати.

ХУАН Бракує тобі чого? Скажи мені. Признайся!

ЄРМА *(пильно на нього дивиться, значущо)* Так, бракує.

ХУАН Завжди те саме. Вже більш п'яти років. *(Павза)*. Я вже майже забув.

ЄРМА Але я — не ти. Мужчини мають інше життя: маржина, дерева, розмови. А ми, жінки, маємо тільки дітей і плекання дітей.

ХУАН Не всі люди однакові. Чому не візьмеш собі братової дитини? Я не бороню.

ЄРМА Не хочу виховувати чужі діти. Здається, руки в мене подубіють, коли на них чужі діти триматиму.

ХУАН З таким виправданням живеш по-дурному, завжди думаєш не про те, що годиться, і хочеш головою пробити камінь.

ЄРМА Камінь той — ганебний, тому що він — камінь, замість бути кошиком квітів і дзбаном солодкої води.

ХУАН Біля тебе людина відчуває тільки неспокій, тривогу. Кінець-кінцем — мусиш покоритись.

ЄРМА Я прийшла до цих чотирьох стін не на те, щоб покоритись. Коли мені обмотають голову хустиною, щоб не розімкнувся рот, і коли добре зв'яжуть руки в труні, аж тоді я покорюся.

ХУАН То що ж ти хочеш робити?

ЄРМА Хочу пити, і не маю ні кухля, ні води; хочу вийти на гору, і не маю ніг; хочу вигантувати свою білизну, і не маю ниток.

ХУАН А це тому, що ти не справжня жінка і хочеш занастити слабовільного чоловіка.

ЄРМА Я не знаю, хто я. Облиш мене, дай облепшити душу. Нічим я тебе не образила.

ХУАН Не хочу, щоб люди показували на мене. Тому бажаю, щоб ці двері були замкнені і кожний у себе дома.

Входить ПЕРША ЗОВИЦЯ і поволі зближається до полиць у ніші.

ЄРМА Говорити з людьми — не гріх.

ХУАН Але може так здаватися. *(Входить ДРУГА ЗОВИЦЯ і прямує до дзбанів, черпаючи глечиком воду. ХУАН стихає голос).* В мене немає сили на те все. Коли до тебе звертаються з розмовою, закрой рота і думай, що ти заміжня жінка.

ЄРМА *(здивовано)* Заміжня!

ХУАН І що родини мають честь, а честь — то тягар, що його носять спільно. *(ЗОВИЦЯ з глечиком поволі виходить).* Щось темне і скрите в жилах. *(Виходить ДРУГА ЗОВИЦЯ з полумиском, наче в процесії. Павза).* Прости мені. *(ЄРМА дивиться на мужа, він підводить голову і зустрічається з її поглядом).* А все ж таки дивишся на мене таким поглядом, що я не повинен би казати «прости мені», тільки упокорити тебе, замкнути на ключ, бо на те я твій муж.

У дверях з'являються ЗОВИЦІ.

ЄРМА Прощу тебе, не говори. Залиши в спокою цю справу.

Павза.

ХУАН Ходім їсти. *(ЗОВИЦІ виходять).* Ти чула мене?

ЄРМА *(лагідно)* Їж із сестрами. Я зовсім не голодна.

ХУАН Як хочеш. *(Виходить).*

ЄРМА *(наче вві сні)*

Ой! Левадо страждання!

Ой! Ворота закриті моїм вроді!

Прохаю болу матері, а вітер дарує далі в дрімливій повні.

Два теплі джерела мої глибинні, криниці молока в гу щинах плоті

— це два живчики коней положливих, які трясуть гіллям моєї долі.

Ой! Груди — більма, сховані під платтям!

Ой! Голубки безкрилі і безоки!

Ой! Що за муки, коли кров закута вбиває мені в шию гострі оси!

Але ти в мене будеш, мій маленький, бо вода дає сіль, земля нам родить, а наше лоно горне ніжних діток, як хмара, що солодку воду носить.

Дивиться на двері.

Маріє, чому так швидко минаєш мої двері?

МАРІЯ *(входить з дитиною на руках)* Коли йду з дитиною, то минаю... бо ти завжди плачеш!...

ЄРМА Твоя правда. *(Бере дитину і сідає).*

МАРІЯ Сумую, бо ти мені заздриш.

ЄРМА То не заздрість у мене. То вбогість.

МАРІЯ Не нарікай.

ЄРМА Як мені не нарікати, коли бачу тебе й інших жінок, наповнених квітами, і коли ввижаю себе зайву серед такої краси.

МАРІЯ Зате в тебе є щось інше. Якби ти мене послухала, була б щаслива.

ЄРМА Селянка, в якій нема дітей — непотрібна, наче жмут терня, і навіть лиходійна, хоч і знаю: я сама з того бур'яну, що його відкинула Божя рука. *(МАРІЯ робить рух, наче хотіла б забрати дитину).* Візьми його. З тобою воно краще себе почуває. В мене нема материнських рук.

МАРІЯ Нащо мені таке кажеш?

ЄРМА *(встає)* Бо — досить уже з мене. Навіщо мені ті руки, коли не можу вживати їх для власних дітей. Я — ображена, ображена й понижена до дна; коли бачу, що пшениця сходить, що джерела не перестають давати води і що вівці родять сотні ягнят, і навіть суки родять, і здається, що все поле пнеться вгору й показує мені свої дрімучі дитятка, тоді я чую удар молота тут, замість уст моєї дитини.

МАРІЯ Мені прикро, що так говориш.

ЄРМА Жінки, в яких є діти, не розуміють тих, що їх не мають. Ви — безжурні, нетямучі, наче той, хто плаває в прісній воді і не знає, що таке спрага.

МАРІЯ Не хочу наполягати на тім, що завжди тобі говорю.

ЄРМА Щоразу більше туги й менше надії.

МАРІЯ То зле.

ЄРМА Почну собі марити, що я сама — своя дитина. Ось уже багато ночей ходжу воли годувати; давніше того не робила, бо жодна жінка того не робить, і коли переходжу темною стайнею, мої кроки стугоняють, наче чоловічі.

МАРІЯ У кожного свої причини.

ЄРМА Не зважаючи ні на що — він мене і далі прагне. Бачиш, як живу!

МАРІЯ А твої зовиці?

ЄРМА Побачиш мене мертвою без савану, якщо колинебудь промовлю до них слово.

МАРІЯ А що твій чоловік на те?

ЄРМА Їх троє — проти мене.

МАРІЯ Що думають?

ЄРМА Марення. Про людей, що не мають чистого сумління. Думають, що мені може подобатися інший чоловік, і не знають, що навіть якби й подобався, перше для мого роду — то честь. Вони — каміння передо мною. Не знають, однак, — коли я захочу, можу бути струмом потоку, що понесе їх.

Одна ЗОВИЦЯ входить і виходить із хлібом.

МАРІЯ В усякому разі, вірю, що твій муж тебе й далі любить.

ЄРМА Мій муж дає мені хліб і хату.

МАРІЯ Що за муки переносиш, що за муки! Але пригадай собі рани Господні.

Стають у дверях.

ЄРМА *(дивиться на дитя)* Прокинулось.

МАРІЯ Зараз заспіває.

ЄРМА Ті самі очі, що в тебе, ти знала? Ти бачила? *(Плаче).* В нього ті самі очі, що і в тебе.

Ніжно випихає МАРІЮ, яка тихо виходить. ЄРМА звертається до дверей, якими вийшов її муж.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Цить!

ЄРМА *(озираючись)* Що?

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Я ждала, щоб вона вийшла. Моя мама жде на тебе.

ЄРМА Вона сама?

ДРУГА МОЛОДИЦЯ З двома сусідками.

ЄРМА Скажи їй, хай трохи зачекає.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Але прийдеш? Не боїшся?

ЄРМА Прийду.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Гляди!

ЄРМА Хай пождуть на мене, навіть якби я забарилася!

Входить ВІКТОР.

ВІКТОР Хуан дома?

ЄРМА Так.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ (*змовницьким голосом*) Отже зараз принесу тобі блюзку.

ЄРМА Коли хочеш. (*МОЛОДИЦЯ виходить*). Сядь.

ВІКТОР Мені добре так.

ЄРМА (*кличе*) Хуане!

ВІКТОР Я прийшов попрощатися. (*Ледве помітно здригається, але знову стає спокійний*).

ЄРМА Ідеш до братів?

ВІКТОР Так захотів мій батько.

ЄРМА Він, мабуть, уже старий.

ВІКТОР Так. Дуже старий.

Павза.

ЄРМА Добре робиш, що міняеш ниву.

ВІКТОР Усі ниви однакові.

ЄРМА Ні. Я пішла б дуже далеко.

ВІКТОР Всюди на світі те саме. В тих самих овець та сама вовна.

ЄРМА Для мужчин — так; але ми, жінки — інші. Ніколи я не чула, щоб мужчина ївши сказав: які добрі ці яблука! Ви берете, що ваше, не зважаючи на дрібниці. Про себе можу сказати: я зненавиділа воду цих криниць.

ВІКТОР Можливо.

Сцена в ніжному присмерку.

ЄРМА Вікторе.

ВІКТОР Що.

ЄРМА Чому йдеш? Тут тебе люблять.

ВІКТОР Я був порядний.

Павза.

ЄРМА Ти був порядний. Раз, хлопчаком, ти ніс мене на руках, пригадуєш? Ніколи не відомо, що колись буде.

ВІКТОР Усе змінюється.

ЄРМА Дещо — ні. Є замкнені за мурами речі, що не можуть змінитися, бо ніхто їх не чує.

ВІКТОР Воно так.

З'являється ДРУГА ЗОВИЦЯ і поволі йде до дверей, де стає непорушно, освітлена рештками вечірнього сйва.

ЄРМА Але коли б зараз вийшли і скрикнули, наповнили б світ.

ВІКТОР Ні на що не здалися б. Канали — на полях, череда в кошарі, місяць на небі і чоловік за плугом.

ЄРМА Який жаль, що не можна послухати науки старих людей!

Чути далекий тужливий звук пастуших окарін.

ВІКТОР Отари.

ХУАН (*входить*) Ти вже в дорозі?

ВІКТОР Хочу пройти крізь перевал перед світанком.

ХУАН Чимось не задоволений з мене?

ВІКТОР Ні. Ти добре заплатив.

ХУАН (*до Єрми*) Я купив у нього отари.

ЄРМА Так?

ВІКТОР (*до Єрми*) Вони — твої.

ЄРМА Я не знала.

ХУАН (*радий*) Так воно й є.

ВІКТОР Твій чоловік розгосподариться.

ЄРМА Овоч приходить до рук робітника, що знає, чого він хоче.

ЗОВИЦЯ, що в дверях, заходить.

ХУАН Вже не маємо місця на стільки овець.

ЄРМА (*понура*) Земля — велика.

Павза.

ХУАН Ходімо разом до потока.

ВІКТОР Бажаю щастя цьому домові. *(Дає Єрмі руку)*.

ЄРМА Хай Бог тебе вислухає! Бувай здоров!

ВІКТОР виходить, і на непомітний рух ЄРМИ обертається.

ВІКТОР Ти щось сказала?

ЄРМА *(драматично)* Я сказала: бувай здоров!

ВІКТОР Спасибі.

Виходять. ЄРМА залишається в тривозі, дивлячись на руку, що подала Вікторові. Відходить ліворуч і бере шаль.

ДРУГА МОЛОДИЦЯ Ходім. *(Мовчки прикриває їй голову)*.

ЄРМА Ходім.

Крадькома виходять. Сцена — майже темна. Виходить ПЕРША ЗОВИЦЯ з каганцем, який повинен освітлювати сцену не штучним, а тільки власним натуральним сяйвом. Іде на край сцени, шукаючи Єрми. Звучать окаріни отари.

ПЕРША ЗОВИЦЯ *(тихо)* Єрмо!

Виходить ДРУГА ЗОВИЦЯ. Дивляться одна на одну і подаються до брами.

ДРУГА ЗОВИЦЯ *(голосніше)* Єрмо!

ПЕРША ЗОВИЦЯ *(іде до дверей і владним голосом)* Єрмо!

Звук окарін і пастуших рогів. Сцена сутеніє.

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

ПЕРША КАРТИНА

Хата шепетуки Дольорес. Світає. Входять ЄРМА і ДОЛЬОРЕС із двома СТАРИМИ.

ДОЛЬОРЕС А ти відважна.

ПЕРША СТАРА Немає на світі більшої сили, ніж бажання.

ДРУГА СТАРА Але на кладовищі було надто темно.

ДОЛЬОРЕС Багато разів я проказувала ті молитви на кладовищі з жінками, що бажали дітей, і всі боялися. Всі, крім тебе.

ЄРМА Я прийшла, щоб домогтись чогось. Вірю, що ти не дурисвітка.

ДОЛЬОРЕС Я — ні. Хай мені язик мурашки всиплють, наче в роті в небіжчика, якщо я колинебудь брехала. Останнього разу я проказувала молитви з жебрачкою, яка довше, ніж ти, була неплідна, і її лоно посолодилось так чудово, що народила близнят тут у долині над річкою, бо не мала часу дійти до хати. Вона сама принесла їх у плахті, щоб я їх довела до ладу.

ЄРМА І змогла прийти аж від річки?

ДОЛЬОРЕС Прийшла. Черевики і білизна були закривавлені... але обличчя сяло.

ЄРМА І нічого їй не сталося?

ДОЛЬОРЕС Що мало б їй статися? Бог Богом.

ЄРМА Певно, Бог Богом. Нічого їй не могло притрапитись. Лиш узяла дітей і обполоскала їх свіжою водою. Тварини їх облизують, правда? Я не бриджусь своєї дитини. Мені здається, поліжники — наче освітлені з нутра, і діти сплять на них годинами, слухаючи того теплового потоку, що сповняє їм груди, щоб вони ссали, щоб втішалися досхочу, аж відкльо-

нять голову. «Ще трішки, сину...» і покривається їм лице і груди білими краплями.

ДОЛЬОРЕС Тепер у тебе буде дитина. Запевняю тебе.

ЄРМА Вона буде в мене, бо мусить у мене бути. Або я не розумію світу. Часом, коли мені здається, що ніколи, ніколи... підходить мені до стегон вогненний прибій, і все нараз порожніе: прохожі мужчини на вулиці, і бики, і каміння здаються мені з вати. Питаю себе: навіщо вони тут?

ПЕРША СТАРА Добре, коли одружена бажає дітей, але якщо їх не маєш, пощо така жадова? Найважливіше на цім світі пливати течією років. Я тебе не осуджую. Ти бачила, як я помагала молитися. Але який маєток надієшся дати своїй дитині, яке щастя, який срібний престіл?

ЄРМА Я не думаю про завтра, думаю про сьогодні. Ти — стара і дивишся на все як на читану книгу. Я думаю, що в мене спрага, і що не маю волі. Хочу дитини в раменах, щоб спокійно спати, а ти добре слухай та не дивуйся тому, що скажу: навіть, якби я знала, що моя дитина буде мене потім мучити і ненавидіти і волочити за волосся по вулицях, я породила б її з радістю, бо багато легше плакати над живою людиною, що нас убиває, ніж плакати над тою марою, що рік за роком сидить мені на серці.

ПЕРША СТАРА Ти — надто молода, щоб слухати порад. Але поки ждеш на Божу ласку, повинна б спертись на любов свого мужа.

ЄРМА Ах! Ти поклала пальці в найглибшу рану мого тіла.

ДОЛЬОРЕС Маєш доброго мужа.

ЄРМА *(підводиться)* Він — добрий. Він — добрий! І що? Радше був би лихий. Але ні. Іде зі своїми вівцями своїми шляхами і рахує доробок по ночах. Коли мене покриває — робить свій обов'язок, але чую, що в нього холодний стан, наче був би мертвий, і я, хоч завжди відчувала бридоту до гарячих жінок, хотіла б тоді перекинутись у вогненну гору.

ДОЛЬОРЕС Єрмо!

ЄРМА Я не є непристойна жінка, але я знаю, що діти родяться з мужчин і жінок. Ах! Якби я їх могла мати сама!

ДОЛЬОРЕС Подумай, що твій муж також страждає.

ЄРМА Не страждає. Насправді, він не бажає дітей.

ПЕРША СТАРА Не говори цього!

ЄРМА Я його розумію з погляду, і тому, що їх не бажає, не дає їх мені. Я не хочу його, не хочу, але все ж таки він — мій єдиний рятунок. Ради честі, ради роду. Мій єдиний рятунок.

ПЕРША СТАРА *(з острахом)* Зараз почне розвиднятись. Ти повинна йти додому.

ДОЛЬОРЕС Скоро випустять вівці, не годиться, щоб бачили тебе саму.

ЄРМА Мені треба було облегшитись. Скільки разів слід повторяти молитви?

ДОЛЬОРЕС Лаврову молитву двічі, а в полудне молитву до святої Анни. Коли почувешся вагітною, принесеш мені обіцяної півміри пшениці.

ПЕРША СТАРА Над горами починає розвиднюватись. Іди.

ДОЛЬОРЕС Зараз відімкнуть брами, то піди окружною дорогою вздовж каналу.

ЄРМА *(знеохочена)* Не знаю, чому я прийшла.

ДОЛЬОРЕС Жалієш?

ЄРМА Ні!

ДОЛЬОРЕС *(занепокоєна)* Якщо боїшся, відпроваджу тебе до рогу.

ПЕРША СТАРА *(схвильована)* Вже буде день, коли прийдеш до своїх дверей.

Чути голоси.

ДОЛЬОРЕС Тихо!

Надслухують.

ПЕРША СТАРА Нікого. Іди з Богом.

ЄРМА іде до дверей, в тій хвилині її кличуть. Три ЖІНКИ остовпіло стоять.

ДОЛЬОРЕС Хто там?

ГОЛОС То я.

ЄРМА Відімкни. *(ДОЛЬОРЕС вагається)*. Відімкнеш, чи ні?

Чути гамір. З'являються ХУАН і ЗОВИЦЯ.

ДРУГА ЗОВИЦЯ Ось вона.

ЄРМА Ось я.

ХУАН Що тут робиш? Якби я міг кричати, розбудив би ціле село, щоб побачили, де опинилась честь мого дому; але здуш все і замовкну, бо ти — моя жінка.

ЄРМА Коли б я могла кричати, також кричала б, щоб навіть мертві підвелися і побачили невинність, яка мене покриває.

ХУАН Ні, то вже ні. Все витримаю, лиш не це. Ти мене ошукуєш, дуриш мене, тому, що я роботящий чоловік з поля і не маю голови на твої хитроці.

ДОЛЬОРЕС Хуане!

ХУАН Ви — мовчіть.

ДОЛЬОРЕС *(голосно)* Твоя жінка нічого злого не зробила!

ХУАН Робить зло від першого дня шлюбу. Дивиться на мене двома голками, лежить ночами з відкритими очима при моїм боці і наповняє мої подушки лихими зідханнями.

ЄРМА Мовчи!

ХУАН Я не можу так далі. Треба бути з міді, щоб бачити при боці жінку, яка хотіла б устроїти пальці в твоє серце, що забирається ніччю з хати — шукати чого? Скажи! Чого шукати? Вулиці — повні самців. На вулиці не збереш квітів.

ЄРМА Не дозволю тобі промовити ні слова. Ні одного слова більш. Уявляєш собі ти і твоя родина, що честь тільки в вас, і не знаєш, що мій рід ніколи ні з чим не мусив ховатись? Ходи! Підійди до мене і понюхай моє плаття. Підійди! Щоб переконатися, чи знайдеш який запах, що не твій власний, не твого тіла. А ти роздягаєш мене серед площі й опльовуєш мене. Роби зі мною все, що тобі до вподоби, бо я — твоя жінка, але не смій класти ім'я іншого мужчини на мої груди.

ХУАН Не я його кладу, тільки ти сама так поводишся, що село вже починає обмовляти. Починає напрямки говорити. Коли підходжу до якої громади, всі замовкають; коли йду важити борошно, всі замовкають; а серед ночі, в полі, коли пробуджуюсь, здається мені, що замовкає навіть галуззя дерев.

ЄРМА Я не знаю, звідки починається лихий вітер, що валить колосся. І ти перший скажеш, що пшениця — хороша!
ХУАН А я не знаю, чого шукає жінка завжди поза стінами своєї хати.

ЄРМА *(з поривом обіймаючи мужа)* Шукаю тебе. Шукаю тебе, то ти, кого шукаю день і ніч, не знаходячи ні тіні, щоб відітхнути. Бажаю твоєї крові і твого захисту.

ХУАН Забирайся.

ЄРМА Не відштовхуй мене, кохай мене.

ХУАН Іди геть!

ЄРМА Дивись, я — сама. Наче б місяць шукав сам себе серед неба. Дивись на мене! *(Дивиться на нього).*

ХУАН *(дивиться на неї і відпихає її від себе)* Залиш це вже раз на завжди!

ДОЛЬОРЕС Хуане!

ЄРМА падає на долівку.

ЄРМА *(голосно)* Коли я пішла по свої пвоздики, ударилась об мур. Ой! Ой! Це той мур, що об нього мушу розбити собі голову.

ХУАН Мовчи. Ходім.

ДОЛЬОРЕС Мій Боже!

ЄРМА *(кричить)* Хай буде проклятий мій батько, що залишив у мені кров батька сотні дітей! Хай буде проклята моя кров, що їх шукає, б'ючись об стіни!

ХУАН Мовчи, я сказав!

ДОЛЬОРЕС Ідуть люди! Говори тихо.

ЄРМА Мені однаково. Залишіть хоч мій голос вільним тепер, коли вхожу в найтемнішу криницю. *(Встає).* Дозвольте, щоб з мого тіла вийшла хочби ця гарна річ і щоб сповнила простір.

Чути голоси.

ДОЛЬОРЕС Ідуть сюди.

ХУАН Мовчи.

ЄРМА Якраз, якраз! Мовчу. Не журись.

ХУАН Ходімо. Швидко.

ЄРМА Пропало! Пропало! Даремно ломити руки! Одне — любити головою...

ХУАН Мовчи.

ЄРМА (*тихо*) Одна справа — любити головою, а друга — що тілом. Хай буде прокляте тіло! Не слухає. Так написано, і я не буду змагатися з голими руками проти морів. Пропало! Хай мій рот заніміє!

Виходять.

Завіса.

ДРУГА КАРТИНА

Поблизу каплиці серед гір. Спереду возові колеса і плахти, що правлять за примітивний намет, де сидить ЄРМА. Приходять босоніж ЖІНКИ з пожертвами до каплиці. На сцені весела БАБА з першої дії. Спів ще при спущеній завісі.

Ой, я не здобув
тебе як дівчину,
але як жінку
тебе візьму.
Тебе роздягну,
замужня прочанко,
як опівнічні
дзвони проб'ють.

БАБА (*насміхаючись*) Ви вже пили свячену воду?

ПЕРША ЖІНКА Так.

БАБА А тепер підіть до он того святого.

ПЕРША ЖІНКА Ми віримо в нього.

БАБА Приходьте вимолювати дітей, та чомусь щороку напливає більше неодружених мужчин на прощу. Що тут діється? (*Сміється*).

ПЕРША ЖІНКА Навіщо ти сюди приходиш, якщо не віриш?
БАБА Щоб приглядатися. Я страх люблю приглядатися. І щоб пильнувати сина. Торік двох повбивалось за неплідну молодицю, тому хочу стерегти. А кінець-кінцем я тут, бо мені так хочеться.

ПЕРША ЖІНКА Хай Бог тобі простить! (*Виходить*).

БАБА (*саркастично*) Хай краще тобі простить.

Іде. Входить МАРІЯ і ПЕРША ДІВЧИНА.

ПЕРША ДІВЧИНА І вона прийшла?

МАРІЯ Ось тут її віз. Багато мене коштувало, щоб приїхали. Вона цілий місяць не підводилась із крісла. Я боялась за неї. Має щось на думці, не знаю, що таке, але напевно то лиха думка.

ПЕРША ДІВЧИНА Я прийшла зі своєю сестрою; вона приходить сюди восьмий рік без наслідків.

МАРІЯ Діти в тієї, в котрої вони мають бути.

ДРУГА ДІВЧИНА І я так кажу.

Чути голоси.

МАРІЯ Мені ніколи не була до душі ця проща. Ходімо на толоку, де люди.

ПЕРША ДІВЧИНА Минулого року, смерком, якісь хлопці смикали за груди мою сестру.

МАРІЯ На чотири милі довкола чути тільки непристойні слова.

ПЕРША ДІВЧИНА Більш сорока бочок вина я бачила за каплицею.

МАРІЯ Ріка неодружених мужчин спливає цими горами.

Виходять. Чути голоси. Входить ЄРМА і шість ЖІНОК, що подаються до церковці. Вони босі, несуть кручені свічі. Починає вечоріти.

ЄРМА

Хай розквітне троянда, Боже,
хай в тіні вона не сохне.

ДРУГА ЖІНКА

З зів'ялого тіла завтра
хай розквітне жовта троянда.

ЄРМА

Нехай у слугинь твоїх лоні
Затліє землі темний промінь.

ХОР ЖІНОК

Хай розквітне троянда, Боже,
хай в тіні вона не сохне.

Приклякають.

ЄРМА

Радіє небо садами,
в рожевих кущах рясніє,
поміж кущем і кущем
— трояндовий кущ нетлінний.
Полум'ям ранку здається,
архангел його леліє:
крила — мов буря широкі,
очі — мов страсті незмірні.
Довкола його пелюсток
потоки молочнобілі
грають і зрошують лица
зорям у небі спокійним.
Боже, троянду розкрий
над тілом моїм неплідним.

Встають.

ДРУГА ЖІНКА

Боже, згаси ту пожежу,
що в лицях її шаріє.

ЄРМА

Зглянься на ревну покуту,
лільгу зішли мені грішній;
троянду, бодай колочу,
розкрий у моєму тілі.

ХОР ЖІНОК

Хай розквітне троянда, Боже,
хай в тіні вона не сохне.

ЄРМА

Над тілом моїм неплідним
— трояндовий квіт нетлінний.

Виходять.

Вбігають з лівого боку ДІВЧАТА з довгими стрічками в руках. З правого — три інші дивляться назад. На сцені росте гамір, голоси і звуки калатал та хомутів з дзвіночками. Угорі з'являється сім дівчат, що вимахують стрічками вліво. Зростає гамір і входять народні ФІГУРИ: одна з них — самець, друга — самка. В них великі маски. САМЕЦЬ тримає в руці ріг бика. Фігури ніяк не гротескові, радше дуже красиві, уособлення чистої землі. САМКА трусить нашийником із великих шелестів. Глиб наповнюється народом, що викрикує і обсуджує танок. Запала глибока ніч.

ДІТИ Чорт і чортиця! Чорт і чортиця!

САМКА

В верховинному потоці
сумна купалась дружина,
і по тілі виповзала
прозорим равликом хвиля.
Пісок берегів гарячий
і прохолодне повітря
давали жар її сміху,
а білим плечам — тремтіння.
Ой! Бо стояла гола
молодиця у хвилях!

ДИТИНА

Ой! Як вона жалілась!

ПЕРШИЙ ЧОЛОВІК

Ой! Зів'яла з любови,
— тільки вітер і хвиля!

ДРУГИЙ ЧОЛОВІК

Кого вона чекає?

ПЕРШИЙ ЧОЛОВІК

Кому вона невірна?

ДРУГИЙ ЧОЛОВІК

Ой! Із порожнім лоном
І вицвілим обличчям!

САМКА

Коли нічка надійде, я скажу,
коли ясна надійде нічка,
коли нічка надійде блаженної прощі,
роздеру я сорочку й намиста.

ДИТИНА

І одразу нічка запала.
Гей! Що за нічка щаслива!
Дивіться, морок стікає
потоком із верхогір'я.

Починають грати гітари.

САМЕЦЬ (*стає і трясє рогом*).

Сніжнобіла
сумує дружина!
Ой! Як нарікає серед віття!
Коли парубок плащ свій розгорне,
вона стане як мак і гвоздика.

Зближається.

Як приходиш на прощу прохати,
щоб у лоні троянда розкрилась,
не вдягайся в жалобний серпанок,
а в сорочку лляну, як дівчина,
і піди одинока за мури,
попід смокви в зелене привілля,
та неси земляне моє тіло
аж до стогону раннього світла.
Ой! Як розсіялась!
Ой! Як розсіялась!
Ой! Як звабно гнеться молодиця!

САМКА

Любов її вінчає
вінками із суцвіття
і пруди вже зідхають
у живозлотних стрілах.

САМЕЦЬ

Сім разів застогнала,
і дев'ять — ухилилась,
а п'ятнадцять — припала
оранжа до жасмина.

ТРЕТІЙ ЧОЛОВІК

Дай їй раз своїм рогом!

ДРУГИЙ ЧОЛОВІК

Ще й трояндою знижка!

ПЕРШИЙ ЧОЛОВІК

Ой! Як звабно гнеться молодиця!

САМЕЦЬ

Серед святої прощі
верховодить мужчина:
чоловіки — то тури.
Верховодить мужчина,
і жде його прочанка,
наче квітка весільна.

ДИТИНА

Дай їй раз вітровієм!

ДРУГИЙ ЧОЛОВІК

Дай їй другий ще й віттям!

САМЕЦЬ

Купальниця з потоку
одягнута в проміння!

ПЕРШИЙ ЧОЛОВІК

Як лоза, вона гнеться.

САМЕЦЬ

Утомилась, як квітка

ЧОЛОВІКИ

Хай тікають дівчата!

САМЕЦЬ

Хай наш танець яриться

і нехай запалає
уродлива дружина!

Ідуть, танцюючи, серед оплесків і сміху. Співають.

Радіє небо садами,
в рожевих кущах рясніє,
поміж кущем і кущем
— трояндовий квіт нетлінний.

*Перебігають з вереском ДІВЧАТА. Входить весела
БАБА.*

БАБА Побачимо, чи скоро дозволять нам заснути. Але незабаром вона прийде. (*Входить ЄРМА*). Ти! (*ЄРМА, прибіга мовчить*). Скажи, навіщо ти прийшла?

ЄРМА Не знаю.

БАБА Ти не піддаєшся? А твій муж?

*ЄРМА виглядає втомлена, як людина, якій невідступна
думка засіла в голові.*

ЄРМА Він тут.

БАБА Що робить?

ЄРМА П'є. (*Павза. Підводить руки до чола*). Ой!

БАБА Ой, ой! Менш ой! І більше відваги. Давніше я нічого не могла тобі сказати, але тепер — так.

ЄРМА І що скажете мені такого, щоб я ще не знала?

БАБА Те, що вже годі промовчувати. Те, що винесли вже на дах. Вина — твого мужа. Чуєш? Я дала б собі руки пообтинати. Ні його батько, ні дід, ні прадід не поводитись як люди доброї породи. Щоб мати дитину, треба вже було еднати землю з небом. Вони зроблені зі слини. А от твоя родина — не така. В тебе браття і родичі на сто миль доокола. Дивись, що за прокляття впало на твою красу.

ЄРМА Прокляття. Злива отрути на колосся.

БАБА Одначе в тебе ноги, щоб забратися геть із хати.

ЄРМА Піти геть?

БАБА Коли я тебе побачила на прощі, серце мені підскочило. Сюди приходять жінки, щоб пізнати нових мужчин.

І святий робить дива. Мій син сидить за каплицею і жде на тебе. Моїй хаті треба невістки. Ходи з ним і будемо жити троє вкупі. Мій син, той справді з крові. Такий, як і я. Як тільки ввійдеш до моєї хати, вона ще заносить запахом колисок. Попіл твого покривала перекинеться на хліб і сіль для нащадків. Ходи. Не зважай на людей. Щодо твого мужа, то в моїй хаті є сховки і знаряддя, щоб навіть не перейшов дороги.

ЄРМА Мовчи! Мовчи — не про те мені йдеться. Я ніколи того не зробила б. Я не можу йти і шукати мужчини. Гадаєш, що могла б пізнати іншого чоловіка? А де ти, вважаєш, моя честь? Вода не годна повернутись назад, ні повня 'зійти в полудні. Іди. Я далі піду своїм шляхом. Чи ти справді гадала, що я могла б віддатися іншому мужчині? Могла б прохати в нього того, що мое власне, наче яка невірлиця? Пізнай мене, щоб більш до мене не говорити. Я не з тих, що шукають мужчин.

БАБА В кого спрага, той дякує за воду.

ЄРМА Я — наче сухе поле, де могло б орати сто запрягів волів, а ти мені даєш кухлик води з криниці. Мій біль такий, що він уже не міститься в плоті.

БАБА (*голосно*) Отож і продовжуй так. Це — твоя воля. Наче будяки в пустелі, колюча, зів'яла.

ЄРМА Зів'яла, так, я знаю. Зів'яла! Не треба, щоб ти мені це втирала в губи. Не тішся, як малі діти, смертними муками якогось малого звірятка. Відколи я одружена, це слово не сходить мені з ума, але перший раз чую його, перший раз кидають мені його в лице. Перший раз бачу, що воно — правдиве.

БАБА Мені тебе зовсім, зовсім не жалко. Пошукаю іншої жінки для сина.

Іде геть. Чути здалека великий хор прочан. ЄРМА йде до воза, з-за якого виходить ХУАН.

ЄРМА Ти був тут?

ХУАН Був.

ЄРМА Підглядав?

ХУАН Підглядає.
ЄРМА Ти чув?
ХУАН Так.
ЄРМА І що? Залиш мене, і йди туди, де співають. (*Сидить на плахти*).
ХУАН Прийшла й моя година говорити.
ЄРМА Говори.
ХУАН І поскаржитись.
ЄРМА З яких причин?
ХУАН Що мені гірко в гортанці.
ЄРМА А мені в костях.
ХУАН Надійшла вже скрайня хвилина, витримувати те безкрає голосіння за чимось темним поза життям, за чимось у повітрі.
ЄРМА (*з драматичним здивуванням*) Поза життям кажеш? Кажеш — у повітрі?
ХУАН За чимось, що не збулось, і що не залежить ні від тебе, ні від мене.
ЄРМА (*пристрасно*) Далі, далі!
ХУАН За чимось, що мені — байдуже. Чуєш! Що мені байдуже. Треба, щоб я тобі це сказав. Мені важливе те, що маю в руках. Те, що бачу власними очима.
ЄРМА (*піднявшись на коліна, у розпачі*) Так. Так. Це я хотіла почути з твоїх уст. Не відчувається правди, коли її ховаєш у собі, але яка вона велика, і як кричить, коли вийде назовні і піднесе руки! Йому — байдуже! Нарешті я почула!
ХУАН (*підходить*) Зваж, що так мало бути. Слухай. (*Обнімає її щоб звести на ноги*). Багато жінок були б щасливі жити, як ти. Бездітне життя — солодше. Я щасливий, що не маю дітей. Це ж не наша вина.
ЄРМА Чого ти шукав у мені?
ХУАН Тебе.
ЄРМА (*схвильовано*) Ось воно! Ти шукав хати, спокою і жінки. Нічого більше? Правду кажу?
ХУАН Правду. Так, як усі.
ЄРМА А щось більше? Твоєї дитини?
ХУАН (*голосно*) Не чула ти, що мені байдуже? Не питай

мене більше! Хіба маю кричати тобі в вухо, щоб ти знала, щоб нарешті жила спокійна?
ЄРМА Ти ніколи про неї не думав, коли бачив, що я її бажала?
ХУАН Ніколи.

Обое сидять на землі.

ЄРМА Не можу сподіватись її?
ХУАН Ні.
ЄРМА І ти також?
ХУАН І я також. Примириись!
ЄРМА Зів'яла!
ХУАН Будемо жити в мирі. Одне і друге, в ніжності, в ласкавості. Обійми мене. (*Обнімає її*).
ЄРМА Чого шукаєш?
ХУАН Тебе. В місячній сляві ти гарна.
ЄРМА Шукаєш мене, наче б тобі бажалося з'їсти голубку.
ХУАН Поцілуй мене... отак.
ЄРМА Це — вже нізащо. Нізащо. (*Скрикує і душить мужеве горло. Той падає на спину. Вона задушує його на смерть. Починається спів прочан*). Зів'яла, зів'яла, але певна. Тепер — напевно знаю. І сама. (*Підводиться. Починають надходити люди*). Я спочиватиму, і не буду прокидатися перелякана, щоб прислухатись, чи моя кров благовістить мені нову кров. Із сухим тілом — назавжди. Що хочете знати? Не зближайтесь, бо я вбила свою дитину. Я сама вбила свою дитину!

Надходить юрба і стає в глибині сцени. Чути хор прочан.

Завіса.

Панна Розіта або Мова квітів

ГРАНАДСЬКА ПОЕМА З ДЕВ'ЯТСОТИХ РОКІВ,
ПОДІЛЕНА НА РІЗНІ КВІТНИКИ,
ЗІ СЦЕНАМИ СПІВУ І ТАНЦЮ

1935

ДІЄВІ ОСОБИ

ПАННА РОЗИТА

НЯНЯ

ТІТКА

ПЕРША ПАНЯНКА

ДРУГА ПАНЯНКА

ТРЕТЯ ПАНЯНКА

ПЕРША СТАРА ПАННА

ДРУГА СТАРА ПАННА

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА

МАТИ СТАРИХ ПАНЯНОК

ПЕРША АЙОЛЯ

ДРУГА АЙОЛЯ

ВУЙКО

НЕВІЖ

ПРОФЕСОР ЕКОНОМІКИ

ДОН МАРТИН

ХЛОПЕЦЬ

ДВА РОБІТНИКИ

ГОЛОС

ДІЯ ПЕРША

Мешкання з виходом до оранжерії.

ВУЙКО А моє насіння?

НЯНЯ Тут було.

ВУЙКО Але нема.

ТІТКА Чемерник, фуксії і два роди хризантеми: фіолетова Люї Пассі і білосрібний алтаїр з геліотроповими цятками.

ВУЙКО Треба, щоб ви гляділи за квітами.

НЯНЯ Щодо мене, то...

ТІТКА Цить, не говори.

ВУЙКО Я для всіх кажу. Вчора я знайшов насіння далій потопане на долівці. *(Заходить до оранжерії)*. Ви не досить цініте мою оранжерію. Від тисяча вісімсот сьомого року, коли графиня Вандес виростила бронзову троянду, ніхто в Гранаді, навіть університетський ботанік, не виплекав її, тільки я. Треба, щоб ви більше шанували мої рослини.

НЯНЯ Невже я їх не шаную?

ТІТКА Цить! Не знаю, хто з вас двох гірший!

НЯНЯ Так, пані. Але я кажу, що коли так рясно поливати квіти, і по всіх усюдах стільки води, то розведуться жаби в каналі.

ТІТКА Але нюхати квіти любиш.

НЯНЯ Ні, пані. Квіти мені тхнуть неживою дитиною, або вічним обітом черниці, або церковним вівтарем. Сумними речами. Де росте помаранчове дерево чи добра айва, хай поступляться всі троянди світу. Але тут... троянда праворуч, васильки ліворуч, анемони, шальвії, петунії і ті теперішні, модні квітки: хризантеми, розпатлані наче циганчата. Як би мені хотілось, щоб у цьому саду росла грушка, черешня, хурма.

ТІТКА Щоб ласувати!

НЯНЯ На те в людини рот... Як говорили в моїм селі:

На те, щоб їсти, є в нас уста,
а ноги на те, щоб танцювати,
та ще у жінки є річ така...

Перериває, підходить до тітки і шепоче.

ТІТКА Ісусе! (Хреститьсья).

НЯНЯ Це — сільські непристойності. (Хреститьсья).

РОЗІТА (покvapно входить. Вона вдягнена в рожеве вбрання дев'ятсотих років. Повні рукави прикрашені стьожками) Мій капелюх? Де дівся мій капелюх? Вже видзвонило тридцять разів у Святого Людовіка!

НЯНЯ Я залишила його на столі.

РОЗІТА Там нема.

Шукають. НЯНЯ виходить.

ТІТКА Ти дивилась до шафи? (Виходить).

НЯНЯ (входить) Не можу знайти.

РОЗІТА Як же так, щоб не знати, де запроторився мій капелюх?

НЯНЯ Вдягни голубий з ромашками.

РОЗІТА В тебе глузду немає.

НЯНЯ В тебе тим паче.

ТІТКА (повертається) Ось він!

РОЗІТА бере і вибігає.

НЯНЯ Вона хотіла б, щоб усе було як на крилах. Сьогодні хоче, щоб було післязавтра. Сама літає і виривається нам із рук. Коли була маленька, я мусіла щодня їй розказувати про те, що буде, коли вона постаріється: «Моїй Розіті вже вісімдесят років»... і завжди так. Коли ви її бачили, щоб сиділа і робила човником коронки, чи фриволітки, чи обшивала фестони, чи витягала нитки, щоб вимережати собі накидку?

ТІТКА Ніколи.

НЯНЯ Завжди сюди й туди. (Скоромовкою) Не знає, як їй бути — як їй матись, як їй матись — як їй бути, як їй бути — як їй матись.

ТІТКА Вважай, бо послизнетесь язик!

НЯНЯ Якби послизнувся, ви нічого нового не почули б.

ТІТКА Звісно, я ніколи не хотіла їй перечити, бо кому не жалко створіння, в якого нема батьків.

НЯНЯ Ні батька, ні неньки, ні собачки маленької; але є в неї вуйко й тітка, що золота варті. (Обнімає її).

ВУЙКО (за сценою) Це — то вже занадто!

ТІТКА Пресвята Діво Маріє!

ВУЙКО Досить, що топчуть насіння, алеж бо годі стерпіти, що пообривали листочки найлюбішої мені троянди. Любішої, ніж бронзова, і оксамитна, і помпончаста, і дамаскова, і навіть шипшина королеви Єлисавети. (До тітки). Ходи, ходи й побачиш.

ТІТКА Вона зламалась?

ВУЙКО Ні, нічого страшного не сталося, але могло статись!

НЯНЯ Годі!

ВУЙКО Цікаво мені знати: хто перевернув вазоника?

НЯНЯ Нема чого на мене дивитись.

ВУЙКО Хіба це я?

НЯНЯ Чи ж немає котів, собак, чи не віє вітер через вікно?

ТІТКА Піди замети оранжерію.

НЯНЯ У цій хаті не дають людині навіть виговоритися.

ВУЙКО (входить) Ось троянда, такої ти ще ніколи не бачила; це несподіванка, яку я тобі готував. Неймовірна вже *rosa declinata* з повислими пуп'янками і *rosa inermis*, що не має колючок. Що за чудо, ні? Ні однісінької колючки! І *mirtifolia*, що походить з Бельгії, і *sulfurata*, яка блищить у п'ятні. Але ось ця — незвичайніша за всі інші. Ботаніки звуть її *rosa mutabilis*, тобто, мінлива, бо вона міняє свою барву... Тут у цій книзі її описано і намальовано. Подивись! (Розгортає книжку). Вранці вона червона, ввечорі біла, а вночі осипається.

Коли вранці розцвітає,
яра, наче кров, вона;
не торкають її роси,
боячись, що вогняна.

Розквітла серед полудня,
вона тверда, мов кораль.
Сонце вікна відкриває,
подивляти її жар.
Коли птахи починають
щебетати по гілках,
коли умліває вечір
на фіялкових морях,
вона блідне і біліє,
наче щічка соляна.
Коли на срібному розі
грає ніч у небесах,
коли наступають зорі,
а вихри летять у даль,
вона в п'їтмї попеліє
й осипається до дна.

ТІТКА На ній уже цвіт?

ВУЙКО Перший, що починає розтулятися.

ТІТКА Приватиме тільки один день.

ВУЙКО Тільки один. Але того дня я буду при ній, щоб ба-
чити, як біліє.

РОЗІТА (входить) Моя парасолька.

ВУЙКО Її парасолька.

ТІТКА (кличе) Парасолька!

НЯНЯ (з'являється) Ось парасолька!

РОЗІТА бере парасольку і цілує вуйка й тітку.

РОЗІТА Подобається вам?

ВУЙКО Краса.

ТІТКА Нема кращої.

РОЗІТА (розкриває парасольку) А тепер?

НЯНЯ Ради Бога, закрій цю парасольку, не годиться роз-
кривати під стелю. То приносить нещастя.

Колесом святого Вартоломея закликаю,
палицею святого Осипа замовляю,
святою гілкою лавра закликаю,
духа нечистого виганяю
крізь чотири кути ерусалимського краю.

Всі сміються. ВУЙКО відходить.

РОЗІТА (закриває парасольку) Уже!

НЯНЯ Не роби цього більш... до бі... сера!

РОЗІТА Ух!

ТІТКА Що ти хотіла сказати?

НЯНЯ Але я не домовила, пані!

РОЗІТА (виходить, сміючись) До побачення!

ТІТКА Хто йде з тобою?

РОЗІТА (висуваючи голову з-за дверей) Іду з панянками.

НЯНЯ І з нареченим.

ТІТКА Я гадала, що йому нема часу.

НЯНЯ Не знаю, кого з них більше любити: її чи нареченого.

(ТІТКА сідає і починає в'язати мереживо). Двойко собі брат
і сестричка двоюрідні, так і хочеться їх поставити на полиці
замість солодошів, а якби повмирала, — боронь Боже! —
забальзамувати обох і покласти в нішу з кришталю і сні-
гу... Кого з них ви більше любите? (Починає прибирати).

ТІТКА Люблю їх обох як племінників.

НЯНЯ Одне за гарні очі, друге за очі гарні, але...

ТІТКА Я виховала Розіту...

НЯНЯ Певно. Але я не вірю в кров. Для мене це — закон.
Кров тече в жилах, але її не видно. Більше любиш двоюрід-
ного брата, що його щодня бачиш, ніж рідного брата, коли
той далеко. Не знаю, чому воно так.

ТІТКА Жінко, прибирай собі!

НЯНЯ Зараз. Тут не дають людині й рота розімкнути. Чи
за то варто було виховати гарну дівчину? Залишити своїх
власних дітей у халупі, щоб тремтіли з голоду...

ТІТКА Певно з холоду.

НЯНЯ З усього! Щоб тобі потім казали: мовчи! А тому, що
я служниця, нічого іншого не можу робити, тільки мовчати,
так я й роблю. Не можу ні відповісти, ні сказати...

ТІТКА Що таке?

НЯНЯ Щоб ви перестали нарешті клацати цими веретенця-
ми, бо моя голова лусне від клацання.

ТІТКА (сміється) Дивись, хто надходить!

Тиша на сцені, чути тільки клацання веретенець.

ГОЛОС Рум'янок гірський шляхееетний!

ТІТКА (*говорить до себе*) Треба знов купити рум'янку. Часом забракне... Куплю іншим разом... тридцять сім, тридцять вісім...

ГОЛОС ПРОДАВЦЯ (*здалека*) Гірський рум'янок шляхееетний!

ТІТКА (*встромляє шпильку*) І сорок.

НЕБІЖ (*входить*) Тітко!

ТІТКА (*не дивлячись на нього*) Здоров. Сідай, як хочеш. Розіта вже вийшла.

НЕБІЖ З ким вийшла?

ТІТКА З панянками. (*Павза. Дивиться на небожа*). Щось діється з тобою.

НЕБІЖ Так.

ТІТКА (*неспокійна*) Майже догадуюсь. Щоб хоча я помилялася.

НЕБІЖ Ні. Перечитайте.

ТІТКА (*читає*) Ясно. Можна було собі уявити. Тому я не погоджувалась на твої заручини з Розітою. Я знала, що раніш чи пізніш ти вернешся до своїх батьків. Воно зараз тут побіч. Сорок днів їхати звідси до Тукуману. Якби я була юнаком, я дала б тобі поличника.

НЕБІЖ Я не винен, що люблю свою кузену. Гадаєте, що радо їду? Якраз хотів би тут залишитися, тому й приходжу.

ТІТКА Залишитися? Залишитися? Твоєю повинністю — їхати. Ви маєте багато верст маєтку, а твій батько — старий. То я маю тебе змусити, щоб ти сів на пароплав. Одначе мое життя буде гірке. І думати не хочу про твою кузену: ти встромив стрілу з фіялковими стрічками в її серце. Тепер вона знатиме, що полотно не тільки на те, щоб витинати квіти, але й на те, щоб утирати сльози.

НЕБІЖ Що мені радите?

ТІТКА Поїхати. Пригадай, що твій батько — мій брат. Тут ти тільки походжав по садках і був неробою, а там будеш хліборобом.

НЕБІЖ Однак я бажав би...

ТІТКА Одружитися? Ти здурів? Тільки тоді, як будеш мати забезпечену будуччину. І ще хотів би забрати Розіту зі собою, так? Скоріше мусів би переступити через мене і свого вуйка.

НЕБІЖ Та я лиш кажу. Аж надто добре знаю, що воно неможливе. Але хочу, щоб Розіта на мене ждала, бо я повернуся.

ТІТКА Якщо скоріш не закрутить тобі голову яка тукуманка. Мій язик повинен був прирости до піднебіння, заки я дала згоду на твої заручини; бо моя дитина залишиться самітна серед чотирьох стін, а ти поїдеш у вільний світ через море, через ріки, через ті цитрусові гаї. Моя дитина буде тут, день-у-день без змін, а ти там з рушницею на коні половатимеш фазана.

НЕБІЖ Немає причини, щоб ви мені так говорили. Я дав слово і дотримаю його. Щоб дотримати слово, мій батько тепер в Америці, і ви дуже добре знаєте...

ТІТКА (*ніжно*) Мовчи.

НЕБІЖ Мовчу. Але не сплутайте шанобливості з безсоромністю.

ТІТКА (*з андалюзькою іронією*) Вибач, вибач! Я забула, що ти вже мужчина.

НЯНЯ (*входить плачучи*) Якби був мужчина, не їхав би геть!..

ТІТКА (*плаче*) Тихо.

НЯНЯ захлинається риданням.

НЕБІЖ Я повернуся за кілька хвилин. Скажіть їй.

ТІТКА Не турбуйся. То вже старі мусять брати на себе прикрощі.

НЕБІЖ виходить.

НЯНЯ Ой, бідна дитина! Що за жаль! Що за печаль! Таки то мужчини сьогодні! Навіть якби я мала жебрати дрібняки на вулиці, я залишусь тут коло цього скарбу. Ще раз приходить плач до нашого дому. Ой, моя пані! (*Обурено*). Щоб морська зміюка його проковтнула!

ТІТКА Бог — великий.

НІЯНЯ

Заклинаю сезамом-зіллям,
і святим троїстим питанням,
і цинамоновим цвітом —
хай ночами йому не спиться,
пусте колосся йому жнеться.
Криницею свят Миколи —
хай сіль йому очі коле.

Бере дзбан із водою і поливає долівку у вигляді хреста.

ТІТКА Не клени. Іди до своєї роботи.

Виходить НІЯНЯ. Чути вибухи сміху. ТІТКА йде геть.

ПЕРША ПАНЯНКА *(входить і закриває парасольку)* Ой!

ДРУГА ПАНЯНКА *(також)* Ой! Яка приємна прохолода!

ТРЕТЯ ПАНЯНКА *(також)* Ой!

РОЗІТА *(також)*

Ой, для кого ці зідхання,
мої три гарні панянки?

ПЕРША ПАНЯНКА

Для нікого.

ДРУГА ПАНЯНКА

Лиш для вітру.

ТРЕТЯ ПАНЯНКА

Для хлопця, що тут кружляє.

РОЗІТА

Які руки з уст вам зірвуть
зідхання, неначе троянди?

ПЕРША ПАНЯНКА

Тільки стінка.

ДРУГА ПАНЯНКА

Певний знімок.

ТРЕТЯ ПАНЯНКА

Коронки на покривалі.

РОЗІТА

Мене також бере жаль.

Ой сестриці! Ой панянки!

ПЕРША ПАНЯНКА

Хто збере твій жаль?

РОЗІТА

Ті очі,

що морок від них щезає,
де вії, мов винолози,
прикривають два світанки.
Хоч вони й чорні, мов терен,
вони — сонця серед маків.

ПЕРША ПАНЯНКА

Стьождою зв'яжи зідхання!

ДРУГА ПАНЯНКА

Ой!

ТРЕТЯ ПАНЯНКА

Щаслива ти.

ПЕРША ПАНЯНКА

Ой, славно!

РОЗІТА

Не дуріть мене, бо йдуть
і про вас чутки всілякі.

ПЕРША ПАНЯНКА

Чутки — це тільки будяччя.

ДРУГА ПАНЯНКА

Приспіви хвиль кучерявих.

РОЗІТА

Ось я вам скажу...

ПЕРША ПАНЯНКА

Скажи но.

ТРЕТЯ ПАНЯНКА

Ці чутки для нас — гірлянди.

РОЗІТА

Гранада, проїзд Ельвіри,
де славні живуть панянки,
що втрійку або вчетвірку
ходять до садів Альгамбри.

Перша в зеленій сукенці,
друга в ліловому платті,
третя вдягнула корсаж,
пообшиваний стрічками.
Перші йдуть, немов лебідки,
а далі — голубка сяє;
розкривають у алеях
нерозгадані серпанки.
Ой, в Альгамбрі потемніло!
Куди ж то ходять панянки,
коли мліють серед тіней
водограї та троянди.
Під яким миртом спочили?
Де чекають їх коханці?
Хто аромати рукою
з їх круглих квітів збирає?
Самі — лебідки й голубка,
нема кому проваджати.
Та на світі — кавалери,
що за листям заховались.
Собор могутній розкинув
бронзу, що летить у хмари.
Заснули тури Хеніля,
метелики Давро згасли.
Як ніч приносить на спині
пагорби тіней крилатих,
одна показує ніжку
з-під мережаних воланів;
старша розкриває очі,
а молодша прикриває.
Хто такі — ці три красуні,
пишні груди, шлейф, — як пави?
Куди то йдуть у цю пору?
Чому махають хустками?
Гранада, проїзд Ельвіри,
де славні живуть панянки,
що втрійку або вчетвірку
ходять до садів Альгамбри.

ПЕРША ПАНЯНКА
Дай, щоб сколихнула чутка
хвили по цілій Гранаді.
ДРУГА ПАНЯНКА
В кого жених?
РОЗИТА
Ні в одної.
ДРУГА ПАНЯНКА
Кажу правду?
РОЗИТА
Правду кажеш.
ТРЕТЯ ПАНЯНКА
Наша весільна білизна
коронки з інею має.
РОЗИТА
Але...
ПЕРША ПАНЯНКА
Ми любимо ночі.
РОЗИТА
Але...
ДРУГА ПАНЯНКА
Вночі вуличками...
ПЕРША ПАНЯНКА
Ми втрійку або вчетвірку
йдемо до садів Альгамбри.
ТРЕТЯ ПАНЯНКА
Ой!
ДРУГА ПАНЯНКА
Тихіше.
ТРЕТЯ ПАНЯНКА
Чому?
ДРУГА ПАНЯНКА
Ой!
ПЕРША ПАНЯНКА
Ой, хай ніхто і не знає!
РОЗИТА
Альгамбро, жасмине жалю,
де на водах місяць марить.

НЯНЯ Дитино, тітка тебе кличе. *(Дуже сумна).*
РОЗИТА Ти плакала?
НЯНЯ *(опановує себе)* Ні... тільки мені щось...
РОЗИТА Не лякай мене. Що сталося?

Квапливо виходить, дивлячись на няню. Як Розіта зникає, НЯНЯ вибухає тихим плачем.

ПЕРША ПАНЯНКА *(голосно)* Що сталося?
ДРУГА ПАНЯНКА Скажи нам.
НЯНЯ Мовчїть.
ТРЕТЯ ПАНЯНКА *(тихо)* Злі вісті?

НЯНЯ веде їх до дверей і дивиться, куди вийшла Розіта.

НЯНЯ Тепер вона вже знає.

Павза. Всі прислухаються.

ПЕРША ПАНЯНКА Розіта плаче, зайдїм.
НЯНЯ Ходїм, я розкажу вам. Тепер залишіть її! Можете вийти через задні двері.

Виходять. Сцена залишається порожня. Здалека ти-хесенько долинає фортепянний етюд Черні. Входить НЕБІЖ і затримується посеред сцени, бо з'являється РОЗИТА. Обое дивляться одне на одного. НЕБІЖ зближається і обіймає її за стан. Вона хилиє голову на його рям'я.

РОЗИТА

Чому ці очі зрадливі
в мої зиниці запали?
Чому ці руки сплїтали
над чолом квіти пестливі?
Які солов'ї тужливі
ти залишаєш мені?

І в яві моїй, і в сні
живив ти моє кохання,
тепер жорстоке прощання
прожене з лютні пісні.

НЕБІЖ *(провадить її до канани на двох, де сїдають звернені одне до одного).*

Кузено, скарбе безмірний,
соловейку в сніговію,
не розплющуй свої вії
на холод оцей позірний.
Не з льоду мій крок покїрний:
хоч море переорю,
не зраджу свою зорю,
і нардів пїнистих спокїй
не загасить це жорстоке
полум'я, яким горю.

РОЗИТА

Раз узріли мої очі
на веранді, крізь жасними:
злетїли два херувими
на троянди вид дївочий;
зашарїла серед ночі,
хоч і білий мала цвіт,
але серед ніжних віт
пелюстки її палали
і ранені облітали
від цілунка, в білий світ.
Так і я, кузене, зрана
під миртами спочивала,
вітрові жагу давала,
а ніжну білість — фонтанам.
Мов газеля безталанна,
узріла тебе на мить
і враз почула: дрижить
у серці голка жорстока,
скородить рану глибоку,
що ярим квітом горить.

НЕБІЖ

Я повернуся, кузено;
на судні золотокрилім,
де щастям дмуться вітрила,
добрю привезу новину.
В тіні, світлі, в ніч і днину
я для тебе ладен вмерти.

РОЗІТА

Та любов, що своїй жертві
трутизну лле в бідну душу,
ткатиме із хвиль і сущі
саван для моєї смерти.

НЕБІЖ

Коли мій кінь білогривий
стебла гризтиме з росюю,
коли туман над рікою
затмарить вихор шумливий,
або як літо бурхливе
поля забарвить у кров
і стерпне душа, немов
там інїй розцвів колючо, —
кажу тобі: неминучо
згину за твою любов.

РОЗІТА

Я прагну, щоб день наспів,
коли з'явишся в Гранаді,
одягнений у принаду
тужно-солоних морів;
сайво цитринних гаїв
і блідих жасминів мління,
сплівши сїть серед каміння,
стануть на твоїй дорозі;
в дикім вирі, туберози
понесуть мої маріння.
Чи повернешся?

НЕБІЖ

Вернуся!

РОЗІТА

Що за голубка прилине,
щоб дати добру новину?

НЕБІЖ

Голуб вірности, божуся!

РОЗІТА

Я вишивати навчуся
обруси для нас обох.

НЕБІЖ

Хай за свідка стане Бог
і трьох цвяхів страсні квіти:
я повернусь до Розіти.

РОЗІТА

Прощай, милий!

НЕБІЖ

Мила, ох!

Обнімаються на канані. Здалека чути піаніно. НЕБІЖ виходить. РОЗІТА плаче. Надходить ВУЙКО, переходячи сценою до оранжерії. Ледве він з'являється, РОЗІТА бере книжку про троянди, що лежала поблизу.

ВУЙКО Що ти робила?

РОЗІТА Нічого.

ВУЙКО Читала?

РОЗІТА Так.

ВУЙКО виходить. РОЗІТА читає.

Коли вранці розцвітає,
яра, наче кров, вона;
не торкають її роси,
боячись, що вогняна.
Розквітла серед полудня,
вона тверда, мов кораль.
Сонце вікна відкриває,
подивляти її жар.

Коли птахи починають
щебетати по гілках,
коли умліває вечір
на фіялкових морях,
вона блідне і біліє,
наче щічка соляна.
Коли на срібному розі
грає ніч у небесах,
коли наступають зорі,
а вихри летять у даль,
вона в пітьмі попеліє
й осипається до дна.

Завіса.

ДІЯ ДРУГА

Сальон у господі Розіти. В глибині сад.

ПАН ІКС Я завжди буду людиною цього століття.

ВУЙКО Століття, що починаємо, буде матеріалістичне.

ПАН ІКС Проте з куди більшим поступом, ніж минуле! Мій приятель, пан Льонгорія з Мадріді, якраз купив собі автомобіль, в якому метається з фантастичною швидкістю тридцять кілометрів на годину; а перський шах, безсумнівно дуже приємна людина, також придбав собі Панар Левассор на двадцять чотири кінські сили.

ВУЙКО Цікавий я знати, куди вони тақ поспішають? Адже ви чули, що сталося на перегонах Париж—Мадрид: мусіли їх перервати, бо всі автомобілісти повбивалися, заки доїхали до Бордо.

ПАН ІКС Граф Зборонський став жертвою цього випадку, і Марсель Рено чи Реноль, бо на два способи це вимовляти можливо та дозволено, згинув разом з ним. Вони мученики науки, яких поставлять на вівтарі тоді, коли звитяжить релігія позитивізму. Реноля я досить добре знав. Сарака, Марсель!

ВУЙКО Ви мене не переконасте. (*Сідає*).

ПАН ІКС (*з ногою на кріслі, бавиться пальцею*) Понадмірно переконаю; хоч професор політичної економії не може дискутувати з вирощувачем троянд. Але сьогодні, вірте мені, уже не сприймають ні квіетизму, ні обскурантних ідей. Сьогодні торують собі дорогу Хуан Баутіста Сай чи Се, бо на два способи це вимовляти можливо та дозволено, граф Леон Толстуа́, вульго Толстой, стільки ж елегантний формою, скільки глибокий змістом. Я почувуюсь у живій Політеї, мені чужа *Natura naturata*.

ВУЙКО Кожний проживає це щоденне життя як може і як уміє.

ПАН ІКС Розуміється, земля — пересічна планета, але ми повинні сприяти цивілізації. Якби Сантос Дюмон, замість студіювати порівняльну метеорологію, присвятився плеканню троянд, керований ареостат був би ще в Брагмінім лоні.

ВУЙКО (роздратований) Ботаніка — також наука.

ПАН ІКС (з погордою) Так, але стосовна, щоб студіювати соки пахучої *Anthemus*, або рабарбар, чи колосальну сон-траву, чи наркотик *Datura stramonium*.

ВУЙКО (наївно) Вас цікавлять ці рослини?

ПАН ІКС Я не маю достатньо широкого досвіду в цій ділянці. Мене цікавить культура, то щось зовсім інше. *Voilà!* (Павза). А... Розіта?

ВУЙКО Розіта? (Павза. Голосно). Розіта!..

ГОЛОС (з-за сцени) Її немає.

ВУЙКО Нема.

ПАН ІКС Жалко.

ВУЙКО Мені також. Сьогодні її ім'янини, тож певно пішла змовити сорок «Вірую».

ПАН ІКС Передайте їй від мене цей *pendentif*. Це Ейфелева вежа з перламутру над двома голубками, що несуть у дзьобах колесо індустрії.

ВУЙКО Вона буде вам дуже вдячна.

ПАН ІКС Я трохи не приніс їй срібний патрончик, де через дірочку можна бачити Богородицю з Люрдесу чи Люрду, або пряжку до паска з гадючкою і чотирма бабками, але гадаю, що ось це тут — ліпшого смаку.

ВУЙКО Спасибі.

ПАН ІКС Я зачарований вашим привітним прийняттям.

ВУЙКО Спасибі.

ПАН ІКС Вклоняюся в ніжки вашій дружині.

ВУЙКО Велике спасибі.

ПАН ІКС Вклоняюся в ніжки вашій чарівній племінниці, якій складаю щонайкращі побажання у цей знаменний день.

ВУЙКО Тисячу разів спасибі.

ПАН ІКС Вважайте мене своїм відданим слугою.

ВУЙКО Мільйон разів спасибі.

ПАН ІКС Запевняю вас...

ВУЙКО Спасибі, спасибі, спасибі.

ПАН ІКС До милого побачення. (Виходить).

ВУЙКО (гукає вслід) Спасибі, спасибі, спасибі.

НЯНЯ (входить сміючись) Не знаю, звідки в вас береться терпець. З цим паном і з тим другим — дон Конфусіо Монтес де Ока, охрещеним у масонській льожі під числом сорок три. Колись таки цей дім спалахне вогнем!

ВУЙКО Я тобі казав, що не люблю, коли підслухуєш розмови.

НЯНЯ Оце вже чиста невдячність! Я була за дверми справді, але не щоб підслухувати, тільки поставити мітлу державком униз, щоб той пан забрався геть.

ТІТКА А хіба він уже пішов?

ВУЙКО Уже. (Виходить).

НЯНЯ То й він топче стежку до Розіти?

ТІТКА Але навіщо ж говорити про женихів? Не знаєш Розіти!

НЯНЯ Зате знаю женихів.

ТІТКА Моя племінниця заручена.

НЯНЯ Не змушуйте мене говорити, не змушуйте мене говорити, не змушуйте мене говорити.

ТІТКА Отож і мовчи.

НЯНЯ Вам те здається справедливим, щоб чоловік собі поїхав і на п'ятнадцять років покинув дівчину, що квітку квіток? Вона повинна одружитися! Мені вже болять руки від складання обрусів з марсельськими коронками, комплетів білизни на ліжко, прикрашених гіпюром, та доріжок на стіл, ще й газових покривал у квітах, вишитих гладдю. Бо вона вже повинна їх уживати й зуживати, так отже не здає собі справи, як біжить час. У неї буде срібне волосся, а вона все ще нашиватиме стьожки з сатину ліберті на волани шлюбної сорочки.

ТІТКА Алеж бо чому ти мішаєшся в справи, що тебе не обходять?

НЯНЯ (здивовано) Я не мішаюся, я вже давно замішана.

ТІТКА Я певна, що вона щаслива.

НЯНЯ Так вам здається. Вчора я цілий день товаришила їй при вході до цирку, бо вона уроїла собі, що один із цирковиків схожий на її кузена.

ТІТКА І справді був схожий?

НЯНЯ Був красивий, наче послушник, що виходить співати першу службу Божу, але хотіла б я, щоб ваш племінник мав такий стан, таку перламутрову шию і такі вуса. Зовсім не був схожий. У вашій родині нема гарних мужчин.

ТІТКА Спасибі!

НЯНЯ Вони всі — невисокі, з трохи звислими раменами.

ТІТКА Невже!

НЯНЯ Це щира правда, пані. Справа в тому, що Розіті сподобався акробат, як і сподобався мені, як сподобався б і вам. Але вона все вшчає на того іншого. Часом мені хотілося б шпурнути їй черевик на голову. Бо стільки часу дивиться на небо, що очі стануть, мов у корови.

ТІТКА Гаразд. Кінець. Крапка. Добре, як простак говорить, але не як гавкає.

НЯНЯ Ще закинете мені, що я її не люблю.

ТІТКА Часом мені так здається.

НЯНЯ Я вийняла б собі хліб із рота і виточила кров із жил, якби вона мене попросила.

ТІТКА (*гостро*) Облудний язик, медом помазаний! Самі слова!

НЯНЯ (*гостро*) І дії! Я маю докази на то: і дії! Я люблю її більше, ніж ви.

ТІТКА Це брехня.

НЯНЯ (*голосно*) Це правда!

ТІТКА Не піднось голосу!

НЯНЯ (*кричить*) На те в мене дзвінок у роті!

ТІТКА Мовчи, нечемо!

НЯНЯ Сорок років з вами живу.

ТІТКА (*майже плаче*) Я вас звільняю!

НЯНЯ (*верещить*) Богу дякувати, не буду вас видіти на очі!

ТІТКА (*плаче*) Зараз мені на вулицю!

НЯНЯ (*вибуває плачем*) На вулицю!

Плачучи йде до дверей і на порозі упускає додолю якийсь предмет. Обидві плачуть. Павза.

ТІТКА (*обтирає сльози, лагідним голосом*) Що тобі впало?

НЯНЯ (*плаче*) Підставка на термометр у стилі Людовіка п'ятнадцятого.

ТІТКА Так?

НЯНЯ Так, пані. (*Плаче*).

ТІТКА Ану покажи.

НЯНЯ На Розітині ім'янини. (*Зближається*).

ТІТКА (*хлипсе*) Яка краса.

НЯНЯ (*плаксиво*) На полі з оксамиту фонтан із справжніх слимачків; над фонтаном альтанка з дротиків із зеленими трояндами; вода в басейні зроблена з голубих блискіток, а водограй — сам термометр. Калюжки довкола вималювані олійною фарбою; з них г'є соловейко, гаптований золотом ниткою. Я хотіла б, щоб його можна було накручувати, аби співав, але це вже було неможливе.

ТІТКА Неможливе.

НЯНЯ Та й навіщо йому співати. У нас у саду — справжні.

ТІТКА То правда. (*Павза*). Але пощо ти так розтратилась?

НЯНЯ (*плаче*) Я дала б усе, що маю, для Розіти.

ТІТКА Бо ти її любиш, як ніхто!

НЯНЯ Але менше, ніж ви.

ТІТКА Ні. Ти дала їй свою кров.

НЯНЯ Ви їй офірували життя.

ТІТКА Тільки, що я так зробила з обов'язку, а ти — зі щедрости.

НЯНЯ (*голосніше*) Не кажіть так!

ТІТКА Ти доказала, що любиш її більш, ніж усі.

НЯНЯ Я зробила те, що зробив би кожний на моєму місці. Я — служниця. Ви мені платите, я usługую.

ТІТКА Ми завжди тебе вважали за члена родини.

НЯНЯ Я — звичайна служка, яка дає, що може, і це — все.

ТІТКА Як ти можеш казати, що це — все?

НЯНЯ А хто ж я така?

ТІТКА (*роздратована*) Не говори переді мною таких дурниць. Піду собі геть, щоб тебе не слухати.

НЯНЯ (*роздратована*) Я також.

Кожна швиденько виходить іншими дверима. Виходячи, тітка спотикається з ВУЙКОМ.

ВУЙКО Живете так довго разом, що й коронки вам обертаються на колючки.

ТІТКА Вона хоче, щоб останнє слово завжди було за нею.

ВУЙКО Не мусиш мені пояснювати, знаю все вже напам'ять... А таки не можеш обійтись без неї. Вчора я чув, як ти їй пояснювала докладно наше конто в банку. Ти не вмієш шануватися. Ти не повинна про такі речі розмовляти зі служницею.

ТІТКА Вона — не служниця.

ВУЙКО *(лагідно)* Досить, досить, не хочу тобі перечити.

ТІТКА Хіба зі мною не можна розмовляти?

ВУЙКО Можна, але волію мовчати.

ТІТКА А в душі — докоряєти мені.

ВУЙКО Що ж я міг би тепер сказати? Щоб не сваритися, я готов стелити своє ліжко, прати свою білизну клейовим милом і тріпати килими своєї кімнати.

ТІТКА Це несправедливо, щоб ти ставав у позу шляхетної людини, якій роблять кривду, коли цілий цей дім підпорядкований твоїй вигоді і твоїм уподобанням.

ВУЙКО *(ніжно)* Навпаки, дитино.

ТІТКА *(позажно)* Цілковито підпорядкований. Замість робити коронки, пасинкую. Що ти для мене робиш?

ВУЙКО Пробач. Надходить час, коли ті, хто живе разом довгі роки, в найдрібніших дрібницях знаходять привід до прикрости і безмир'я, бо намагаються вкласти життя й бажання в те, що вже цілковито мергве. В двадцять років не так ми говорили.

ТІТКА Ні. Коли нам було двадцять, кришилося скло...

ВУЙКО І холод був іграшкою в наших руках.

З'являється РОЗІТА. Вона вдягнена в рожеве. Вже вийшли з моди повні рукави 1900 року. Спідниця в формі дзвону. Вона прудко переходить сцену з ножицями в руці. Спиняється по середині сцени.

РОЗІТА Приходив листоноша?

ВУЙКО Приходив?

ТІТКА Не знаю. *(Гукає)*. Приходив листоноша? *(Пава)*. Ні, ще ні.

РОЗІТА Він завжди приходив у цю пору.

ВУЙКО Вже давно повинен був прийти.

ТІТКА Часом він бариться.

РОЗІТА Колиш туг я його здибала, як грав у коника-стрибунця з трьома дітьми, а листи лежали купою на землі.

ТІТКА Він ще прийде.

РОЗІТА Дайте мені знати. *(Виходить)*.

ВУЙКО Ти куди з ножицями?

РОЗІТА Хочу втяти кілька троянд.

ВУЙКО *(здивований)* Як? Хто тобі дозволив?

ТІТКА Я. Сьогодні день святої Рози.

РОЗІТА Я хотіла б їх поставити в жардиньєрки і в вазу при вході.

ВУЙКО Кожного разу, як стинає троянду, то наче відтинали б мені палець. Я знаю, що це не важить. *(Дивлячись на свою жінку)*. Не хочу оперечатись. Знаю, що вони недовго тривають. *(Входить НЯНЯ)*. Так каже трояндовий вальс, одна з найкращих мелодій нашого часу, але мені прикро, коли бачу їх у глеках. *(Виходить)*.

РОЗІТА *(до няні)* Вже приходив листоноша?

НЯНЯ Алеж троянди служать лиш на те, щоб прикрашати кімнати.

РОЗІТА *(невдоволено)* Я питалася, чи приходила пошта.

НЯНЯ *(невдоволено)* Хіба я ховаю для себе листи, коли приходять?

ТІТКА Піди втяти троянди.

РОЗІТА В цім домі все робиться з капелькою оцту.

НЯНЯ По всіх кутах сіркою пахне. *(Виходить)*.

ТІТКА Ти рада?

РОЗІТА Не знаю.

ТІТКА Як то?

РОЗІТА Коли нікого не бачу, я рада, але коли маю зустрічатися з людьми...

ТІТКА Ясно! Мені не до вподоби, як ти живеш. Твій наречений не вимагає, щоб ти була слимаком. Завжди мені пише в листах, щоб ти розважалась.

РОЗІТА Алеж бо на вулиці я відчуваю, як минає час, і не хочу втрачати надій. Вже збудували новий дім на площі. Не хочу усвідомлювати, як минає час.

ТІТКА Зрозуміло! Часто я тобі радила, щоб ти написала своєму кузенові і вийшла тут заміж за іншого. В тебе весела вдача. Я знаю хлопців і поважних мужчин, що в тебе закохані.

РОЗІТА Алеж тітко! Мої почування пустили дуже глибоке, дуже туге коріння. Якби я нікого не бачила, вірила б, що він поїхав щойно перед тижнем. Я дожидаю, як першого дня. Зрештою, що значить рік, два чи п'ять. *(Чути дзвінок)*. Пошта!

ТІТКА Що ж він міг тобі прислати?

НЯНЯ *(входить)* Прийшли старі панянки.

ТІТКА Мати Божа!

РОЗІТА Хай увійдуть.

НЯНЯ Мама та й три доньки. Назовні — пиха, а вдома — гризуть черствий хліб. От вліпила б їм ляпаса на...

Виходить. З'являються три СТАРІ ПАННИ зі своєю МАМОЮ. Три старі панни мають велетенські капелюхи з дешевих пер. Вони повдягані в екстравагантні сукні, в рукавиці по лікті з браслетами поверх і вахлярами, що звисають на довгих ланцюжках. Мама вдягнена в чорнобуре вбрання і капелюх із старими фіялковими стьожками.

МАТИ Щастя Боже! *(Цілюються)*.

РОЗІТА Спасибі. *(Цілує старих панянок)*. Віра! Надія! Любов!

ПЕРША СТАРА ПАННА Щастя Боже!

ДРУГА СТАРА ПАННА Щастя Боже!

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Щастя Боже!

ТІТКА *(до мами)* Як там ваші ноги?

МАТИ Щораз гірше. Якби не оці от, я завжди сиділа б дома. *(Сідають)*.

ТІТКА Ви їх натираєте лядвандою?

ПЕРША СТАРА ПАННА Щоночі.

ДРУГА СТАРА ПАННА І виваром із мальви.

ТІТКА Це прожене найгірший ревматизм.

Павза.

МАТИ А ваш муж?

ТІТКА Гаразд, спасибі.

Павза.

МАТИ Зі своїми трояндами.

ТІТКА Зі своїми трояндами.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Які гарні є квіти!

ДРУГА СТАРА ПАННА Ми маємо дома в вазоніку куц троянди святого Франціска.

РОЗІТА Тільки що троянди святого Франціска не пахнуть.

ПЕРША СТАРА ПАННА Дуже слабо.

МАТИ Я найбільше люблю садовий жасмин.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА І фіялки чудові.

Павза.

МАТИ Доні, ви принесли картку?

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Так. Це дівчина в рожевому платті, що править за барометр. Монах у калтурі вже надто оклепаній. Залежно від вогкості, у дівчинки спідничка то розкривається, то закривається, бож вона зроблена з тонесенького паперу.

РОЗІТА *(читає)*.

Одного ранку на полі
там тьохкали соловейки
і в пісні своїй казали:

«Розіта наша миленька».

Навіщо ви завдаєте собі клопоту?

ТІТКА Віршик зроблений з добрим смаком.

МАТИ Смаку мені не бракує, тільки грошей.

ПЕРША СТАРА ПАННА Мамо!..

ДРУГА СТАРА ПАННА Мамо!..

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Мамо!..

МАТИ Доні, тут я маю довір'я. Ніхто нас не чує. *(До тітки)*. Ви ж бо добре знаєте: відколи помер мій бідний муж, я роблю справжні чудеса, щоб прожити на малу пенсію, яка нам залишилася. Ще й тепер здається мені, що чую голос батька цих дівчат, такого щедрого і такого лицарського: «Енрікетю, витрачай, витрачай, бо я заробляю сімдесят дуро»; але ті часи минулись! Все ж таки, ми не знизили рівня. Що за тривоги я пережила, пані, щоб ці дівчата могли далі носити капелюхи! Скільки сліз, скільки жалю за одну стьожку, за одну кокарду! Ці пера і ці дротики коштували мене багато безсонних ночей.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Мамо!..

МАТИ То правда, доню. Ми не можемо собі дозволити ні на які витребеньки. Часто їх питаю: «Чого бажаєте, донечки мої кохані: ячюк на обід чи крісел на променаді?» І всі нараз відповідають: «Крісел».

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Мамо, не згадуй про це більш. Ціла Гранада вже знає.

МАТИ Певно, що ж бо вони мали відповісти? І так ідемо на прохід, з'ївши кілька бараболек і китичку винограду, але зате в монгольських накидках, з мальованими парасольками, або в попелінових блузках з усіма оздобами. Бож нічого не вдієш більш. Але мене це коштує здоров'я! Мені аж слюзи навертаються на очі, коли їх бачу в товаристві заможних пань.

ДРУГА СТАРА ПАННА Ти вийдеш сьогодні на тополину алену, Розіто?

РОЗІТА Ні.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Там ми завжди зустрічаємося з паннами Понсе де Леон, з паннами Геррасті і з доньками баронеси гербу Святої Матільди Палської Ласки. З цілою сметанкою Гранади.

МАТИ Певно! Вони вчилися разом в пансіоні Небесної Брами.

Павза.

ТІТКА *(підводиться)* Прошу, пригортайтесь.

Всі встають.

МАТИ Ви маєте золоті руки на тістечка з кедрових горіхів і на листкове печиво з кремом.

ПЕРША СТАРА ПАННА Ти дістала яку вістку?

РОЗІТА Останній лист обіцявав якісь новини. Побачимо, що буде в наступному.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Ти вже закінчила комплект з мережив валансьєн?

РОЗІТА Що ти! Вже виготовила і другий з нансуку з акварельними метеликами.

ДРУГА СТАРА ПАННА В день свого шлюбу матимеш найкраще віно на світі.

РОЗІТА Ой, а я думаю, що всього мало. Кажуть, що починаю прикриватися бачити жінку завжди в тім самім платті.

НЯНЯ *(входить)* Прийшли Айолі, доньки фотографа.

ТІТКА Ти хотіла сказати: панни Айоля.

НЯНЯ Тут ясновельможні на всю губу паннулі Айоля, доньки фотографа Їх Королівської Світлости, лавреата золотої медалі на Мадридській виставці. *(Виходить)*.

ТІТКА Я змушена її витримувати, але часом вона мені грає на нервах. *(СТАРІ ПАННИ оглядають з РОЗІТОЮ вишивки)*. Вони неможливі.

МАТИ Зухвалі. Маю дівчину, що прибирає вечорами в хаті; заробляла те, що завжди зароблялося: песету на місяць і недоїдки, і це вже добре, як на ці часи; таж от прийшла ні звідси ні звідти, мовляв, що хоче п'ять песет; а я не спроможна!

ТІТКА Не знаю, чим це закінчиться.

Входять ПАННИ АЙОЛЯ, весело здоровлять Розіту. Вони пишно повдягані за екстравагантною модою епохи.

РОЗІТА Ви знайомі?

ПЕРША АЙОЛЯ З виду.

РОЗІТА Панни Айоля і пані та панни Ескарпіні.
ДРУГА АЙОЛЯ Ми їх завжди бачимо на кріслах променади.

Стримують сміх.

РОЗІТА Сідайте, будь ласка.

СТАРІ ПАННИ сідають.

ТІТКА (до Айоль) Може, що солодкого.

ДРУГА АЙОЛЯ Ні, спасибі; ми недавно обідали. Я з'їла аж четверо яєць з помідоровим фаршем і ледве встала з крісла.

ПЕРША АЙОЛЯ Вона смішна.

Сміються. Павза. АЙОЛЬ бере нестримний сміх, що переноситься на РОЗІТУ, яка намагається стриматись. МАТИ і СТАРІ ПАННИ серйозні. Павза.

ТІТКА Що за дітиська!

МАТИ Молодь!

ТІТКА Щасливий вік.

РОЗІТА (іде сценою наче порядкуючи) Проби, мовчїть.

Замовкають.

ТІТКА (до третьої старої панни) А піяніно?

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Тепер нечасто вправляюсь. Маю багато рукоділля.

РОЗІТА Я давно тебе не слухала.

МАТИ Якби не я, вже їй зацоцобли б пальці. Але я завжди буркочу та буркочу.

ДРУГА СТАРА ПАННА Відколи помер бідний тато, вона стратила охоту. Він так любив!

ДРУГА АЙОЛЯ Пригадую собі, що часом аж сльозу вронить.

ПЕРША СТАРА ПАННА Як вона грала тарантеллу Поппера.

ДРУГА СТАРА ПАННА І молитву до Пречистої Диви.

МАТИ В нього було багато серця!

АЙОЛІ, що ввесь час стримували сміх, вибухають реготом. РОЗІТА, плечима до старих панянок, також сміється, але вгамовується.

ТІТКА Ну ж і діти.

ПЕРША АЙОЛЯ Сміємося, бо заки ми сюди прийшли...

ДРУГА АЙОЛЯ Вона спотикнулася і ледве не беркицьнулася...

ПЕРША АЙОЛЯ А тоді я...

Сміються. СТАРІ ПАННИ також починають легкий удаваний сміх, що звучить утомлено й сумно.

МАТИ Нам уже пора!

ТІТКА Ну, що ви!

РОЗІТА (до всіх) Мусимо відсвяткувати, що ти не впала. Няню, принеси солодкого, може, кісточок святої Катерини.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Яка то смачна річ!

МАТИ Тамтого року подарували нам півкіла.

Приходить НЯНЯ з тістечками.

НЯНЯ Це ласощі для панського смаку. (До Розіти). Вже йде поштар під тополями.

РОЗІТА Пожди на нього в дверях!

ПЕРША АЙОЛЯ Спасибі, я вже не годна їсти. Хіба попрошу склянку холодної води з ганусівкою.

ДРУГА АЙОЛЯ А я — кислого винця.

РОЗІТА Ти ще досі п'яничка?

ПЕРША АЙОЛЯ Коли мені було шість рочків, я приходила сюди, і Розітин наречений мене навчив пити. Не пригадуєш, Розіто?

РОЗІТА (поважно) Ні.

ДРУГА АЙОЛЯ Мене Розіта з нареченим учили азбуки. Коли то було?

ТІТКА П'ятнадцять років тому.

ПЕРША АЙОЛЯ Я майже, майже забула обличчя твого нареченого.

ДРУГА АЙОЛЯ Чи не мав він шраму на губі.
РОЗІТА Шрам? Тітко, чи мав він шрам?
ТІТКА Невже не пригадуєш, доню? То було єдине, що його трохи шпетило.
РОЗІТА Але то не був шрам, тільки опік, трохи рожевавий. Шрами — глибокі.
ПЕРША АЙОЛЯ Я так хотіла б, щоб Розіта одружилась.
РОЗІТА На милість Божу!
ДРУГА АЙОЛЯ Без жартів: я також!
РОЗІТА Чому?
ПЕРША АЙОЛЯ Щоб піти на весілля. Як тільки зможу, я вийду заміж.
ТІТКА Дитино!
ПЕРША АЙОЛЯ За будь-кого. Але не хочу залишатися старою панною.
ДРУГА АЙОЛЯ І я так думаю.
ТІТКА (до мами) Що ви на це?
ПЕРША АЙОЛЯ Ой! Якщо я Розітина подруга, то тому, що в неї наречений! Незаручені жінки — всі вилинялі, вигорілі, і всі вони... (Дивиться на старих панянок) тобто, не всі, а деякі... Зрештою всі вони злосливі!
ТІТКА Ну! Годі вже!
МАТИ Лишіть її.
ПЕРША СТАРА ПАННА Багато — не одружується, бо не бажає.
ДРУГА АЙОЛЯ Ото я вже не вірю.
ПЕРША СТАРА ПАННА (ваговито) Я напевно знаю.
ДРУГА АЙОЛЯ Та, що не бажає одружитися, перестає пудруватися, не підкладає штучний бюст під корсаж і не викиляється вдень і вночі через балюстраду балкона, щоб підглядати людей.
ДРУГА СТАРА ПАННА Їй, може, хочеться подихати свіжим повітрям!
РОЗІТА Але що за дурна суперечка!

Змушено сміються.

ТІТКА Гаразд. Чому не потраємо трішки на піаніно?
МАТИ Ану, доню!

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА (підводиться) Але що заграги?
ДРУГА АЙОЛЯ Заграй «Тореадора Фраскуелью».
ДРУГА СТАРА ПАННА Баркаролю з «Фрегати Нуманції».
РОЗІТА А чому не «Що кажуть квіти»?
МАТИ О, так, «Що кажуть квіти»! (До тітки). Ви вже чули? Вона грає й рецитуює рівночасно. Краса!
ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Можу також прочитати «Прилетять ластівки в весняну пору і завітають знов на твій балкон».
ПЕРША АЙОЛЯ Це дуже сумне.
ПЕРША СТАРА ПАННА Сумне — також гарне.
ТІТКА Ану! Ану!

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА (при піаніно)

Мамо, поведи на поле,
щоб подивитися зрання,
як квіти розтулюють чаші
й легіт купається в травах.
Сто квітів звірить сто вісток
ста закоханим дівчатам,
а криниця все розплеце,
що для соловейка — тайна.

РОЗІТА

У перших променях сонця
розквітла гожа троянда,
така червона від крові,
що срібна роса втікала;
така жагуча й вогненна,
що навіть бриз загорався;
така струнка й промениста!
Яра троянда!

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА

«Тільки на тебе дивлюся!» —
геліотроп каже зрання.
«Довіку байдужа буду», —
голуба мовить лаванда.
Фіалка шепче: «Я скромна»;
«Холодна», — біла троянда.

Каже ясмін: «Я вірний!»;
гвоздика: «Горю, як ватра».

ДРУГА СТАРА ПАННА

Гіяцинт — сёрця піркота;
страсний квіт — значить страждання.

ПЕРША СТАРА ПАННА

Матійоля — то погорда,
а ірис — надії знам'я.

ТІТКА

Шепче нард: «Я другом буду»;
страсний квіт: «Мучить бажання».
Материнка заколише,
сухоцвіт сповіє в саван.

МАТИ

Сухоцвіте, квіте смерти,
скрещених рук і розп'яття,
ти такий гожий, як вітер
ридає в твоїх гірляндах.

РОЗІТА

Як тихий вечір надходив,
в цвіті троянда стояла,
та шемір сумного снігу
тяжко на пілки їй падав;
коли тьохкав соловейко
і знову тінь поверталась,
вона замерзла й поблідла,
наче мертва від страждання;
як на металевім рогу
ніч серед неба заграла,
і вихри, сплівшись в обійми,
поснули в гірських проваллях, —
обсіпалась вона в тузі
за криштальними світання.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА

Вплелися в твоє волосся
зірваних квітів зідхання,
в одних — кинджали тоненькі,
в других — роси, в інших — спалах.

ПЕРША СТАРА ПАННА

У квітів є своя мова,
що говорить про кохання.

РОЗІТА

Жоржина — лиха ревнивість;
погорда скрита — то далія;
Васильок — тільки смішинка,
лілея — любовна рана.
Жовті квітки — то ненависть,
а червоні — пристрасть яра,
білі — віщують весілля,
голубі — віщують саван.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА

Мамо, поведи на поле,
щоб подивитися зрана,
як квіти розтулюють чаші,
й легіт купається в травах.

Піано перлить останню гаму і тихне.

ТІТКА Ох, як чудово!

МАТИ Вони знають також мову вахляра, мову рукавичок,
мову марок і мову годин. Дрож іде по спині, як кажуть:

Дванадцять б'є над землею,
пронизує жах і страх,
спом'яни смертну годину,
ти, що тонеш у тріхах!

ПЕРША АЙОЛЯ (з ротом повним тістечка) Що за страхіття!

МАТИ І коли кажуть:

Ми родимось о першій:
ля-ра-ля-ля,
наше життя
ля-ля-ран,
— це лиш мигнути оком,
лян,
серед троянд,
троянд, троянд.

ДРУГА АЙОЛЯ (до сестри) Мені здається, що стара під чаркою. (До матері). Вип'єте ще келішок?

МАТИ З великою приемністю і щирою прихильністю, як казали за моїх часів.

РОЗИТА *весь час виглядала листоношу.*

НЯНЯ Листоноша!

Загальний галас.

ТІТКА Точно прийшов.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Мусів рахувати дні, щоб лист надійшов сьогодні.

МАТИ Оце делікатність.

ДРУГА АЙОЛЯ Відкрий листа!

ПЕРША АЙОЛЯ Але краще перечитай спершу сама, бо, можливо, написав що непристойне ..

МАТИ Ісусе!

Виходить РОЗИТА з листом.

ПЕРША АЙОЛЯ Лист від нареченого — не молитовник.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА То — молитовник любови.

ДРУГА АЙОЛЯ Ой, що за бонтонниця.

АЙОЛІ сміються.

ПЕРША АЙОЛЯ Помітно, що не дістала жодного.

МАТИ (голосно) На своє щастя.

ПЕРША АЙОЛЯ Хай те щастя піде їй на здоров'я.

ТІТКА (до няні, що хоче вийти за Розією) Куди йдеш?

НЯНЯ Хіба не вільно кроку зробити?

ТІТКА Лиши її.

РОЗИТА (входить) Тітко, тітко!

ТІТКА Що сталося?

РОЗИТА (схвильовано) Ой, тітко!

ПЕРША АЙОЛЯ Що?

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Скажи нам!

ДРУГА АЙОЛЯ Що таке?

НЯНЯ Говори!

ТІТКА Промов!

МАТИ Склянку води!

ДРУГА АЙОЛЯ Швидко!

ПЕРША АЙОЛЯ Мерщій!

Гамір.

РОЗИТА (здушеним голосом) Він оженився... (Всі глибоко вражені). Він оженився зі мною, бо вже довше не може, але...

ДРУГА АЙОЛЯ (обнімає її) Ой! Що за радість!

ПЕРША АЙОЛЯ Обнімаю тебе!

ТІТКА Дайте ж їй договорити!

РОЗИТА (спокійніше) Але тому, що він не може тепер приїхати, шлюб відбудеться за уповажненням, а потім він приїде.

ПЕРША СТАРА ПАННА В добру годину!

МАТИ (майже плаче) Хай Бог зробить тебе щасливою, бо ти на те заслужила. (Обнімає її).

НЯНЯ Гаразд; а уповажнення — це що таке?

РОЗИТА Ніщо. Хтось заступає нареченого при шлюбі.

НЯНЯ А потім?

РОЗИТА Потім людина одружена!

НЯНЯ А вночі, як?..

РОЗИТА На милість Божу!

ПЕРША АЙОЛЯ Добре сказано. А як уночі?

ТІТКА Дівчата!

НЯНЯ Хай особисто приїде і одружиться! «Уповажнення»!

Ніколи такого не чувала. Розписане ліжко тремтить з холоду, а шлюбна сорочка лежить на дні скрині! Пані, не дозволяйте, щоб «уповажнення» ввійшло в цей дім! (Всі сміються). Пані, я не хочу «уповажнення».

РОЗИТА Але він скоро приїде. Це ще один доказ, що він мене любить!

НЯНЯ Ото ж то! Хай приїде і попровадить тебе під ручку і хай поміщає каву в твоїм горнятку та спершу попробує, чи гаряча!

Сміх. Входить ВУЙКО з трояндою.

РОЗИТА Вуйку!

ВУЙКО Я все чув і майже не помітив, як стяв єдину мінливу троянду з оранжерії. Ще була червона.

Розквітла серед полудня,
вона тверда, мов кораль.

РОЗИТА

Сонце вікна відкриває,
подивляти її жар.

ВУЙКО Якби я забарився на дві години, ти дістала б її вже білою.

РОЗИТА

Біла, наче та голубка,
наче усмішка морська;
біла, наче білий холод,
наче щічка соляна.

ВУЙКО Але в неї все ще, все ще жар молодощів.

ТІТКА Вищий зі мною чарочку, чоловіче. Сьогодні нагода на це.

Гамір. ТРЕТЯ СТАРА ПАННА сідає до піяніна і грає польку. РОЗИТА дивиться на троянду. Інші СТАРІ ПАННИ танцюють з АЙОЛЯМИ і співають.

Я стрів тебе раз
на березі морським,
і вабила мене
твоя солодка млість;
та чарівна мана
моїх незбутніх мрій
під місячним промінням
потонула навек.

ТІТКА і ВУЙКО гачують. РОЗИТА подається до пари, що її утворюють друга стара панна і Айоля. Вона танцює зі СТАРОЮ ПАННОЮ. АЙСЛЯ плеще в долоні, коли помічає старих, а НЯНЯ, що входить, робить те саме.

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

Низький салон. Вікна з зеленими шторами виходять на Кармелітанський сад. Тиша на сцені. Годинник вибиває шосту вечора. Переходить сценою НЯНЯ з кобкою і валізою. Минуло десять років. З'являється ТІТКА і сідає на низьке крісло посеред сцени. Тиша. Годинник ще раз б'є шосту. Пауза.

НЯНЯ (входить) Ще раз шість.

ТІТКА А доня?

НЯНЯ Вгорі, у вежі. А де ви були?

ТІТКА Забрала останні вазоники з оранжерії.

НЯНЯ Я вас не бачила цілий ранок.

ТІТКА Відколи помер мій чоловік, цей дім такий порожній, що видається удвічі більший: аж мусимо себе шукати в ньому. Деколи, по ночах, коли кашляю в своїй кімнаті, чую луну, начебто я в церкві.

НЯНЯ Справді, дім став надто великий.

ТІТКА А потім... якби він ще жив, з тим своїм розумом, з тим талантом... (Майже плаче).

НЯНЯ (співає) Тра-ля-ля-ля-ля... Ні, пані, не дозволю, щоб ви плакали. Вже шість років, як помер, і не хочу, щоб ви побивались, наче першого дня. Ми вже досить наплакались по ньому! Тримайтесь міцно, пані! Хай сонце зійде з-за рогу. І хай він ще многі літа чекає на нас і стинає троянди на тому світі!

ТІТКА (підводиться) Я вже дуже старенька, няню. І велика руїна впала на нас.

НЯНЯ Нічого нам не забракне. Я також уже стара!

ТІТКА Щоб я мала твої роки!

НЯНЯ Невелика різниця між нами, але я гладка, бо багато працювала, а ви надто насиділись у фотелі, то й ноги вам залякли.

ТІТКА Тобі здається, що я не працювала?

НЯНЯ Пучками, з нитками, з квітами, з конфітурами; зате я працювала раменами, колінами, нігтями.

ТІТКА По-твояму провадити ціле господарство — то не праця?

НЯНЯ Багато важче шурувати долівки.

ТІТКА Не хочу сперечатись.

НЯНЯ Чому ж би ні? Так минає час. Ану! Відкажіть мені. А ми обидві як води в рот набрали. Давніше кричали: раз то, раз тамто, раз збий піну, раз кинь прасувати...

ТІТКА Я вже упокорилась... нині юшечка, завтра підсмажені сухарики, кухлик води і чотки в кишені: отак я ждала б гідної смерті... Але коли подумаю про Розіту!

НЯНЯ Ось де рана!

ТІТКА *(розгарячується)* Як подумаю про зло, що їй заплідняли, про ту страшну оману, про фальш у серці того чоловіка, що не з мого роду і не вартий бути з мого роду, — я хотіла б, щоб мені було двадцять років, щоб сісти на корабель, поплисти до Тукуману та вхопити батога...

НЯНЯ *(перебиває її)* ...та вхопити шаблю, відрубати йому голову, розмолоти її між двома жорнами і відтяти руку, якою він давав криву присягу і писав фальшиві слова ніжності.

ТІТКА Так, так; хай заплатив би кров'ю за те, що коштувало стільки крові, хоч це й моя кров, а потім...

НЯНЯ ...розсипати попіл на море.

ТІТКА Воскресити його і привести до Розіти, щоб я задоволено відітхнула, що мої найрідніші знайшли чесне щастя.

НЯНЯ Тепер ви мені визнаєте рацію.

ТІТКА Визнаю.

НЯНЯ Там він знайшов собі багачку, якої шукав, і одружився з нею, але повинен був сказати вчасно. Бо хто тепер запрогне цієї жінки? Вона вже відцвіла! Пані, а не могли б ми переслати йому отруйного листа, щоб він одразу вмер, коли його дістане?

ТІТКА Тільки подумай! Вісім років як він одружений, і до останнього місяця мерзотник не написав мені правди. Я відчувала щось у листах: уповажнення, що не надходило, якийсь підозрілий тон..., він не важився, але зрештою таки сказав. Певно, аж по смерті свого батька! А ця бідолаха...

НЯНЯ Цить...!

ТІТКА І заברי ці два слоїки.

Входить РОЗІТА. Вона в яснорожевому платті моди 1910 року. Зачіска з кучерями. Дуже постаріла.

НЯНЯ Доню!

РОЗІТА Що робите?

НЯНЯ Трохи базікаємо. А ти куди йдеш?

РОЗІТА До оранжерії. Вже забрали вазоники?

ТІТКА. Кілька залишилося.

РОЗІТА виходить. Обидві жінки втирають сльози.

НЯНЯ І на цьому кінець? Ви склали руки і я склала руки? Що це — по небіжчику дзвонять? І невже нема закону? Нема ніякого дідька, щоб стер його на порох...?

ТІТКА Мовчи, досить!

НЯНЯ В мене не така вдача, щоб зносити це спокійно; серце мені метається в грудях, мов цькований пес. Коли я поховала чоловіка, дуже переживала, але в ґрунті речі я відчувала велику радість..., ні, не радість..., але щось у мені підстрибувало, бо ховали не мене. Коли я ховала свою дочку, то було, наче б мені тупотіли по лоні, але мерці мерцями. Вони мертві, ми поплачемо, замкнемо двері — і нумо жити! Але те, що сталося з моєю Розітою, то найгірше. Це — любити, та не знаходити коханого; це — плакати, та не знати за ким; це — зідхати за кимось, та знати, що він не вартий зідхань. Це — роз'ятрена рана, з якої безнастанно спливає цівочка крові, і нема нікого, нікого на світі, щоб приніс вати, обв'язки, дорогоцінної жменьки снігу...

ТІТКА А що ж я маю робити?

НЯНЯ Хай нас несе за водою.

ТІТКА На старість усе до нас обертається спиною.
НЯНЯ Доки в мене руки, нічого вам не забракне.
ТІТКА (*мовчить; потім тихо, наче соромлячись*) Няню, вже не можу тобі платити! Мусиш нас покинути.
НЯНЯ Ууух! Що за вітрище вривається вікном! Ууууух!.. Чи, може, я вже глухну? Алеж... чого мені так кортить заспівати? Наче дітям, що виходять зі школи! (*Чути дитячі голоси*). Чуєте, пані? Моя пані, більш, ніж коли. (*Обіймає її*).
ТІТКА Слухай.
НЯНЯ Піду насмажу миску ставридок, заправлених кропом.
ТІТКА Алеж бо слухай!
НЯНЯ І приготую сніжну гору! Зроблю вам сніжну гору з кольоровими цукерочками...
ТІТКА Алеж бо жінко!..
НЯНЯ (*кричить*) Диви!.. Тут дон Мартін! Заходьте, дон Мартіне! Ходіть розважити трохи паню!

Швидко виходить. З'являється ДОН МАРТИН. Він старий, рудий, з милицею, якою підпирає скоцюрблену ногу. Шляхетний тип великої гідності, з виглядом крайнього смутку.

ТІТКА Яка приємна несподіванка!
МАРТИН Коли зриваєтесь звідси остаточно?
ТІТКА Сьогодні.
МАРТИН Що вдієш.
ТІТКА Новий дім уже не це. Але там гарний красвид, подвір'ячко з двома смоквами; там можна плекати квіти.
МАРТИН То й добре.

Сідають.

ТІТКА А ви?
МАРТИН Як завжди. Приходжу зі своєї лекції естетики. Суцільне пекло. То була чудова тема: «Поняття і визначення гармонії», але дітей нічого не цікавить. І що це за діти! Трохи ще шануються, бо бачать, що я каліка, тільки вряди-годи шпилька в кріслі чи паяц на спині. А от з моїми това-

ришами виробляють страшні речі! То діти багачів, і тому, що вони платять, не можна їх покарати. Так нам завжди каже директор. Вчора уроїли собі, що бідний пан Каніто, новий учитель географії, носить корсета, бо в нього трохи штивна фігура, і коли він опинився сам на подвір'ї, знюхалися матуранти з пансіоністами, роздягли його до пояса, прив'язали до однієї з колон галереї і вилляли на нього з балькону дзбан води.

ТІТКА Сарака!

МАРТИН Щодня тремчу, йдучи до гімназії, все дожидаю, що мені вкоять, хоч, кажу, трохи респектують моє нещастя. Недавно був великий скандал, бо пан Консуєгра, досконалий викладач латини, знайшов на своїм деннику котячий кал.

ТІТКА От чортенята!

МАРТИН То ті, що платять, і ми з них живемо. І повірте мені, батьки тішаються з їхніх бешкетів. Тому що ми репети-тори і не будемо питати їх дітей на іспитах, вони вважають, що ми нічого не відчуваємо, що ми стоїмо на останньому щаблі драбини між тими, які ще носять краватку і прасований комірць.

ТІТКА Ох, дон Мартіне! Що за світ!

МАРТИН Що за світ! Я завжди мріяв бути поетом. На поетичному змаганні мене нагородили живою квіткою, і я написав драму, яка ніколи не побачила сцени.

ТІТКА «Донька Єфти»?

МАРТИН Так.

ТІТКА Розіта і я читали. Ви нам її позичили. Ми її читали чотири чи п'ять разів!

МАРТИН (*з тривогою*) І що..?

ТІТКА Мені дуже сподобалась. Я вже вам це не раз говорила. Особливо, коли вона, вмираючи, згадує свою маму і кличе її.

МАРТИН Сильно, правда? Справжня драма і формою, і змістом. Ніколи не побачила сцени. (*Деклямує*):

О мати славна! Зір свій зволь покласти на ту, кого вже неміч пододала.

Прийми од мене ці ясні клейноди
і цей страхітний хрип мого конання.

Хіба це зле? Хіба погано брешуть наголося й цезура в цім рядку: «і цей страхітний хрип мого конання»?

ТІТКА Чудово! Чудово!

МАРТІН І коли Глюціній зустрічається з Есаєю і підносить заслону намета...

НЯНЯ *(перебиває)* Сюди.

Входять ДВА РОБІТНИКИ в репсових костюмах.

ПЕРШИЙ РОБІТНИК Добрий вечір.

МАРТІН і ТІТКА *(разом)* Добрий вечір.

НЯНЯ Ось це!

Показус на велику софу в глибині кімнати. РОБІТНИКИ повільно її виносять, наче б несли домовину. НЯНЯ йде за ними. Тиша. Коли РОБІТНИКИ виносять софу через поріг, чути два удари дзвону.

МАРТІН Це на молебень святої Гертруди Великої?

ТІТКА Так, у костюлі святого Антонія.

МАРТІН Дуже важко бути поетом. *(РОБІТНИКИ виходять)*.

Потім я хотів стати аптекарем. Таке спокійне життя.

ТІТКА Мій брат, хай земля буде йому пером, був аптекарем.

МАРТІН Але я не міг. Мусів помагати матері, через те став учителем. Тому я так задрів вашому чоловікові. Він був тим, чим бажав бути.

ТІТКА Дорого його коштувало!

МАРТІН Так, але моя доля гірша.

ТІТКА Одначе ви далі пишете.

МАРТІН Не знаю, навіщо пишу, бо надій у мене ніяких. Все ж таки, це єдине, що мені до серця. Чи ви читали вчора мое оповідання в другому числі «Гранадської думки»?

ТІТКА «День народження Матільди»? Так, читали; чудове.

МАРТІН Правда? Я там бажав обновитися, створити щось сучасне; говорю навіть про аероплян! То правда, що я пови-

нен змодернізуватись. Але ясно, що найбільш мені до душі мої сонети.

ТІТКА На дев'ять муз Парнасу!

МАРТІН На десять, на десять. Не пригадуєте собі, що я назвав Розіту десятою музою?

НЯНЯ *(входить)* Пані, допоможіть мені скласти це простирадло *(Складають обидві)*. Дон Мартіне з рудим волоссячком! Чому ви не одружились, чоловіче Божий? Не були б такі самотні на світі!

МАРТІН Не хотіли мене!

НЯНЯ Бо жінки сьогодні не мають доброго смаку. З вашим добірним способом говорити!

ТІТКА Може, ще закохавш його!

МАРТІН Хай спробує!

НЯНЯ Коли він викладає знизу в гімназії, я йду до вуглярні, щоб його послухати: «Що таке ідея?» — «Розумове зображення якоїсь речі чи предмету». Не так?

МАРТІН Дивіться, дивіться на неї!

НЯНЯ Вчора голосно так ви говорили: «Ні, тут гіпербатон», а потім... «епінікій»... Я хотіла б розуміти, а тому, що не розумію, маю охоту сміятись, і вугляр, що завжди читає книжку «Руїни Пальміри», світить на мене очима, як два скажені коти. Та навіть коли я невчена, сміюся, розумію, який то дон Мартін цінний чоловік.

МАРТІН Сьогодні не цінують ні реторики, ні поетики, ні університетської культури.

НЯНЯ швидко виходить зі складеним полотном.

ТІТКА Що поробиш! Вже нам залишилось мало часу на цій сцені.

МАРТІН І треба використати його на добрість і саможертву.

Чути голоси.

ТІТКА Що там діється?

НЯНЯ *(з'являється)* Дон Мартіне, йдіть до школи, бо діти вбили цвях у водогін, там уже по всіх клясах потоп.

МАРТІН Іду! Мріяв про Парнас, а мушу служити мулярем і слюсарем. Щоб тільки мене не штовхнули і щоб я не послизнувся...

НЯНЯ допомагає дон Мартінові встати. Чути голоси.

НЯНЯ Вже йде..! Пождіть трохи! От якби вода піднялась так високо, щоб потопилися всі школярі!

МАРТІН *(виходячи)* Зоставайтесь з Богом!

ТІТКА Бідолашний, що за доля!

НЯНЯ Гляньте на себе в тім дзеркалі. Він сам прасує собі комірці і цирує шкарпетки, а коли був хворий і я йому понесла пілки з яєць, на його ліжку були простирадла, наче сажка, а стіни, а умивальник... о мій Боже!

ТІТКА А в інших — стільки добра!

НЯНЯ Тому завжди кажу: хай будуть прокляті багаті. Хай не залишиться з них ані нігтя!

ТІТКА Облиш!

НЯНЯ Але я певна, що вони полетять стрімголов до пекла. Куди, гадаєте, потрапить дон Рафаель Салé, визискувач бідноти, якого передучора поховали — хай Бог простить йому — при такій силі отців і монашок і «Господи помилуй»? Він у пеклі! Там він скаже: «В мене двадцять мільйонів песет, не щипайте мене обценьками! Дам вам сорок тисяч дуру, якщо висмикнете мені ці жаринки з ніг!»; але чортяки — щип тут, щип там, то копняка, а то пайку ляпасів, аж кров йому сажею потече.

ТІТКА Всі християни знають, що ні один багач не ввійде в царство небесне, але хто зна, чи ти, мовивши таке, сама не полетиш стрімголов до пекла?

НЯНЯ До пекла? Я? Як штовхну казан Антипка, розіллєю гарячу воду аж по край світа. Ні, пані, ні. Я силоміць увійду в небо. *(Ніжно)*. З вами. Обі засядемо в фотелях з голубого шовку, які гойдаються самі, з вахлярами з гранатового сатину. Між нами двома, на гоїдалці з ямину і жмутків розмарину, Розіта, а за нею вац чоловік, увесь у трояндах, так як вийшов у домовині з цього дому; з тією самою усмішкою, з тим самим білим чолом, наче з кристалю, і ви будете гої-

датись отак, я он як, а Розіта ось так, а ззаду Панбіг обкидуватиме нас трояндами, наче б нас трьох несли в процесії на перламутровім помості з золотими торочками і цілим лісом свічок.

ТІТКА А хусточки на кльози хай лишаться тут унизу.

НЯНЯ Так, хай поплісніють. А для нас — небесний пир.

ТІТКА Бо тут нема вже радості в наших серцях.

ПЕРШИЙ РОБІТНИК Ще що?

НЯНЯ Ходіть. *(Виходять. З порога)*. Бадьоріше!

ТІТКА Хай Бог тебе благословить.

Поволі сідає. Входить РОЗІТА з пакунком листів у руках. Мовчання.

ТІТКА Вже забрали комоду?

РОЗІТА Щойно. Ваша кузена Ельвіра послала дитину по викрутку.

ТІТКА Певно ставлять ліжка на ніч. Ми повинні скоро піти і розмістити речі, як нам до смаку. Моя кузена певно порозставляла меблі абиак.

РОЗІТА Але я волію вийти звідси на вулицю, як стемніє. Якби я могла, загасила б ліхтарню. У кожнім випадку сусіди підглядатимуть. Як перевозили меблі, весь день на дверях було повно малят, наче б у хаті лежав мрець.

ТІТКА Якби я знала, ніяк не дозволила б, щоб твій вуйко заставив дім із меблями і всім майном. Ми забираємо звідси найнеобхідніше: стілець, щоб сісти, ліжка, щоб спати.

РОЗІТА Щоб умерти.

ТІТКА Доброго збитку нам завдав! Завтра приходять нові власники! Хотіла б, щоб твій вуйко нас бачив. Старий дурень! Невіглас у фінансових справах. Запоморочений трояндами! Людина без поняття про гроші! Щодня спричинював мені все більшу руйну. «Прийшов той а той»; а він: «Хай увійде»; і той входив із порожніми кипеннями, а виходив напхавши їх грішми. І завжди: «Щоб моя жінка не знала». Марнотратник! Йолоп! І не було нещастя, якого б він не хотів направити... ні дитини, якою б не заклопотався, бо... бо... мав найбільше серце на цьому світі... найчистішу християнську душу... ні, ні, мовчи, стара! Мовчи, цокоту-

хо, і шануй Божу волю! Зруйновані! Отож і гаразд, тихо!
Але бачу тебе...

РОЗИТА Не турбуйся мною, тітко. Я знаю, що він заставив майно, щоб сплатити мої меблі і мій посаг; ось що мене болить.

ТІТКА Він добре зробив. Ти варта всього. І все, що куплено, гідне тебе і того дня, коли будеш те все вживати.

РОЗИТА Дня, коли буду все вживати?

ТІТКА Звісно! Кажу про день твого весілля.

РОЗИТА Не змушуйте мене говорити.

ТІТКА Це вада порядних жінок у цих окраїнах. Не говорити! Не говоримо, а маємо про що говорити. (Голосно). Няню! Прийшла пошта?

РОЗИТА Навіщо це?

ТІТКА Щоб ти бачила, що я живу, і щоб навчилась.

РОЗИТА (обнімає її) Мовчіть.

ТІТКА Часом мушу голосно говорити. Вийди зі своїх чотирьох стін, моя доню. Удар лихом об землю.

РОЗИТА (навколішках перед нею) Я звикла довгі роки жити поза собою, думати про дуже далекі речі, а тепер, коли цих речей уже нема, кружляю й кружляю біля холодного місця, шукаю виходу, якого ніколи не знайду. Я знала все. Я знала, що він одружився; знайшлася добра душа, що мені розповіла, і я діставала його листи з надією, гіркою від сліз, так, що й сама собі дивувалась. Якби інші не говорили, якби ви не знали, якби ніхто крім мене не знав, — його листи і його брехня живили б мою надію, як у перший рік його відсутності. Але всі знали, і наче б то на мене показував якийсь палець, що осмішував мою славу нареченої і робив гротеском мій дівочий вахляр. Кожний рік, що минав, був наче частина інтимної білизни, яку мені зривали з тіла. Сьогодні виходить заміж одна приятелька, і ще, і ще одна, завтра в неї дитина, яка росте і вже показує мені шкільне свідчення, будують нові доми, співають нових пісень, а я — завжди та сама, з таким самим тремтінням, точнісінько як давніше: стіною ті самі гвоздики, дивлюсь на ті самі хмари; вийшла раз на вулицю і усвідомила собі, що нікого не знаю; дівчата і хлопці випереджають мене, бо я втомлююсь, і один із них

каже: «Ось стара панянка»; а другий, гарний, кучерявий, додає: «Цю вже ніхто не кліоне». А я чую і не годна закричати, лиш їду далі з ротом повним отрути і з безмежним бажанням утекти, роззути черевики і спочити, не рухатись ніколи, ніколи з мого кутка.

ТІТКА Розіто! Доню!

РОЗИТА Я вже стара. Вчора няня сказала, що я ще могла б вийти заміж. Ніколи. І не думай про те. Я вже втратила надію одружитися з ким хотіла цілою душею, з ким хотіла і... з ким хочу. Все скінчилось... а проте, з усіма розбитими мріями, я лягаю і встаю з найстрашнішим з усіх почувань: мертвою надією. Хочу втекти, хочу не бачити, хочу бути спокійною, порожньою... (хіба нещасна жінка не має права вільно дихати?) І не зважаючи на все, надія мене переслідує, змагає, гризе; наче конаючий вовк, що востаннє заціплює зуби.

ТІТКА Чому ти не слухала мене раніше? Чому не одружилася з іншим?

РОЗИТА Я була зв'язана, та крім того: чи прийшов який чоловік у цей дім із щирим і сердечним наміром здобути мою ласку? Жоден.

ТІТКА Ти на них не зважала. Ти пропадала за розбійником-голубом.

РОЗИТА Я завжди була поважна.

ТІТКА Ти вчипилася за свою ідею, не дивлячись на істину, не зглянувшись на своє майбутнє.

РОЗИТА Я вже така. Не можу себе змінити. Тепер сдине, що мені залишилось, — це моя гідність. Те, що в душі, сховаю тільки для себе.

ТІТКА Отого, власне, не бажаю.

НЯНЯ (швидко входить) Я також ні! Ти говори, дай собі пільгу, ми втрюх виплачемся і розділимо горе.

РОЗИТА І що я вам скажу? Є речі, що їх не можна сказати, бо нема на них слів; а навіть якби були, ніхто не розумів би їх значення. Мене розумієте, коли прошу хліба, води чи навіть поцілунка, але ніколи не могли б ви зрозуміти чи відірвати ту темну руку, яка, не знаю, чи морозить, чи обпікає моє серце щоразу, коли я лишаюсь на самоті.

НЯНЯ Ну ось вона вже щось говорить.

ТІТКА На все існує розрада.

РОЗІТА Якби я стала говорити, то одного життя не ви-стачило б. Я знаю, що мої очі завжди будуть молоді, і знаю, що моя спина з кожним днем буде більше хилитися. Зреш-тою, те, що зі мною сталось, трапилось тисячам інших жінок. (Павза). Але пощо говорю про все це? (До няні). Іди поряд-куй, бо за кілька хвилин вийдемо з цього саду. А ти, тітко, не журися мною. (Павза. До няні). Ходім! Не люблю, коли так на мене дивитесь. Мені ніяково від цих поглядів собачої вірності. (НЯНЯ йде). Ці жалісливі погляди мене бентежать і обурюють.

ТІТКА Доню, що ж я маю робити?

РОЗІТА Залишіть мене, як загублену річ. (Павза. Ходить по кімнаті). Я знаю, що ви пригадуєте собі свою сестру, стару панянку... стару панянку, як і я. Вона згіркла і ненавиділа дітей та кожну дівчину, що вдягала нове плаття... але я не буду такою. (Павза). Пробачте.

ТІТКА Що за дурниці!

З'являється в глибині кімнати вісімнадцятирічний ХЛОПЕЦЬ.

РОЗІТА Заходь.

ХЛОПЕЦЬ Хіба ви переселяєтесь?

РОЗІТА За кілька хвилин. Як стемніє.

ТІТКА Хто це?

РОЗІТА Марійн син.

ТІТКА Котрої Марії?

РОЗІТА Найстаршої столичанки.

ТІТКА Ах! З тих панянок,
що втрійку або вчетвірку
ходять до садів Альгамбри.

Вибач, сину, за мою потану пам'ять.

ХЛОПЕЦЬ Ви дуже рідко мене бачили.

ТІТКА Звісно, але я дуже любила твою маму. Яка вона була чарівна і дотепна! Померла тоді коли й мій муж.

РОЗІТА Раніше.

ХЛОПЕЦЬ Вісім років тому.

РОЗІТА В нього те саме обличчя.

ХЛОПЕЦЬ (весело) Дещо гірше. Мое бо сокирою тесане.

ТІТКА І ті самі жарти, та сама вдача!

ХЛОПЕЦЬ Звісно, що я схожий на неї. На карнавал я вдяг-нув мамину сукенку... як носили за царя Тимка, таку зе-лену...

РОЗІТА (меланхолійно) З чорними стьожками... і буфами з пальмово-зеленого шовку.

ХЛОПЕЦЬ Так.

РОЗІТА І з великою оксамитовою кокардою на талії...

ХЛОПЕЦЬ От, от.

РОЗІТА Що спадала з обох боків турнюра.

ХЛОПЕЦЬ Точно! Що за чудернацька мода! (Усміхається).

РОЗІТА (сумна) То була гарна мода!

ХЛОПЕЦЬ Що ви! Я гинув зі сміху, як виходив зі своєї кімнати в тому дранті, — від нього на весь коридор камфо-рою тхнуло, — коли то тітка ралтом почала гірко плакати, мовляв, дивиться на живий портрет мами. Звичайно, це вра-зило мене, і я кинув плаття і маску на ліжко.

РОЗІТА Таки нема нічого живішого, ніж спомин. Спомини можуть людині затруїти життя. Тому дуже добре розумію тих стареньких пиячок, що плентаються по вулицях, щоб затуманити собі світ, або сідають на лавках бульвару і спі-вають.

ТІТКА А твоя одружена тітка?

ХЛОПЕЦЬ Пише з Барсельони. Що далі, то рідше.

РОЗІТА Є в неї діти?

ХЛОПЕЦЬ Четверо.

Павза.

НЯНЯ (входить) Дайте мені ключі від шафи. (ТІТКА їх дає. Про хлопця). Цей хлопець тут ішов учора зі своєю дівчиною. Я бачила їх на Новому майдані. Вона хотіла йти в інший бік, а він їй не давав. (Сміється).

ТІТКА Он який хлоп'яга!

ХЛОПЕЦЬ (зніяковілий) Ми жартували.

НЯНЯ Не треба червоніти. *(Виходить)*.
РОЗИТА Та мовчи вже!
ХЛОПЕЦЬ Який у вас чудовий сад!
РОЗИТА Був у нас!
ТІТКА Ходи і наріж собі квітів.
ХЛОПЕЦЬ Всього доброго вам, панно Розіто.
РОЗИТА Іди з Богом, сину! *(Виходять. Вечоріє)*. Панно Розіто! Панно Розіто!

Коли вранці розцвітає,
яра, наче кров, вона.
Під вечір вона біліє,
наче піна соляна.
А потім, як ніч надходить,
осипається до дна.

Павза.

НЯНЯ *(входить з шалем)* Рушаймо!
РОЗИТА Так, лиш накину плащ.
НЯНЯ Я вже сховала вішак; він висить на віконній клямці.

Входить ТРЕТЯ СТАРА ПАННА в темному, на голові має жалібний серпанок, а на шиї — чорну оксамитову стьожку за модою 1912 року. Тихо розмовляють.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Няню!
НЯНЯ Ще кілька хвилин, і ви нас не застали б тут.
ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Я тут поблизу даю лекцію фортепіано і зайшла спитати, чи вам не треба чого.
НЯНЯ Спасибі!
ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Що за нещастя!
НЯНЯ Так, так, тільки не рвіть мені серця, не підіймайте серпанку болю, бо то я мушу додавати всім духу в цій жалобі без небіжчика, яку ви тут бачите.
ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Я хотіла б їх привітати.
НЯНЯ Краще не входьте до них. Зайдіть до нової господині!
ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Так краще. Але, якби чого забракло, знаєте — я зроблю, що зможу.
НЯНЯ Лиха година минеться.

Чути вітер.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА Який вітер знявся!
НЯНЯ Так. Заноситься на дощ.

ТРЕТЯ СТАРА ПАННА йде.

ТІТКА *(входить)* Як той вітер не вцухне, не залишиться й однієї троянди. Кипариси біля альтанки майже дотикаються стін моєї кімнати. Здається, гейби хтось хотів спустошити сад, щоб нам не було жалко його покидати.
НЯНЯ Щоб справді гарний, — то гарний він ніколи й не був. Ви вдягнули плаща? І цю теплу хустину. Так, добре загорнутись. *(Зав'язує їй хустину)*. Гаразд, як туди прийдемо, вечеря буде готова. На десерт — будинь, що ви любите. Золотий будинь, як жовта гвоздика.

Голос НЯНИ бринить глибоким зворушенням. Чути грюк.

ТІТКА Це двері оранжерії. Чому їх не замкнеш?
НЯНЯ Не можна, через вогкість.
ТІТКА Грюкатимуть цілу ніч.
НЯНЯ Алеж ми не чутиємо!

Сцена наповняється ніжною п'яною вечора.

ТІТКА Я так. Я їх чутиму.

Входить РОЗИТА. Вона бліда, в білому, з плащем аж по рубець сукенки.

НЯНЯ *(з штучною бадьорістю)* Ходім!
РОЗИТА *(тихим голосом)* Почався дощ. То й нікого не буде на балконі; ніхто нас не побачить.
ТІТКА Так краще.

РОЗИТА (*трохи хитається, спирається на стілець і падає, підтримана НЯНЕЮ і ТІТКОЮ, що не дозволяють їй зовсім зомліти*)

А потім, як ніч надходить,
осипається до дна.

Виходять без слова і кімната застається порожня. Чути гупання дверей. Раптом розчахуються двері на балкон у глибині. Білі фіранки кслюваються в вітрі.

Завіса.

Господа Бернарди Альби

ДРАМА ЖІНОК
ПО ЕСПАНСЬКИХ СЕЛАХ

1936

ДІСВІ ОСОБИ

БЕРНАРДА	60 років
МАРІЯ ХОСЕФА	Бернардина мати, 80 років
АНГУСТІЯСА	Бернардина донька, 39 років
МАГДАЛИНА	Бернардина донька, 30 років
АМЕЛІЯ	Бернардина донька, 27 років
МАРТІРІО	Бернардина донька, 24 роки
АДЕЛЯ	Бернардина донька, 20 років
ПОНСІЯ	служниця, 60 років
СЛУЖНИЦЯ	50 років
ПРУДЕНСІЯ	50 років
ЖЕБРАЧКА	
ПЕРША ЖІНКА	
ДРУГА ЖІНКА	
ТРЕТЯ ЖІНКА	
ЧЕТВЕРТА ЖІНКА	
ДІВЧИНА	
ЖІНКИ В ЖАЛОБІ	

Поет зазначає, що ці три дії задумані як фотографічний документ.

ДІЯ ПЕРША

Дуже біла кімната в Бернардиному домі. Грубі мури. На лукастих дверях конопляні заслони, обшивані помпонами і воланами. Крісло з шуварів. На стінах фантастичні пейзажі з русалками або легендарними королями. Літо. Глибокий, тінявий спокій заліг на сцені. Коли відкривається завіса, сцена порожня. Чути дзвони.

Входить СЛУЖНИЦЯ.

СЛУЖНИЦЯ Від отих дзвонів аж гуде голова!

ПОНСІЯ (*входить, жуєчи хліб із ковбасою*) Понад дві години вже виспівують. Панотці з усіх сіл поз'їздилися. Церква гарно прибрана. При першій молитві Магдалина зомліла.

СЛУЖНИЦЯ Вона тепер за всіх самотніша.

ПОНСІЯ Єдина вона любила батька. Ох! Богу дякувати, хоч трохи самі побудемо! Я прийшла попоїсти.

СЛУЖНИЦЯ Якби Бернарда тебе побачила...

ПОНСІЯ Вона хотіла б, щоб ми всі повмирали з голоду, бо вона постує! Наказниця! Тиранка! Але хай казиться! Я відкрила її бодню з ковбасами.

СЛУЖНИЦЯ (*сумно, з жадобою*) Чому не даси мені для моєї дитини, Понсіє?

ПОНСІЯ Зайди та візьми собі ще жменю бобу. Сьогодні вона не помітить!

ГОЛОС (*з-за сцени*) Бернардо!

ПОНСІЯ Стара. Добре її замкнули?

СЛУЖНИЦЯ На два оберти ключа.

ПОНСІЯ Але треба ще й на засувку. У неї ті п'ять пальців, як відмички.

ГОЛОС Бернардо!

ПОНСІЯ (*голосно*) Вже йде! (*До служниці*) Почисть усе гарзд. Як Бернарді видасться, що не все блищить, повисмикує мені рештки волосся.

СЛУЖНИЦЯ Що за баба!

ПОНСІЯ Знущається над усіма довкола себе. Може насисти тобі на серце і цілий рік придивлятися, як конаеш, не ховаючи тієї холодної усмішки на своєму проклятому обличчі. Помий, помий же це скло.

СЛУЖНИЦЯ Кров на долонях виступила, так його шурую.

ПОНСІЯ Вона найчистіша, вона найпорядніша, вона найвища. Її нещасний чоловік заслужив собі на спокій!

Дзвони замовкають.

СЛУЖНИЦЯ Зійшлася вся родина?

ПОНСІЯ З її боку. Його рідня ненавидить її. Прийшли подивитися на небіжчика і перехрестити його.

СЛУЖНИЦЯ Чи вистачить крісел?

ПОНСІЯ Аж надто. Хай сідають на землю. Відколи вмер Бернардин батько, ніхто вже не переступив цього порогу. Вона не хоче, щоб її бачили у власному володарстві. Хай її грім поб'є!

СЛУЖНИЦЯ З тобою вона добре повелася.

ПОНСІЯ Тридцять років перу її простирадла; тридцять років їм її недоїдки. Безсонні ночі, коли кашляє. Цілими днями дивитися крізь шпари в віконницях і підглядати за сусідами, щоб їй доносити. Життя без таємниці одна перед одною, а все ж таки, хай її грім поб'є! Щоб лихий біль їй цвяхом очі колов!

СЛУЖНИЦЯ Жінко!

ПОНСІЯ Але я — добрий пес: брешу, як мені наказують і кусаю за п'яти тих, що прохають милостині, коли вона мене нацьковує; мої сини працюють на її ґрунтах, і обидва вже одружені. Але одного дня це перейде міру.

СЛУЖНИЦЯ А тоді...

ПОНСІЯ Тоді замкнуся з нею в одній кімнаті й плюватиму на неї цілий рік. «Маеш, Бернардо, за це, за те, за тамте», аж зроблю з неї розчавлену дітиськами ящірку, бо вона й насправді така з цілою своєю родиною. Звичайно, не заздрю її життю. Ось у неї п'ятеро дівчат, п'ятеро бридких доньок, і

як не рахувати Ангустіяси, найстаршої доньки від першого мужа, якій перепало трохи майна, то в інших багато вишиваних обрусів, багато льонових сорочок, але замість спадку — голий хліб з виноградом.

СЛУЖНИЦЯ Я була б рада мати принаймні те, що вони!

ПОНСІЯ Ми маємо свої руки і яму в святій землиці.

СЛУЖНИЦЯ Це єдина земля, що залишається тим, хто нічого не має.

ПОНСІЯ (*при стінній шафі*) На цій шибі кілька плямок.

СЛУЖНИЦЯ Ні милом, ні ганчіркою не відмиваються.

Озиваються дзвони.

ПОНСІЯ Остання молитва за покійного. Піду послухати. Мені дуже подобається, як отець парох співає. При отченаші голос підносився, підносився і здавався жбаном, що поволі наповнюється водою; наприкінці, правда, запіяв, але за душу бере слухати його! Звісно, нема як старий дяк Трончапінос! Він співав на Службі Божій за душу моєї мами, земля їй пером. Стіни дрижали, а коли казав амінь, то наче який вовк увійшов до церкви. (*Наслідую*) Амінь-нь! (*Закашлюється*).

СЛУЖНИЦЯ Надсадиш собі горлянку.

ПОНСІЯ Щось інше я надсадила б!

Виходить сміючись. СЛУЖНИЦЯ чистить. Дзвонять дзвони.

СЛУЖНИЦЯ (*приспівує*) Бам, бам, бом. Бам, бам бом. Прости йому, Господи!

ЖЕБРАЧКА (*з дівчинкою*) Слава Йсусу Христу!

СЛУЖНИЦЯ Бам, бам, бом. Хай жде на нас довгі роки! Бам, бам, бом.

ЖЕБРАЧКА (*голосно і трохи невдоволено*) Слава Йсусу Христу!

СЛУЖНИЦЯ (*роздратована*) Навіки слава!

ЖЕБРАЧКА Я прийшла по рештки.

Дзвони втихають.

СЛУЖНИЦЯ Ось двері на вулицю. Рештки сьогодні для мене.
ЖЕБРАЧКА Жінко, ти маєш когось, хто тобою опікується.
А я з дитиною сама на світі!

СЛУЖНИЦЯ Собаки також самотні, а живуть якось.

ЖЕБРАЧКА Мені завжди дають рештки.

СЛУЖНИЦЯ Забирайтесь геть. Хто вам казав заходити? Ви вже нарobili мені слідів на підлозі. (ЖЕБРАЧКА з дитиною відходить. СЛУЖНИЦЯ чистить). Підлоги, намащені оливою, стінні шафи, підніжки, сталеві ліжка на те, щоб ми гіркли, животіючи в глиняних халупах з однією тарілкою й однією ложкою. Хоч би настав такий день, щоб ніхто з нас не лишився і розказати про те. (Знов починають бити дзвони). Так, так, от тобі й дзвони! От тобі скриня з золотими обко-вами, що її несуть на рушниках. Таким будеш ти, якою буду і я. Що тобі з того, Антонію Маріє Бенавідесе, задубілий у своєму вовняному костюмі і високих черевиках. Що тобі з того? Вже ніколи не будеш мені задирати підтички за дверима своєї стайні! (У глибині, по дві, починають напливати ЖІНКИ В ЖАЛОБІ з великими хустками, спідницями й чорними вахлярами. Входять поволі, аж виповнюють сцену. СЛУЖНИЦЯ починає заводити). Ой, Антонію Маріє Бенавідесе, уже не побачиш цих стін, не їстимеш хліба цієї господині! Я тебе найбільше любила з тих, що тобі служили. (Рве на собі волосся). І я маю далі жити, коли ти відійшов? Маю жити?

Ввійшло двісті жінок, і з'являється БЕРНАРДА зі своїми п'ятьма доньками.

БЕРНАРДА (до служниці) Тихо!

СЛУЖНИЦЯ (плаче) Бернардо!

БЕРНАРДА Менше крику, більше діла. Ти повинна була подбати, щоб усе тут було чистіше на прийняття уболівань. Іди. Це не твоє місце. (СЛУЖНИЦЯ плачучи відходить). Убогі — наче звірі; здається, що з а́накшої глини.

ПЕРША ЖІНКА І в убогих свої болі.

БЕРНАРДА Але забувають їх біля миски бобу.

ДІВЧИНА (несміливо) Треба ж їсти, щоб жити.

БЕРНАРДА У твоєму віці не говорять при дорослих.

ПЕРША ЖІНКА Мовчи, дитино.

БЕРНАРДА Нікому не дозволяю мене навчати. Сідайте. (Сідають. Мовчанка. Твердо). Магдалино не плач. Якщо хочеш плакати, заховайся під ліжку. Чула?

ДРУГА ЖІНКА (до Бернарди) Ви вже почали роботу на току?

БЕРНАРДА Вчора.

ТРЕТЯ ЖІНКА Сонце — мов олово.

ПЕРША ЖІНКА Від років не пригадую такої спеки.

Мовчанка. Всі вахлюються.

БЕРНАРДА Цитринада готова?

ПОНСІЯ Так, Бернардо. (Входить із великою тацею, повною білих глечиків, і роздає їх).

БЕРНАРДА Дай також чоловікам.

ПОНСІЯ Уже п'ють на подвір'ї.

БЕРНАРДА Нехай вийдуть туди, куди ввійшли. Не хочу, щоб переходили тут.

ДІВЧИНА (до Ангустіяси) Пепе Романо був із чоловіками в жалібному поході.

АНГУСТІЯСА Так, він був.

БЕРНАРДА Його мати була. Вона бачила його маму. Ні вона, ні я не помітили Пепе.

ДІВЧИНА Мені здавалося...

БЕРНАРДА А от, хто там був, так це вдівець Дарахалі. Зовсім близьенько коло твоєї тітки. Ми всі його бачили.

ДРУГА ЖІНКА (збоку, тихо) Лиха ж бо, ой що за лиха!

ТРЕТЯ ЖІНКА (так само) Язик, наче ніж!

БЕРНАРДА Жінкам у церкві не годиться дивитися на іншого мужчину, крім панотця; та й тільки тому, що він у спідниці. Повертати голову, то — оглядатись за штанами.

ПЕРША ЖІНКА (стиха) Стара, в окропі купала!

ПОНСІЯ (крізь зуби) Тягнеться до чоловічого тепла!

БЕРНАРДА Слава Ісусу Христу!

В СІ (хрестячися) Навіки слава Богу!

БЕРНАРДА

Хай спочиває в мирі
з Господом і святими.

ВСІ

Хай спочиває!

БЕРНАРДА

З архангелом Михаїлом
і його праведним військом.

ВСІ

Хай спочиває!

БЕРНАРДА

З ключем, що все відкриває,
і рукою, що все закриває.

ВСІ

Хай спочиває!

БЕРНАРДА

З блаженними без гріха
і з вогниками левад.

ВСІ

Хай спочиває!

БЕРНАРДА

Із милосердям святим
і душами на землі.

ВСІ

Хай спочиває!

БЕРНАРДА Пошли мир твоєму рабові Антонієві Марії Бена-
відесові і дай вінець твоєї святої слави.

ВСІ Амінь.

БЕРНАРДА *(встає і співає)* Вічний спочинок дай йому, Гос-
поди.

ВСІ *(встають, співаючи на григоріянський лад)* І хай вічне
світло йому світить. *(Хрестяться).*

ПЕРША ЖІНКА Хай вам Бог дасть здоров'я, щоб молитися
за його душу.

ЖІНКИ йдуть шерегом.

ТРЕТЯ ЖІНКА Не забракне тобі луски гарячого хліба.

ДРУГА ЖІНКА І даху твоїм донькам.

*Всі переходять повз Бернарду і виходять. Іншими дवे-
рми, що провадять на патіо, входить АНГУСТІЯСА.*

ЧЕТВЕРТА ЖІНКА Дай вам Боже діждатися жнив із пше-
ниці вашого весілля.

ПОНСІЯ *(входить із торбою)* Ось торба з грішми на поминки
від чоловіків.

БЕРНАРДА Подякуй їм і налий по чарці горілки.

ДІВЧИНА *(до Магдалини)* Магдалино...

БЕРНАРДА *(до Магдалини, що починає плакати)* Цить! *(Всі
виходять. До тих, що пішли).* Ідіть до своїх домів, обмовити
все, що бачили! Хай мине багато років, поки переступите
мій поріг.

ПОНСІЯ Не можеш нарікати. Прийшло все село.

БЕРНАРДА Так. Щоб наповнити мій дім потом своєї білиз-
ни і трутизною своїх язиків.

АМЕЛІЯ Мамо, не говоріть так!

БЕРНАРДА А як говорити про це прокляте село без ріки,
про село з криницями, звідки завжди п'єш воду зі страхом,
що вона затруєна?

ПОНСІЯ Що вони зробили з долівкою!

БЕРНАРДА Наче б нею перейшла череда кіз. *(ПОНСІЯ ви-
тирає долівку).* Донько, подай мені вахляр.

АДЕЛЯ Візьміть. *(Дає їй круглий вахляр з червоними й зе-
леними квітами).*

БЕРНАРДА *(кидає вахляр на долівку)* Хіба такий вахляр
годиться для вдови? Дай мені чорний, і навчися поважати
жалобу по батькові.

МАРТІРІО Візьміть мій.

БЕРНАРДА А ти?

МАРТІРІО Мені не гаряче.

БЕРНАРДА Піди й візьми інший, бо буде тобі потрібний.
Вісім років, поки триватиме жалоба, не ввійне до цієї хати
вітер з вулиці. Уявім собі, що ми замурували двері й вікна.
Так було в домі мого батька і мого діда. Тим часом можете
почати вишивати посаг. Маю в скрині двадцять сувоїв полот-
на, з якого можете краяти простирала і покривала. Магдали-
на їх вишиватиме.

МАГДАЛИНА Мені однаково.

АДЕЛЯ (*подратована*) Як не хочеш вишивати, залишайся не вишивані. Тоді твої власні будуть показніші.

МАГДАЛИНА Ні мої, ні ваші. Я знаю, що не вийду заміж. Волю носити міхи до млина. Все, тільки не сидіти день-у-день у цій темній кімнаті.

БЕРНАРДА Це доля жінки!

МАГДАЛИНА Хай будуть прокляті жінки!

БЕРНАРДА Тут буде так, як я велю. Вже не можеш ходити скаржитися до батька. Полотно і голка — для жіноцтва. Батіг і мул — для мужчин. Це звичай у людей, що народилися з маєтком.

АДЕЛЯ виходить.

ГОЛОС Бернардо, випусти мене!

БЕРНАРДА (*голосно*) Пустить її вже!

Входить СЛУЖНИЦЯ.

СЛУЖНИЦЯ Тяжко було її вгамувати. Ваша мати міцна, наче дуб, хоч їй уже вісімдесятка.

БЕРНАРДА Знаю в кого вдалася. Мій дід був такий.

СЛУЖНИЦЯ Під час убоління я мусіла кілька разів затуляти їй рота порожнім мішком, бо хотіла вас кликати, щоб ви їй дали хоч помий і собачого м'яса, адже те їй даєте пити і їсти, казала.

МАРТІРІО Це вона зі злоби.

БЕРНАРДА (*до служниці*) Залиш її, хай витобиться на подвір'ї.

СЛУЖНИЦЯ Вибрала зі шкатули свої персні і сережки з аметисту, начіпляла на себе й каже, що хоче виходити заміж.

Доньки сміються.

БЕРНАРДА Уважай на неї і пильнуй, щоб не підійшла до криниці.

СЛУЖНИЦЯ Не бійтеся, не кинеться в воду.

БЕРНАРДА Не тому... Тільки на тому місці сусідки можуть її бачити з вікна.

Виходить СЛУЖНИЦЯ.

МАРТІРІО Ми передягнемося.

БЕРНАРДА Гаразд, тільки не скидайте хусток.

Входить АДЕЛЯ.

Де Анґустіяса?

АДЕЛЯ (*уципливо*) Я бачила, як вона припала до щілин брами. Чоловіки щойно вийшли.

БЕРНАРДА А ти пощо пішла також до брами?

АДЕЛЯ Я пішла подивитися, чи кури знеслися.

БЕРНАРДА А леж бо убоління мужчин уже скінчилося.

АДЕЛЯ (*значущо*) Все ж таки гурт стояв надворі.

БЕРНАРДА (*люто*) Анґустіясо! Анґустіясо!

АНґУСТІЯСА (*входячи*) Чого вам треба?

БЕРНАРДА На що ти дивилася, на кого?

АНґУСТІЯСА Ні на кого.

БЕРНАРДА Чи то випадає, щоб жінка твого роду йшла з гачком за мужчиною у день похорону батька? Признайся! На кого ти дивилася?

Мовчанка.

АНґУСТІЯСА Я...

БЕРНАРДА Ти!

АНґУСТІЯСА Ні на кого!

БЕРНАРДА (*кидається і б'є її*) Пестливиця! Солодуха!

ПОНСІЯ (*біжучи*) Бернардо, втихомирся!

Приборкує її. АНґУСТІЯСА плаче.

БЕРНАРДА Забирайтесь усі звідси!

Доньки виходять.

ПОНСІЯ Вона вчинила так, не тямлячи, що робить, а це й справді негарно. Мене вразило, коли я побачила, як вона вимкнулася надвір. Зараз пристанула за вікном і прислухалася до розмови чоловіків, від якої, як завжди, волос в'яне.

БЕРНАРДА Тому то й вони приходять на уболівання! (З цікавістю). Про що вони говорили?

ПОНСІЯ Розмовляли про Паку Росету. Вночі прив'язали її мужа до ясел, а її забрали на сідлі до оливкового гаю вгорі.

БЕРНАРДА А вона?

ПОНСІЯ Вона собі з того нічого не робила. Кажуть, їхала верхи з відкритими грудьми, а Максиміліано тримав її так, наче б грав на гітарі. Що за жах!

БЕРНАРДА І що сталося?

ПОНСІЯ Те, що й мало статися. Повернулися майже за дня. Пака Росета з розпущеним волоссям і вінком квітів на голові.

БЕРНАРДА Це єдина непутяща жінка на селі.

ПОНСІЯ Бо вона не звідси. Вона здалеку. І ті, що були з нею, також діти зайдів. Тутешні мужчини не здібні на таке.

БЕРНАРДА Ні, але вони люблять на це дивитись і про це говорити, ще й облизують собі пальці, коли таке трапиться.

ПОНСІЯ Говорили про багато інших речей.

БЕРНАРДА (оглядаючись на всі боки) Про що?

ПОНСІЯ Мені соромно переповідати.

БЕРНАРДА І моя донька їх чула?

ПОНСІЯ Звісно!

БЕРНАРДА Вдалася в своїх тіток; вони були білі й масні, ще й робили овечі очі на лестоці кожного цирульничка. Скільки ще доведеться терпіти й боротися, щоб люди стали чесними і не тягнулися так до гречки?

ПОНСІЯ Пам'ятай, що твоїм донькам уже пора. Це ще вони мало клопоту тобі завдають. Ангустіясі уже певно поверх тридцятки.

БЕРНАРДА Йй якраз тридцять дев'ять.

ПОНСІЯ Уяви собі. І ніколи не мала нареченого...

БЕРНАРДА (люто) Ні одна з них не мала, і він їм не потрібний! Добре можуть і без нього обійтись!

ПОНСІЯ Я не хотіла тебе образити.

БЕРНАРДА Нема нікого на сто миль довкола, хто міг би з ними рівнятися. Тутешні мужчини не з їхньої кляси. Хочеш, щоб я їх видала за будь-якого наймита?

ПОНСІЯ Ти повинна б перенестися до іншого села.

БЕРНАРДА Ще що! Щоб їх продати!

ПОНСІЯ Ні, Бернардо, змінити... Звісно, де інде їх уважали б бідними.

БЕРНАРДА Прикуси собі цього злосливого язика!

ПОНСІЯ З тобою годі говорити. Маємо чи не маємо довір'я одна до одної?

БЕРНАРДА Не маємо. Ти мені служиш, я тобі плачу. І більше нічого.

СЛУЖНИЦЯ (входить) Прийшов дон Артур оформити розподіл спадщини.

БЕРНАРДА Ходім. (До служниці) Ти починай білити патію. (До Понсії) А ти ховай у велику скриню весь одяг небіжчика.

ПОНСІЯ Ми могли б роздати деякі речі.

БЕРНАРДА Нічого! Ні гудзика! Ні хустинки, що нею ми йому прикрили обличчя!

Поволі виходить. Виходячи повертає голову і дивиться на служниць. СЛУЖНИЦІ виходять згодом. Входять АМЕЛІЯ і МАРТІРІО.

АМЕЛІЯ Ти прийняла ліки?

МАРТІРІО Навіщо вони мені?

АМЕЛІЯ Але ти прийняла.

МАРТІРІО Роблю все мимоволі, наче годинник.

АМЕЛІЯ Відколи прийшов новий лікар, ти якось пожвавішала.

МАРТІРІО Почуваю себе однаково.

АМЕЛІЯ Ти помітила? Аделаїди не було на уболіваннях.

МАРТІРІО Я вже знала. Наречений не дозволяє вийти їй ні на поріг. Давніше була весела; тепер навіть обличчя собі не припудрить.

АМЕЛІЯ Вже й не знаєш, чи краще мати нареченого, чи ні.

МАРТІРІО Однаково.

АМЕЛІЯ Всьому причина та обмова, що не дає нам жити. Аделаїда певно багато перестраждала.

МАРТІРІО Боїться нашої мами, бо тільки вона знає історію її батька і походження його земель. Кожного разу, як приходять, мама коле її кинджалом. Її батько вбив у Кубі чоловіка своєї першої жінки, щоб одружитися з нею. Пізніше він її покинув тут, а сам і пішов з іншою, що мала доньку. Згодом у нього був зв'язок із тією донькою, мамою Аделаїди. Він одружився з нею, коли його друга жінка вмерла божевільна.

АМЕЛІЯ І чому той негідник не у в'язниці?

МАРТІРІО Бо чоловіки захищають один одного у таких справах; ніхто з них не спроможний на донос.

АМЕЛІЯ Проте Аделаїда в тому не винна.

МАРТІРІО Ні, тільки ж такі справи повторюються. Бачу, що все — страшне повторення. І в неї та сама доля, що і в її мами і баби, жінок її рідного батька.

АМЕЛІЯ Що за страхів'я!

МАРТІРІО Краще ніколи не бачити чоловіки. З дитинства я їх боялася. Я дивилась, як запрягали волів у загорожі і як підносили мішки пшениці з вигуками і тупотінням; я боялася підрости, щоб не опинитися раптом у їхніх обіймах. Бог зробив мене кволою і поганою і назавжди віддалив їх від мене.

АМЕЛІЯ Не кажи! Енріке Гуманас ходив за тобою і ти йому подобалася.

МАРТІРІО Людські вигадки! Раз я ждала в сорочці за вікном аж до світанку, бо переказав мені донькою свого наймита, що прийде, і не прийшов. То були тільки плітки. Швидко одружився з іншою, багатшою, ніж я.

АМЕЛІЯ І потворною, мов чортиця!

МАРТІРІО Що значить потворність? Їм значить щось земля, пара волів і підвладна сука, щоб дала попоїсти.

АМЕЛІЯ Ой!

Входить МАГДАЛИНА.

МАГДАЛИНА Що ви робите?

МАРТІРІО Отак собі.

АМЕЛІЯ А ти?

МАГДАЛИНА Проїшлася кімнатами, щоб трохи розходитися. Щоб дивитися на картини від нашої бабусі, вишивані на канві: маленького пуделя і негра, що бореться з левом, — ми так їх любили дітьми. То був веселіший час. Весілля тривало десять днів, і не було злих язиків. Сьогодні більше тонкості, наречені квітчаються білим серпанком, як у містах, п'ють вино з пляшки, але ми гниємо через обмову.

МАРТІРІО Бог знає, що було тоді.

АМЕЛІЯ *(до Магдалини)* У тебе розв'язалися шнурки на черевіку.

МАГДАЛИНА І що?

АМЕЛІЯ Ступиш на них і впадеш.

МАГДАЛИНА На одну поменшає.

МАРТІРІО А Аделя?

МАГДАЛИНА Ах! Одягнула зелену суконьку, що пошила собі на день народження, пішла на подвір'я і почала гукати: «Кури, кури, подивіться на мене!» Я мусіла сміятись!

АМЕЛІЯ Якби мама їх побачила!

МАГДАЛИНА Бідолаха! Вона наймолодша з нас і має надії. Я дала б не знати що, щоб побачити її щасливою.

Мовчанка. АНГУСТІЯСА переходить сценою з рушниками в руці.

АНГУСТІЯСА Котра година?

МАГДАЛИНА Десь коло дванадцятої.

АНГУСТІЯСА Уже?

АМЕЛІЯ Доходить.

АНГУСТІЯСА виходить.

МАГДАЛИНА *(натякає)* Вже знаєте?

АМЕЛІЯ Ні.

МАГДАЛИНА Признайтеся!

МАРТІРІО Не знаю, на що натякаєш...

МАГДАЛИНА Обидві знаєте краще, ніж я. Завжди голова при голові, наче овечки, але не звіритесь ні з чим. Ідеться про Пепе Романо!

МАРТИРІО Ах!

МАГДАЛИНА (*передражнює*) Ах! Уже говорять у селі! Пепе Романо одружиться з Ангустіясою. Вчора ввечорі кружляв довкола хати і, гадаю, незабаром пришле свата.

МАРТИРІО Я рада. Він поставний хлопець.

АМЕЛІЯ Я також. Ангустіяса у доброму становищі.

МАГДАЛИНА Жодна з вас не радіє з цього.

МАРТИРІО Магдалино! Що ти!

МАГДАЛИНА Якби він прийшов ради вроди Ангустіяси, ради Ангустіяси як жінки, я була б рада; алеж бо він приходить за грішми. І хоч Ангустіяса наша сестра, ми тут серед родини і знаємо, що вона стара, хоровита, якраз вона завжди мала між нами найменше приваб. Бо коли в двадцять років виглядала, мов одягнена жердина, то поготів тепер, коли їй сороківка!

МАРТИРІО Не говори так. Доля усміхається тому, хто найменше її дожидає.

АМЕЛІЯ Все ж таки правда! Ангустіясі припали всі батькові гроші, вона єдина багачка в домі, тому тепер, коли наш батько вмер і вже ділять спадщину, він сватає її.

МАГДАЛИНА Пепе Романо має двадцять п'ять років. Він найбільший красень у всій околиці. Нехай би сватав тебе, Амеліє, або нашу Аделю, якій двадцять, а не приходив шукати найплохішого в цій хаті: жінку, яка говорить у ніс, як її батько.

МАРТИРІО Може, вона йому до вподоби.

МАГДАЛИНА Я ніколи не могла стерпіти твого фальшу!

МАРТИРІО Поможі мені, Господи!

Входить АДЕЛЯ.

МАГДАЛИНА Кури тебе вже виділи?

АДЕЛЯ А що я мала робити?

АМЕЛІЯ Як наша мама тебе побачить, повидирає тобі волосся!

АДЕЛЯ Я була така захоплена цією суконькою! Думала її вдягнути, коли підемо їсти кавуни біля норії. Ніхто інший такої не мав би.

МАРТИРІО Прекрасна суконька.

АДЕЛЯ І дуже мені до лиця. Найкраща з моїх суконьок, що Магдалина краяла.

МАГДАЛИНА А що тобі кури сказали?

АДЕЛЯ Подарували мені кілька бліх, що покусали мені ноги.

Сміються.

МАРТИРІО Ти могла б її пофарбувати в чорне.

МАГДАЛИНА Найліпше, що можеш зробити, то віддати її Ангустіясі на весілля з Пепе Романо...

АДЕЛЯ (*зі стриманим хвилюванням*) Алеж бо Пепе Романо...

АМЕЛІЯ Ти не чула?

АДЕЛЯ Ні.

МАГДАЛИНА Тепер уже знаєш!

АДЕЛЯ Алеж не може бути!

МАГДАЛИНА Гроші все можуть.

АДЕЛЯ Тому вона вийшла після уболівань дивитися через браму? (*Мовчанка*). І той мужчина спроможний на...

МАГДАЛИНА Спроможний на все.

Павза.

МАРТИРІО Що ти думаєш, Аделю?

АДЕЛЯ Думаю, що мені випав найгірший час перетривати жалобу.

МАГДАЛИНА Звикнеш!

АДЕЛЯ (*вибухає плачем*) Ні, не звикну! Я не можу жити замкнена. Не хочу, щоб моє тіло стало, як ваше, щоб утратило свій цвіт у цих кімнатах! Завтра вдягнусь у зелену суконьку і піду прохажатися по вулиці! Я хочу вийти!

Входить СЛУЖНИЦЯ.

МАГДАЛИНА (*владно*) Аделю!

СЛУЖНИЦЯ Бідаха, як переживає смерть батька... (*Виходить*).

МАРТИРІО Мовчи!
АМЕЛІЯ Що буде з однією, те буде з усіма.

АДЕЛЯ втихомирюється.

МАГДАЛИНА Служниця ледве не почула тебе.

З'являється СЛУЖНИЦЯ.

СЛУЖНИЦЯ Пепе Романо показався вгорі на вулиці!

АМЕЛІЯ, МАРТИРІО і МАГДАЛИНА квапляться.

МАГДАЛИНА Ходім подивимося на нього!

Квапливо виходять.

СЛУЖНИЦЯ (до Аделі) Ти не йдеш?

АДЕЛЯ Він мене не обходить.

СЛУЖНИЦЯ Як він поверне за ріг, то з вікна твоєї кімнати буде краще видно.

*Виходить. АДЕЛЯ залишається, вагаючися, серед сцени;
за хвилину швидко йде до своєї кімнати.*

Входять БЕРНАРДА і ПОНСІЯ.

БЕРНАРДА Проклята спадщина!

ПОНСІЯ Скільки грошей дістанеться Ангустіясі!

БЕРНАРДА Правда.

ПОНСІЯ Іншим буде значно менше.

БЕРНАРДА Ти вже мені про це тричі говорила, і я не хотіла тобі відповідати. Значно менше, набагато менше. Більше вже не нагадуй.

Входить АНГУСТІЯСА з дуже причепуреним обличчям.

БЕРНАРДА Ангустіясо!

АНГУСТІЯСА Мамо.

БЕРНАРДА Ти мала відвагу наліпити собі пудру на лице? Чи тобі забракло сорому вмити своє лице в день похорону твого батька?

АНГУСТІЯСА Він не був мені батько. Мій батько вже давно помер. Хіба ви собі не пригадуєте?

БЕРНАРДА Але ти завдячуєш тому чоловікові, батькові своїх сестер, більше, ніж своєму. Завдяки тому чоловікові помножилося твоє багатство.

АНГУСТІЯСА То ще побачимо!

БЕРНАРДА Не робила б ти цього хоч із пристойности. З поваги!

АНГУСТІЯТА Мамо, дозвольте мені вийти!

БЕРНАРДА Вийти? Потім, як витреш собі цю пудру з обличчя. Розпечена! Розляльчена! Чистий образ своїх тіток! (Витирає їй силоміць пудру з лица хустинкою). Тепер забирайся!

ПОНСІЯ Бернардо, не будь така сувора.

БЕРНАРДА Може, моя мама здуріла, але я ще володію своїми п'ятьма відчуттями і добре знаю, що роблю.

Входять інші доньки.

МАГДАЛИНА Що сталося?

БЕРНАРДА Нічого не сталося.

МАГДАЛИНА (до Ангустіяси) Якщо ви сперечаетесь за спадщину, ти найбагатша, можеш собі все забрати.

АНГУСТІЯСА Тримай свій язик за зубами.

БЕРНАРДА (стукає палицею в долівку) Не сподівайтесь, що зможете мене подолати. Доки не винесуть мене з цієї хати ногами наперед, розпоряджатимуся і своїм і вашим добром!

*Чути голоси і на сцену виходить МАРІЯ ХОСЕФА,
мати Бернарди: старезна, з квітами на голові й на грудях.*

МАРІЯ ХОСЕФА Бернардо, де мій серпанок? Не хочу вам залишити нічого з того, що моє. Ні перснів, ні чорного муаро-

вого плаття. Бо жодна з вас не вийде заміж. Жодна! Бернардо, дай мені моє намисто з перлин.

БЕРНАРДА (до служниці) Чому ти дозволила їй сюди увійти?

СЛУЖНИЦЯ (тремтячи) Вихопилася мені.

МАРІЯ ХОСЕФА Я вихопилася, бо хочу вийти заміж, бо хочу віддатися гарному парубкові з морського побережжя, бо гут мужчини втікають від жінок!

БЕРНАРДА Мовчіть, мамо!

МАРІЯ ХОСЕФА Ні, не буду мовчати. Не хочу бачити тих неодружених жінок, що аж скаженіють за весіллям та роз'я-трюють собі серце. Хочу піти геть у своє село. Бернардо, я хочу парубка, щоб вийти заміж і зазнати радощів!

БЕРНАРДА Замкни її на ключ!

МАРІЯ ХОСЕФА Дай мені волю, Бернардо!

СЛУЖНИЦЯ забирає МАРІЮ ХОСЕФУ.

БЕРНАРДА Поможіть їй!

Всі тягнуть стару.

МАРІЯ ХОСЕФА Хочу геть забратися! Бернардо! Щоб віддатися на березі моря, на березі моря!

Швидко завіса.

ДІЯ ДРУГА

Біла світлиця в Бернардиній господі. Ліворуч кілька дверей до почивалень. Доньки Бернарди сидять на низьких кріслах і шують. МАГДАЛИНА вишиває. З ними ПОНСІЯ.

АНГУСТІЯСА Я вже відкраяла третє простирало.

МАРТІРІО Воно для Амелії.

МАГДАЛИНА Ангустіясо, маю вишити також ініціали Пепе?

АНГУСТІЯСА (сухо) Ні.

МАГДАЛИНА (голосно) Аделю, ти не вийдеш?

АМЕЛІЯ Вона, певно, в ліжку.

ПОНСІЯ Щось її гризе. Бачу, що не має спокою, трясеться, перелякана, немов би мала ящірку між грудьми.

МАРТІРІО Її гризе ні більш ні менш, ніж нас усіх.

МАГДАЛИНА Усіх, крім Ангустіяси.

АНГУСТІЯСА Я себе добре почуваю, а та, яка мені заздрить, хай лусне.

МАГДАЛИНА Мушу визнати, що ти завжди дивувала струнким станом і делікатністю.

АНГУСТІЯСА На щастя, скоро заберусь із цього пекла.

МАГДАЛИНА Або й ні!

МАРТІРІО Облиште цю розмову.

АНГУСТІЯСА А все ж таки: більше значить червінець у скрині, ніж чорні очі на лобі.

МАГДАЛИНА Входить мені в одне вухо й виходить другим.

АМЕЛІЯ (до Понсії) Відчини двері на подвір'я, може, війне трохи холодком.

СЛУЖНИЦЯ виконує.

МАРТІРІО Цієї ночі я не могла заснути від спеки.

АМЕЛІЯ Я також.

МАГДАЛИНА Я встала, щоб прохолодитися. Стояла чорна грозова хмара, і навіть кілька крапель дощу впало.

ПОНСІЯ О першій годині вночі земля пашіла вогнем. Я також устала. Пепе і Ангустіяса стояли ще при вікні.

МАГДАЛИНА (з іронією) Так пізно? О котрій він пішов?

АНГУСТІЯСА Чого питаєш, як бачила?

АМЕЛІЯ Пів на другу, не пізніше.

АНГУСТІЯСА Так? Як ти знаєш?

АМЕЛІЯ Я почула, як він закашляв і кобила копитами зацокала.

ПОНСІЯ Алеж бо я чула, як він пішов геть о четвертій.

АНГУСТІЯСА То не він.

ПОНСІЯ Я певна.

АМЕЛІЯ Мені також так здавалося.

МАГДАЛИНА Що за дивина!

Мовчанка.

ПОНСІЯ Слухай, Ангустіясо: що він тобі сказав, коли вперше підійшов до вікна?

АНГУСТІЯСА Нічого. Що мав би сказати? Звичні речі.

МАРТІРІО Справді якимось дивно, щоб двоє незнайомих раптом опинились у ґратах вікна як готові наречені.

АНГУСТІЯСА Мене воно не вразило.

АМЕЛІЯ А мені здавалося б бозна чим.

АНГУСТІЯСА Ні, бо коли мужчина наближається до вікна, то вже довідався від тих, хто заходить і виходить, що дістане згоду.

МАРТІРІО Гаразд; алеж бо він мусів би тоді так сказати.

АНГУСТІЯСА Звісно!

АМЕЛІЯ (зацікавлено) І як він тобі сказав?

АНГУСТІЯСА Звичайно: «Знаєш, що ходжу за тобою; потрібно мені доброї, чесної жінки, і нею будеш ти, якщо згідна».

АМЕЛІЯ Мені стає соромно від таких речей.

АНГУСТІЯСА І мені, але мушу їх стерпіти.

ПОНСІЯ Він ще говорив?

АНГУСТІЯСА Так, весь час він говорив.

МАРТІРІО А ти?

АНГУСТІЯСА Я не могла. Серце мені майже вискочило ротом. Це вперше сталося, що я була сама вночі з мужчиною.

МАГДАЛИНА І з таким гарним хлопцем.

АНГУСТІЯСА Він непоганий.

ПОНСІЯ Говорити, розмовляти, рухати рукою, — так ведеться в людей, що вже трохи пообтесані... Коли мій муж Еварісто Колін прийшов уперше під моє вікно... Ха-ха-ха!

АМЕЛІЯ Що сталося?

ПОНСІЯ Було дуже темно. Я почула, як він підійшов і сказав: «Добрий вечір». «Добрий вечір», — відповіла я, і ми мовчали з доброї півгодини. Усе тіло в мене обіллалося потом. Тоді Еварісто підсунувся близько-близенько, наче хотів би пролізти крізь залізні ґрати, і дуже тихо сказав: «Ходи, підійди на притулу».

Всі сміються. АМЕЛІЯ квапливо підводиться і заглядає крізь двері.

АМЕЛІЯ Ой, я гадала, що мама йде.

МАГДАЛИНА Добре б нам дісталося.

Знову сміються.

АМЕЛІЯ Цить! Ще нас почують!

ПОНСІЯ Потім він добре поводився. Замість щось інше виводити, почав виводити щиглів аж до смерти. Ви, неодружені, мусите передовсім знати, що мужчина два тижні по шлюбі залишає ліжко для столу, потім стіл для корчми; а та, яка з цим не погодиться, нидіє, плачучи в кутку.

АМЕЛІЯ Ти погодилася.

ПОНСІЯ Я дала собі з ним раду!

МАРТІРІО Чи то правда, що ти його відлущувала кілька разів?

ПОНСІЯ Так, і мало бракувало, щоб не вибила йому ока.

МАГДАЛИНА Такі повинні бути всі жінки!

ПОНСІЯ Я пройшла школу твоєї мами. Раз він мені сказав не знаю що, а я повбивала товкачем його щиглів.

Сміються.

МАГДАЛИНА Аделю, дитино! Не прогав цього.
АМЕЛІЯ Аделю!

Мовчанка.

МАГДАЛИНА Піду подивитися. (*Іде*).

ПОНСІЯ Та дівчина хвора.

МАРТИРІО Певно. Вона ледве спить.

ПОНСІЯ Що ж вона робить?

МАРТИРІО Я хіба знаю, що!

ПОНСІЯ Авжеж знаєш краще, ніж я, бо спиш за стіною.

АНГУСТІЯСА Заздрість її гризе.

АМЕЛІЯ Не перебільшуй.

АНГУСТІЯСА Я це бачу в її очах. В неї починає визирати з очей божевілля.

МАРТИРІО Не говорять про божевільних. Тут єдине місце, де не можна промовити цього слова.

Входить МАГДАЛИНА з АДЕЛЕЮ.

МАГДАЛИНА Отже, ти не спала?

АДЕЛЯ Все тіло мені болить.

МАРТИРІО (*натякає*) Ти не добре виспалася вночі?

АДЕЛЯ Так.

МАРТИРІО Отож.

АДЕЛЯ (*голосно*) Залиш мене! Чи я сплю, чи ні, не маєш права втручатися в мої справи. Я роблю з собою, що мені до вподоби!

МАРТИРІО Це ж тільки для твого хісна!

АДЕЛЯ Для мого хісна чи твоєї цікавості. Хіба ти не шила? Можеш продовжувати. Я хотіла б бути невидимою, переходити кімнатами без ваших запитань, куди йду!

СЛУЖНИЦЯ (*входячи*) Бернарда вас кличе. Прийшов чоловік з мереживами.

Виходить з МАГДАЛИНОЮ й АНГУСТІЯСОЮ. МАРТИРІО тупо дивиться на Аделю.

АДЕЛЯ Перестань на мене дивитися! Як хочеш, дам тобі свої ще свіжі очі й свою спину, щоб ти нею надолужила свій горб, але відверни голову, коли проходиш.

МАРТИРІО йде.

ПОНСІЯ Вона ж твоя сестра, та й ще та, яка тебе найбільше любить!

АДЕЛЯ Всюди мене переслідує. Часом заглядає до моєї кімнати, чи сплю. Не дає мені дихати. І завжди: «Яка шкода такого обличчя! Яка шкода такого тіла, яке ні для кого не здається!» Але це то вже ні! Віддам своє тіло тому, кому захочу!

ПОНСІЯ (*натякаючи, пошепки*) Пепе Романо, правда?

АДЕЛЯ (*заскочена*) Що ти кажеш?

ПОНСІЯ Те, що й кажу, Аделю.

АДЕЛЯ Мовчи!

ПОНСІЯ (*голосно*) Гадаєш, я не помітила?

АДЕЛЯ Тихіше!

ПОНСІЯ Убий ці думки!

АДЕЛЯ Що ти знаєш?

ПОНСІЯ Ми, старі, бачимо крізь стіни. Куди ти йдеш уночі, коли підводишся?

АДЕЛЯ Щоб ти осліпла!

ПОНСІЯ В мене голова і руки повні очей, коли йдеться про те, що йдеться. Хоч як роздумую, не розберу, що маєш на умі. Чому ти стала майже гола з засвіченим світлом при відкритому вікні, коли Пепе проїздив другого дня, як приходив говорити з твоєю сестрою?

АДЕЛЯ Брехня!

ПОНСІЯ Не будь дитиною. Дай спокій своїй сестрі, а якщо Пепе Романо тобі до вподоби, стерпи.

АДЕЛЯ плаче.

Зрештою, хто каже, що ти не зможеш за нього вийти заміж? Твоя сестра Ангустіяса не має здоров'я, не переживе першого породу. Вона вузька в пасі, підстаркувата, і мій досвід запевняє тебе, що помре. Тоді Пепе зробить те, що роблять усі вдівці у цьому краї: ожениться з наймолодшою, найкращою, і нею будеш ти. Живи цією надією, забудь його, все що хочеш, але не виступай проти Божого закону.

АДЕЛЯ Мовчи!

ПОНСІЯ Не буду мовчати!

АДЕЛЯ Знай свої справи! Підглядачко! Донощице!

ПОНСІЯ Буду твоєю тінню.

АДЕЛЯ Замість прибирати в хаті чи лягти в ліжку й помолитися за своїх небіжчиків, рєш, наче стара льоха, в справах чоловіків і жінок, що аж слиною обкапуєшся.

ПОНСІЯ Я стережу! Щоб люди не спльовували, минаючи ці двері.

АДЕЛЯ Звідки це раптом така велика прихильність до моєї сестри?

ПОНСІЯ До жодної не маю прихильности, але хочу жити в чесній хаті. Не бажаю на старість ганьбитися.

АДЕЛЯ Твоя рада — зайва. Вже пізно. Не лише через тебе, служницю, а через свою рідну маму я перескочила б, щоб загадати цей вогонь, що палає мені у стегнах і на губах. Що можеш про мене сказати? Що замикаюсь у своїй кімнаті і не відмикаю дверей? Що не сплю? Я хитріша від тебе! Ану, спробуй вхопити зайця руками.

ПОНСІЯ Не дратуй мене, Аделю, не викликай вовка з лісу. Бо я можу зчинити галас, засвітити світло і вдарити в дзвони.

АДЕЛЯ Принеси чотири тисячі жовтих фєрверків і повстромлюй їх на паркані подвір'я. Ніхто не перешкодить, щоб сталося те, що має статися.

ПОНСІЯ Так дуже любиш того чоловіка!

АДЕЛЯ Так дуже. Коли дивлюся йому в вічі, здається, що поволі п'ю його кров.

ПОНСІЯ Не можу тебе слухати.

АДЕЛЯ Але будеш слухати. Я боялася тебе, та я вже дужча, ніж ти!

Входить АНГУСТІЯСА.

АНГУСТІЯСА Завжди сварка.

ПОНСІЯ Звісно. Переконую мене, щоб у цю спеку я йшла принести їй бозна що з крамниці.

АНГУСТІЯСА Ти купила мені пляшечку парфуми?

ПОНСІЯ Найдорожчої. І пудри. Я поклала їх на столі твоєї кімнати.

АНГУСТІЯСА виходить.

АДЕЛЯ І тихо — цить!

ПОНСІЯ Побачимо!

Входять МАРТІРІО, АМЕЛІЯ і МАГДАЛИНА.

МАГДАЛИНА (до Аделі) Ти бачила мережива?

АМЕЛІЯ Ті, що належать Ангустіасі, на її шлюбні простирала, — дуже гарні.

АДЕЛЯ (до Мартіріо, що несе мережива) А ці?

МАРТІРІО Це мої. На сорочки.

АДЕЛЯ (глузливо) Треба доброго гумору.

МАРТІРІО (з натяком) Вони тільки для моїх очей. Я не потребую пописуватися ні перед ким.

ПОНСІЯ Ніхто вас не бачить у сорочках.

МАРТІРІО (з натяком, дивлячись на Аделю) Як часом! Але я милуюся спідньою білизною. Якби я була багата, мала б батистову. Це одне з моїх небагатьох уподобань.

ПОНСІЯ Ці мережива чудові для дитячих шапочок, для пєлерин на христини. Я ніколи не могла здобутися на них для своїх дітей. Побачимо, чи тепер Ангустіаса зможе вжити їх для своїх. Як посипляться в неї діти, будете шити від ранку до вечора.

МАГДАЛИНА І не думаю зробити навіть стібка.

АМЕЛІЯ А ще менше няньчити чужі діти. Подивися, як виглядають сусідки по завулку, віддані на поталу чотирьом паяцам.

ПОНСІЯ Їм краще, ніж вам. Принаймні чути, як там сміються і б'ються.

МАРТІРІО Ну то й іди до них служити.

ПОНСІЯ Ні. Доля присудила мені цей монастир.

Чути, наче крізь багато мурів, далекі дзвони.

МАГДАЛИНА Це чоловіки повертаються з праці.

ПОНСІЯ Перед хвилиною вибило третю.

МАРТІРІО Такого сонця!

АДЕЛЯ (*сiдає*) О, якби й собі вийти на поле!

МАГДАЛИНА (*сiдає*) Кожному своє діло.

МАРТІРІО (*сiдає*) Так і є.

АМЕЛІЯ (*сiдає*) Ох!

ПОНСІЯ Нема більшої радості, ніж у полях у цю пору. Вчора вранці прийшли жєнці. Сорок чи п'ятдесят добрих парубків.

МАГДАЛИНА Звідкіля вони цього року?

ПОНСІЯ Дуже здалека. Прийшли з гір. Веселі якi! Опалені, наче дерева! Викрикували і метали каміння! Вночі зайшла до села одна жінка, вдягнена в блискітки і танцювала під акордеон, а п'ятнадцять із них заплатили їй, щоб повести в оливковий гай. Я бачила їх здалека. Найняв її зеленоокий хлопець, оперезаний, наче сніп пшениці.

АМЕЛІЯ То правда?

АДЕЛЯ Зовсім можливе.

ПОНСІЯ Перед роками прийшла інша з тих жінок, і я сама дала своєму старшому синові гроші, щоб пішов з нею. Мужчинам треба тих речей.

АДЕЛЯ Їм усе прощається.

АМЕЛІЯ Народитися жінкою — кара Божа.

МАГДАЛИНА Навіть наші очі не наші.

Чути далекий спів, що наближається.

ПОНСІЯ Це вони. Принесли чудові пісні.

АМЕЛІЯ Тепер виходять на жнива.

ХОР Виходять жєнці з серпами
на поле жати колосся,
а поле квітне серцями,
що жнець очима накосить.

Чути тамбурини і сопілки. Павза. Всі слухають у тиші, пронизаній сонцем.

АМЕЛІЯ Спека їм байдужа.

МАРТІРІО Жнуть серед полум'я.

АДЕЛЯ Я хотіла б жати, щоб походити на волі. Так забувається те, що нас гризе.

МАРТІРІО Що ж ти маєш забувати?

АДЕЛЯ Кожна має свої справи.

МАРТІРІО (*глибоко*) Кожна.

ПОНСІЯ Мовчати! Мовчати!

ХОР (*дуже здалека*)

Вікна, двері розкривайте,
виходьте всі на веранду,
на бриль собі жнець прохає
з вашого саду троянду.

ПОНСІЯ Що за спів!

МАРТІРІО (*з тугою*)

Вікна, двері розкривайте,
виходьте всі на веранду...

АДЕЛЯ (*пристрасно*)

...на бриль собі жнець прохає
з вашого саду троянду.

Спів віддаляється.

ПОНСІЯ Тепер завертають за ріг.

АДЕЛЯ Ходім до моєї кімнати, подивимося на них з вікна.

ПОНСІЯ Вважайте, відчиняйте тільки трішки, бо можуть його штовхнути, щоб побачити, хто заглядає.

Три з них ідуть. МАРТІРІО залишається сидіти на стільці, з головою між долонями.

АМЕЛІЯ (*пiдходить*) Що тобі?

МАРТІРІО Спека мене мучить.

АМЕЛІЯ Тільки це?

МАРТІРІО Я хотіла б, щоб прийшов листопад, дощові дні, іній, усе — тільки не це безкрає літо.

АМЕЛІЯ Скоро минеться і знову повернеться.

МАРТІРІО Звісно! (*Павза*) Коли ти заснула вчора увечері?

АМЕЛІЯ Не знаю. Сплю, наче колода. Чому?

МАРТІРІО Ет пусте, здавалося мені, ніби я чула людей на подвір'ї.

АМЕЛІЯ Так?

МАРТІРІО Дуже пізно.

АМЕЛІЯ І ти не боялася?
МАРТІРІО Ні. Я вже чула таке раніше по ночах.
АМЕЛІЯ Мусимо остерігатися. Може, наймити?
МАРТІРІО Наймити приходять о шостій.
АМЕЛІЯ Може, яка неосвоєна осличка?
МАРТІРІО *(крізь зуби, двозначно)* Так, так! Якась неосвоєна осличка!
АМЕЛІЯ Треба остерегти.
МАРТІРІО Ні, ні. Не кажи нічого; може бути, що то мені уявляється.
АМЕЛІЯ Може.

Замовкає. Павза.

МАРТІРІО Амеліє.
АМЕЛІЯ *(в дверях)* Що?

Павза.

МАРТІРІО Нічого.

Павза.

АМЕЛІЯ Чому ти мене кликала?

Павза.

МАРТІРІО Вирвалося мені. Мимоволі.

Павза.

АМЕЛІЯ Спочинь трохи.
АНГУСТІЯСА *(люта виходить на сцену, створюючи великий контраст до попередньої тиші)*. Де поділася знятка Пепе, що я мала під подушкою? Хто з вас узяв?
МАРТІРІО Ніхто.
АМЕЛІЯ Так наче б Пепе був святим Бартоломеєм зі срібла!
АНГУСТІЯСА Де ділася знятка?

Входять ПОНСІЯ, МАГДАЛИНА і АДЕЛЯ.

АДЕЛЯ Яка знятка?
АНГУСТІЯСА Одна з вас її заховала.
МАГДАЛИНА Не соромно тобі таке говорити?
АНГУСТІЯСА Вона була у мене в кімнаті, а тепер нема.
МАРТІРІО Не висмикнулася часом опівночі на подвір'я? Пепе любить виходити в місячну ніч.
АНГУСТІЯСА Кинь ці жарти! Як прийде Пепе, розкажу йому.
ПОНСІЯ О ні, бо віднайдеться! *(Дивиться на Аделью)*.
АНГУСТІЯСА Я хотіла б знати, в котрої вона!
АДЕЛЯ *(дивлячись на Мартірію)* У когось! У всіх, тільки не в мене!
МАРТІРІО *(з притиском)* Очевидно!
БЕРНАРДА *(входячи)* Що це за скандал у моєму домі, ще й серед тиші, в такій гнітючій спеці? Сусідки певно вже прилипли вухами до стін!
АНГУСТІЯСА Мені забрали знятку мого нареченого
БЕРНАРДА *(люта)* Хто? Хто?
АНГУСТІЯСА Оті!
БЕРНАРДА *(розлючено)* Хто з вас? *(Тиша)*. Признайтеся! *(Тиша. До Понсії)*. Перевір кімнати, перетруси ліжка. Це тому, що я вас не взяла тугіше в шори! Але дістанеться вам! *(До Ангустіяси)*. Чи ти певна?
АНГУСТІЯСА Так.
БЕРНАРДА Ти добре перешукала?
АНГУСТІЯСА Так, мамо.

Всі стоять серед ніякової тиші.

БЕРНАРДА Під кінець життя даєте мені пити гірку отруту! Жодна мати не годна таке витримати. *(До Понсії)*. Не знайшла?
ПОНСІЯ *(входячи)* Ось вона.
БЕРНАРДА Де ти її знайшла?
ПОНСІЯ Вона була...
БЕРНАРДА Кажі сміливо.

ПОНСІЯ (*здивована*) Між простирадлами в ліжку Мартіріо.
БЕРНАРДА (*до Мартіріо*) Чи то правда?
МАРТІРІО Правда!
БЕРНАРДА (*кидається їй бити*) Щоб ти луснула, гнидо! Чор-
тове насіння!
МАРТІРІО (*люта*) Не торкайтеся мене!..
БЕРНАРДА Битиму, скільки захочу!
МАРТІРІО Якщо я дам! Чуєте? Забирайтеся!
ПОНСІЯ Поважай свою маму!
АНГУСТІЯСА (*забирає матір*) Облиште її, прошу вас!
БЕРНАРДА Ні сльозини в тих очах!
МАРТІРІО Не плакатиму, не зроблю вам приємности.
БЕРНАРДА Чому ти взяла портрет?
МАРТІРІО Чи мені не вільно подражнити сестру? Навіщо
він мені здався?
АДЕЛЯ (*підскочивши, повна задрощів*) То не був жарт,
ти ніколи не любила бавитися. Інша річ муляла тобі в гру-
дях, щоб висмикнутися. Ясно скажи.
МАРТІРІО Мовчи, не дратуй мене, бо як почну говорити,
стіни прилипнуть одна до одної від сорому.
АДЕЛЯ Для лихого язика немає кінця вигадкам!
БЕРНАРДА Аделю!
МАГДАЛИНА Ви навіжені.
АМЕЛІЯ І каменуєте нас поганими думками.
МАРТІРІО Деякі ще гірші речі роблять.
АДЕЛЯ Аж нарешті роздягнуться догола і ріка їх понесе.
БЕРНАРДА Безсоромнице!
АНГУСТІЯСА Я не винна, що Пепе Романо вибрав мене.
АДЕЛЯ За твої гроші!
АНГУСТІЯСА Мамо!
БЕРНАРДА Мовчати!
МАРТІРІО За твої морги поля і за твої гаї.
МАГДАЛИНА То правда!
БЕРНАРДА Мовчати, кажу! Я бачила, що насувається бу-
ря, але не думала, що так швидко оскраженіс. Ах, яким ка-
мінним градом ненависти ви розчавили моє серце! Все ж та-
ки я ще не стара і маю п'ять ланцюгів на вас, а цей дім мій
батько так спорудив, що навіть трави не почують про мое

горе. Геть звідсіля! (*Доньки виходять. БЕРНАРДА сідає, при-
бита. ПОНСІЯ стоїть, притулившись до муру. БЕРНАРДА
кріпиться, стукає палицею в долівку і каже*): Мушу їх за-
гнуздати! Пам'ятай, Бернардо, що це твій обов'язок!
ПОНСІЯ Я можу говорити?
БЕРНАРДА Говори. Жалію, що ти все це чула. Ніколи не
добре, щоб була чужа людина серед родини.
ПОНСІЯ Трудно; що бачила, те бачила.
БЕРНАРДА Ангустіяса скоро мусить вийти заміж.
ПОНСІЯ Певно: треба її позбутися.
БЕРНАРДА Не її. Його!
ПОНСІЯ Звісно. Треба його звідси віддалити. Ти добре роз-
важуєш.
БЕРНАРДА Я не розважую. Є речі, про які не можна й не
слід думати. Я наказую.
ПОНСІЯ Гадаєш, що він схоче забратися?
БЕРНАРДА (*підводиться*) А що ти собі в своїй голові мір-
куєш?
ПОНСІЯ Ясно, що він одружиться з Ангустіясою.
БЕРНАРДА Говори; надто добре тебе відаю і знаю, що ти
вже мені приготувала ніж.
ПОНСІЯ Я ніколи не думала, щоб осторогу називано вбив-
ством.
БЕРНАРДА Хочеш мене остерегти перед чимось?
ПОНСІЯ Я не оскаржую, Бернардо. Я тільки кажу: роз-
плющ очі і побачиш.
БЕРНАРДА Що побачу?
ПОНСІЯ Ти завжди була розумна. Вітрила зло в людей на
сто миль відстані; багато разів я гадала, що ти вгадуєш дум-
ки. Але діти дитьми. Тепер ти сліпа.
БЕРНАРДА Ти про Мартіріо?
ПОНСІЯ Щодо Мартіріо... (*З цікавістю*) Нащо їй було
ховати знятку?
БЕРНАРДА (*заступаючися за доньку*) Кінець-кінцем вона
сказала, що то був тільки жарт. Що ж інше могло бути?

ПОНСІЯ (*іронічно*) Ти так думаєш?
БЕРНАРДА (*енергійно*) Не думаю. Так є!
ПОНСІЯ Досить. Ідеться про твої справи. Але якби йшлося про сусідку навпроти, що тоді?
БЕРНАРДА Вже лагодишся показати кінчик ножа.
ПОНСІЯ (*весь час жорстоко*) Бернардо, тут ідеться про важливі справи. Я не бажаю складати вину на тебе, але ти обмежувала волю своїх доньок. Мартірію — люблива; кажи, що хочеш. Чому ти не дозволила їй вийти заміж за Енріке Гуманас? Чому того самого дня, коли вибирався під вікно, ти йому переказала, щоб не приходив?
БЕРНАРДА Я зробила б так тисячу разів! Поки живу, моя кров не змішається з кров'ю Гуманасів! Його батько був наймитом!
ПОНСІЯ Ну ж і гонор у тебе!
БЕРНАРДА У мене гонор, бо він може в мене бути. А ти його не маєш, бо дуже добре знаєш своє походження.
ПОНСІЯ (*з ненавистю*) Не пригадуй мені. Я вже стара. Я завжди дякувала тобі за твій захист.
БЕРНАРДА (*пихато*) Щось воно не виглядає на це!
ПОНСІЯ (*з підсолодженою моттю*) Мартірію забуде.
БЕРНАРДА А якщо не забуде, тим гірше для неї. Не думаю, що це «дуже важливі справи», які тут діються. Тут нічого не діється. Ти так хотіла б! І якщо навіть щось би діялося, будь певна: не просочиться крізь стіни.
ПОНСІЯ Я не знаю. В селі є люди, що і здалека читають приховані думки.
БЕРНАРДА Як радо б ти бачила мене і моїх доньок на дорозі в бурдель!
ПОНСІЯ Ніхто не знає свого кінця!
БЕРНАРДА Я добре знаю свій кінець. І моїх доньок! Бурдель залишається для однієї небіжки.
ПОНСІЯ Бернардо, поважай пам'ять моєї матері!
БЕРНАРДА Не переслідуй мене своїми лихими думками!

Павза.

ПОНСІЯ Краще ні до чого не втручатися.

БЕРНАРДА Так ти повинна робити. Працювати й на все мовчати. Це обов'язок тих, що живуть з заробітку.
ПОНСІЯ Але годі бо. Не здається тобі, що Пепе більш відповідало б одружитись із Мартірію... або... так! з Аделею?
БЕРНАРДА Не думаю.
ПОНСІЯ Аделя. Ось і справжня наречена для Пепе Романо!
БЕРНАРДА Ніколи не складається так, як нам до вподоби.
ПОНСІЯ Але їм дуже важко перебороти справжнє почуття. Мені здається, погано, щоб Пепе поєднався з Ангустіясою. І людям, і навіть повітря! Хто зна, чи вийде по-їхньому.
БЕРНАРДА І знову те саме!.. Ти проговорюєшся, щоб наповнити мене недобрими снами. Я не хочу тебе розуміти, бо якби я сприйняла все, що говориш, мусіла б тебе подрятати.
ПОНСІЯ Кров до ріки не допливе!
БЕРНАРДА На щастя, мої доньки мене шанують, і ніколи ще не порушили моєї волі.
ПОНСІЯ Щодо цього, то так. Але коли їм даси волю, вилізуть тобі на дах.
БЕРНАРДА Тоді їх стягну, метаючи камінням.
ПОНСІЯ Ти завжди була найбойовіша.
БЕРНАРДА Я завжди давала доброго перцю!
ПОНСІЯ Як то все-таки буває на світі! Та ще в її віці. Побачила б ти, як Ангустіяса захоплена своїм нареченим. І його, видно, також дуже вжалило. Розказував мені старший син, що він гнав вулицею пару волів учора вранці о пів на п'яту, а вони ще розмовляли.
БЕРНАРДА Пів на п'яту!
АНГУСТІЯСА (*входячи*) Брехня!
ПОНСІЯ Так мені говорили.
БЕРНАРДА (*до Ангустіяси*) Кажи!
АНГУСТІЯСА Вже більш тижня Пепе відходить о першій. Хай Бог мене покарає, якщо брешу!
МАРТІРІО (*виходячи*) Я також чула, як він пішов о четвертій.
БЕРНАРДА Але бачила ти його на власні очі?

МАРТИРІО Я не хотіла показуватись. Хіба ви не говорите тепер через вікно, що виходить у завулок?
АНГУСТІЯСА Я говорю з вікна своєї кімнати.

З'являється в дверях АДЕЛЯ.

МАРТИРІО Тоді...
БЕРНАРДА Що тут діється?
ПОНСІЯ Намагайся розвідати! Тим часом знаємо, що Пепе був о четвертій ранку під віконними ґратами твого дому.
БЕРНАРДА Напевно знаєш?
ПОНСІЯ Напевно нічого не знати на цьому світі.
АДЕЛЯ Мамо, не слухайте тієї, що хоче нас усіх згубити.
БЕРНАРДА Я зумію сама розвідати! Коли люди в селі пустять фальшиве оскарження, попаде коса на камінь. Не говорім про ці справи. Часом інші підносять болотяну хвилю, щоб нас утопити.
МАРТИРІО Я не люблю брехати.
ПОНСІЯ Щось тут криється.
БЕРНАРДА Нічого не криється. Я від народження мала широко розплющені очі. Тепер буду чувати і не заплющу їх аж до смерті.
АНГУСТІЯСА Я маю право дізнатися.
БЕРНАРДА Ти маєш тільки право слухатися. Ніхто мене не поведе за ніс. *(До Понсії)* А ти дбай за власний дім. Віднині тут ніхто і кроку не зробить без мого відома!
СЛУЖНИЦЯ *(входить)* На вулиці вгорі велике збіговисько і всі сусіди в дверях.
БЕРНАРДА *(до Понсії)* Біжи розвідати, що сталося! *(Жінки біжать до виходу)*. Куди ви? Я завжди знала, що ви ласі виглядати з вікон і порушувати жалобу. Марш на патіо!

Виходять доньки і служниці, потім БЕРНАРДА. Здалека чути крики. Входять МАРТИРІО і АДЕЛЯ, які прислухаються, не зважаючи підійти на крок до порога.

МАРТИРІО Подякуй випадкові, що я не розв'язала язика.
АДЕЛЯ Я також сказала б своє.
МАРТИРІО І що ти могла б сказати? Хотіти, то не робити.
АДЕЛЯ Та, що моторніша, та й робить. Ти хотіла, але не спромоглася.
МАРТИРІО Не довго це в тебе потриває.
АДЕЛЯ Він буде зовсім мій!
МАРТИРІО Я переб'ю твої обійми.
АДЕЛЯ *(благає)* Мартіріо, залиш мене!
МАРТИРІО Не мій і не твій!
АДЕЛЯ Він мене бажає для своєї хати!
МАРТИРІО Я бачила, як він тебе обнімав.
АДЕЛЯ Я не хотіла. Наче яким-мотузом мене тягло.
МАРТИРІО Радше б тебе бачила небіжкою.

Заглядають МАГДАЛИНА й АНГУСТІЯСА. Чути, як росте галас.

ПОНСІЯ *(входить із БЕРНАРДОЮ)* Бернардо!
БЕРНАРДА Що діється?
ПОНСІЯ Донька Лібради, неодружена, мала не знати з ким дитину.
АДЕЛЯ Дитину?
ПОНСІЯ І щоб заховати свій сором, убила її і поховала під камінням, але собаки, що мають більше серця, ніж багато людей, вигребли її і, наче проваджені Божою рукою, поклали на поріг її дому. Тепер люди хочуть її вбити. Волочать її вулицею вниз, і стежками оливкового гаю біжать чоловіки галасуючи, що аж поля дрижать.
БЕРНАРДА Так, хай прийдуть усі з масличними киями і заступилнами, хай усі біжать, щоб її вбити!
АДЕЛЯ Ні, ні! Не вбити!
МАРТИРІО Так! І ми також ходім!
БЕРНАРДА Хай заплатить та, яка топче пристойність.

Знадвору чути крик жінки і великий гамір.

АДЕЛЯ Хай дадуть їй утекти! Не виходьте!
МАРТІРІО *(дивлячись на Аделю)* Хай заплатить те, що винна!
БЕРНАРДА *(під аркою)* Скінчіть з нею, заки прийде міліція! Насипте жару в грішне місце!
АДЕЛЯ *(тримаючись за черево)* Ні, ні!
БЕРНАРДА Вбийте її, вбийте її!

Завіса.

ДІЯ ТРЕТЯ

Чотири білі стіни, з легким відтінком блакиті, довкола патіо Бернардиної господи. Ніч. Якнайпростіша декорація. Двері, освітлені з житла, дають сцені слабкий блиск. Посередині стіл із лампою, при якому вечеряють БЕРНАРДА і доньки. ПОНСІЯ слугує. ПРУДЕНСІЯ сидить збоку. Коли підноситься завіса, панує глибока тиша, переривана брязкотом посуду.

ПРУДЕНСІЯ Треба йти. Довгі відвідини вам зробила. *(Підводиться)*.
БЕРНАРДА Побудь, жінко. Ми ніколи не бачимося.
ПРУДЕНСІЯ Вже дзвонили останній раз на вервечку?
ПОНСІЯ Ще ні.

ПРУДЕНСІЯ сідає.

БЕРНАРДА А твій муж як мається?
ПРУДЕНСІЯ Без змін.
БЕРНАРДА І його не видати.
ПРУДЕНСІЯ Ти знаєш його вдачу. Відколи розсварився з братами за спадщину, не виходить дверима на вулицю. Прикладає драбину і перестрибує стіни і подвір'я стайні.
БЕРНАРДА От справжній мужчина! А з твєю донькою?
ПРУДЕНСІЯ Він їй не простив.
БЕРНАРДА Добре робить.
ПРУДЕНСІЯ Не знаю, що тобі й казати. Я через те страждаю.
БЕРНАРДА Неслухняна донька перестає бути дитиною, щоб стати ворогом.

ПРУДЕНСІЯ Я жду, аби сплила вода. Не маю більшої потіхи, ніж втекти до церкви, але починаю сплунути, то треба буде перестати ходити, щоб дівчора мене не дратувала. *(Чути міцний удар у мур)*. Що це таке?

БЕРНАРДА Це замкнений огир б'є копитами в мур. *(Голосно)* Отриножте його і пустіть надвір! *(Тихо)* Він певно розгарячений.

ПРУДЕНСІЯ Пустити його до молодих кобил?

БЕРНАРДА Вранці.

ПРУДЕНСІЯ Ти зуміла розгосподаритися.

БЕРНАРДА Коштом грошей і неприємностей.

ПОНСІЯ *(перебиваючи)* У неї найкраща череда на всю околицю. Яка шкода, що впала ціна.

БЕРНАРДА Хочеш трохи сиру з медом?

ПРУДЕНСІЯ Не маю охоти.

Ще раз чути удар.

ПОНСІЯ О, Боже!

ПРУДЕНСІЯ Мені затремтіло в грудях.

БЕРНАРДА *(встає люта)* Маю казати двічі? Пустіть його, хай витобиться в копицях соломи! *(Павза. Наче до наймитів)* Замкніть кобил у стайні, але дайте йому волю, бо порозвалює нам стіни. *(Подається до столу і ще раз сідає)*. Ох, що за життя!

ПРУДЕНСІЯ Гаруєш, як мужчина.

БЕРНАРДА То правда. *(АДЕЛЯ підводиться від столу)*. Куди йдеш?

АДЕЛЯ Напитися води.

БЕРНАРДА *(голосно)* Принеси жбан свіжої води. *(До Аделі)* Можеш сісти.

АДЕЛЯ сідає.

ПРУДЕНСІЯ А коли Ангустіяса виходить заміж?

БЕРНАРДА За три дні придуть посватати її.

ПРУДЕНСІЯ Ти рада?

АНГУСТІЯСА Певно!

АМЕЛІЯ *(до Магдалини)* Ось ти розсипала сіль!

МАГДАЛИНА Гіршої долі, ніж уже її маєш, не матимеш.

АМЕЛІЯ Це завжди наводить недобру тінь.

БЕРНАРДА Дай спокій!

ПРУДЕНСІЯ *(до Ангустіяси)* Вже подарував тобі перстень?

АНГУСТІЯСА Подивись! *(Показує їй)*.

ПРУДЕНСІЯ Хороший. Три перлини. В мої часи перлини означали сльози.

АНГУСТІЯСА Але тепер уже не так.

АДЕЛЯ Гадаю, що так. Речі завжди мають те саме значення. Персні на заручинні повинні бути з діамантами.

ПРУДЕНСІЯ Так краще годиться.

БЕРНАРДА З перлинами чи без них, життя таке, як людина собі укладає.

МАРТІРІО Або як Бог рішає.

ПРУДЕНСІЯ Розповідали мені, що меблі дуже хороші.

БЕРНАРДА Я витратила шістнадцять тисяч реалів.

ПОНСІЯ *(перебиваючи)* Найкраща там шафа з дзеркалом.

ПРУДЕНСІЯ Я ніколи не бачила такої.

БЕРНАРДА У нас були скрині.

ПРУДЕНСІЯ Найважливіше, щоб усе вийшло на добре.

АДЕЛЯ Цього ніколи не знати.

БЕРНАРДА Нема причин, щоб так не було.

Здалека чути дзвони.

ПРУДЕНСІЯ Останні дзвони. *(До Ангустіяси)* Ще прийду, щоб ти мені показала посаг.

АНГУСТІЯСА Коли захочете.

ПРУДЕНСІЯ Дай Боже доброї ночі.

БЕРНАРДА Бувай здорова, Пруденсіє.

П'ЯТЕРО *(разом)* Ідіть з Богом.

Павза. ПРУДЕНСІЯ виходить.

БЕРНАРДА Ми вже повечеряли.

Всі підводяться.

АДЕЛЯ Піду до брами, щоб розходити ноги і дихнути свіжим повітрям.

МАГДАЛИНА сідає на низьке крісло, спиною до стіни.

АМЕЛІЯ Я піду з тобою.

МАРТІРІО І я.

АДЕЛЯ (із стриманою ненавистю) Не загублюся.

АМЕЛІЯ Ніч вимагає товариства.

Виходять. БЕРНАРДА сідає. АНГУСТІЯСА прибирає стіл.

БЕРНАРДА Я вже казала тобі, що маєш відзиватись до Мартіріо. Те зі зняткою був жарт, і маєш забути.

АНГУСТІЯСА Самі знаєте, що вона мене не любить.

БЕРНАРДА Кожний знає свої приховані думки. Я не закрадаюся до серцець, але бажаю пристойної форми і родинної згоди. Зрозуміла?

АНГУСТІЯСА Так.

БЕРНАРДА Отож.

МАГДАЛИНА (дуже сонна) Зрештою, ти й так незабаром відійдеш. (Засинає).

АНГУСТІЯСА Уже пізно, здається.

БЕРНАРДА О котрій годині вночі ти закінчила розмову?

АНГУСТІЯСА О пів на першу.

БЕРНАРДА Що каже Пепе?

АНГУСТІЯСА Мені здається, що він якийсь відмінний. Завжди говорить до мене, наче думав би про щось інше. Коли його питаю, що з ним діється, відповідає: «Ми, чоловіки, маємо свої турботи».

БЕРНАРДА Не питай його. А коли одружишся, ще менше. Говори, коли говорить до тебе, дивися, коли на тебе дивиться. Так не матимеш клопоту.

АНГУСТІЯСА Мамо, у мене таке враження, що він приховує багато речей від мене.

БЕРНАРДА Не намагайся їх відкрити, не розпитуй його, і від самого початку хай він ніколи не бачить, коли плачеш.

АНГУСТІЯСА Я повинна бути рада, але воно не так.

БЕРНАРДА Однаково.

АНГУСТІЯСА Часто дуже пильно дивлюся на Пепе, а за ґратами образ розмазується, наче б його закривала хмара пилу, що його підносить череда.

БЕРНАРДА То кволість.

АНГУСТІЯСА Дав би Бог!

БЕРНАРДА Він прийде сьогодні?

АНГУСТІЯСА Ні. Поїхав з мамою до столиці.

БЕРНАРДА Тоді ми полягаємо раніше. Магдалино!

АНГУСТІЯСА Вона заснула.

Входять АДЕЛЯ, MARTIPPIO і АМЕЛІЯ.

АМЕЛІЯ Що за горобина ніч!

АДЕЛЯ Не видно за два кроки.

MARTIPPIO Ніч пригожа для злодіїв і для того, кому треба сховку.

АДЕЛЯ Огир стояв на середині подвір'я. Білий! Удвічі більший, повнив собою темряву.

АМЕЛІЯ Правда. Наводив жах. Ніби видиво яке.

АДЕЛЯ На небі зорі, наче п'ястуки.

MARTIPPIO Вона дивилася на них, так якби мала собі переломити шию.

АДЕЛЯ Хіба вони тобі не до вподоби?

MARTIPPIO Мене не обходить те, що понад головами. Досить мені того, що діється в кімнатах.

АДЕЛЯ Це так з тобою.

БЕРНАРДА З нею так, а з тобою сяк.

АНГУСТІЯСА Добраніч.

АДЕЛЯ Ти вже кладешся спати?

АНГУСТІЯСА Так. Пепе не прийде цієї ночі. (Виходить).

АДЕЛЯ Мамо, чому коли падає зірка або блискає блискавка, кажуть:

Свята Варваро на небі,
дощик — твій свячений гребінь,
стань нам у кожній потребі.

БЕРНАРДА Здавна люди знали багато речей, що ми їх позабували.

АМЕЛІЯ Я мружу очі, щоб їх не бачити.

АДЕЛЯ Я ні. Я люблю бачити, як летить у вогні те, що стояло непорушне довгими роками.

МАРТІРІО Алеж бо те все нічого не має до діла з нами.

БЕРНАРДА Краще про нього і не думати.

АДЕЛЯ Яка прекрасна ніч! Я хотіла б довго сидіти і втішатися прохолодою з поля.

БЕРНАРДА Але маєш кластися спати. Магдалино!

АМЕЛІЯ Спить першим сном.

БЕРНАРДА Магдалино!

МАГДАЛИНА *(невдоволено)* Залишіть мене!

БЕРНАРДА До ліжка!

МАГДАЛИНА *(підводячися невдоволено)* Не даєте нікому спокою. *(Іде буркочучи)*.

АМЕЛІЯ Добраніч. *(Іде)*.

БЕРНАРДА Ідіть і ви.

МАРТІРІО Як це, що наречений Ангустіяси сьогодні не прийде?

БЕРНАРДА Він поїхав у подорож.

МАРТІРІО *(дивлячись на Аделю)* Ах!

АДЕЛЯ До завтра.

Виходить. MARTIPIO н'є воду і поволі йде геть, дивлячись на браму, що виходить на подвір'я.

ПОНСІЯ *(входячи)* Ви ще тут?

БЕРНАРДА Милуюся тишею і не спроможна помітити ніде тих «важливих справ», які, на твою думку, тут діються.

ПОНСІЯ Бернардо, залишім цю розмову.

БЕРНАРДА В цій хаті зайві дискусії. Моя чуйність дає собі з усім раду.

ПОНСІЯ Нічого не видно назовні. То правда. Твої доньки живуть, наче замкнені в шафах. Але ні ти, ні хтось інший не спроможний встергти те, що в серці.

БЕРНАРДА Мої доньки мають спокійний віддих.

ПОНСІЯ То обходить тебе, їхню матір. Мені досить з обслугою твого дому.

БЕРНАРДА Тепер ти помовчазніла.

ПОНСІЯ Я знаю своє місце і маю спокій.

БЕРНАРДА Бо в ґрунті речі не маєш чого сказати. Коли б у цій хаті росла трава, ти вже постаралася б привести сюди овець із сусідства на пашу.

ПОНСІЯ Я заступаю більше, ніж ти собі уявляєш.

БЕРНАРДА Чи твій син надалі бачить Пепе о четвертій ранку? Ще далі відчитують недобру літанію про цей дім?

ПОНСІЯ Нічого не кажуть.

БЕРНАРДА Бо не можуть. Бо немає м'яса, щоб угризти. Це завдяки моему невсипущому оку.

ПОНСІЯ Бернардо, не хочу говорити, бо боюся твоїх замірів. Але не будь така впевнена.

БЕРНАРДА Я якнайпевніша.

ПОНСІЯ Може, зненацька впаде блискавиця. Може, нагло удар спинить твоє серце.

БЕРНАРДА Тут нічого не може статися. Я напоготові проти твоїх підозр.

ПОНСІЯ Тим краще для тебе.

БЕРНАРДА А ти думала!

СЛУЖНИЦЯ *(входить)* Я вже помила начиння. Що ще накажете Бернардо?

БЕРНАРДА *(підводячись)* Нічого. Піду спочити.

ПОНСІЯ О котрій годині тебе покликати?

БЕРНАРДА О жодній. Цієї ночі добре спатиму. *(Виходить)*.

ПОНСІЯ Коли хто не може собі дати ради з морем, краще повернутися до нього спиною, щоб його не бачити.

СЛУЖНИЦЯ Вона така горда, що сама накладає собі опаску на очі.

ПОНСІЯ Нічого не вдію. Хотіла б запобігти речам, але вони мене вже надто лякають. Чуєш цю тишу? То буря в кожній

кімнаті. Того дня, коли вибухне, вимете нас усіх. Я вже сказала, що мала сказати.

СЛУЖНИЦЯ Бернарда гадає, що ніхто її не здолає, і не розуміє сили, яку має мужчина між самотніми жінками.

ПОНСІЯ У цьому не зовсім винен Пепе Романо. Правда, що останнього року ходив за Аделею і що вона гинула за ним, алеж повинна була поставити себе на своє місце і не дражнити його. Мужчина мужчиною.

СЛУЖНИЦЯ Дехто думає, що він говорив багато разів з Аделею.

ПОНСІЯ То правда. *(Пошепки)* І не тільки говорив.

СЛУЖНИЦЯ Не знаю, що тут станеться.

ПОНСІЯ Я хотіла б переплисти море і залишити цей дім роздору.

СЛУЖНИЦЯ Бернарда приспішує весілля, і, може, нічого не станеться.

ПОНСІЯ Надто воно вже достигло. Аделя готова на все, а інші безнастанно чатують.

СЛУЖНИЦЯ І Мартіріо?

ПОНСІЯ Та найгірша. То — криниця з трутизною. Бачить, що Романо не для неї, і втопила б світ, якби від неї залежало.

СЛУЖНИЦЯ Які вони злі!

ПОНСІЯ То — жінки без чоловіків, ніщо більш. У таких справах забувається навіть власну кров. Цить! *(Прислухаться)*.

СЛУЖНИЦЯ Що таке?

ПОНСІЯ *(встає)* Собаки брешуть.

СЛУЖНИЦЯ Хтось певно перейшов повз браму.

Виходить АДЕЛЯ в білих підгичках і станику.

ПОНСІЯ Ти не лягла спати?

АДЕЛЯ Іду напитися води. *(П'є з склянки на столі).*

ПОНСІЯ Я гадала, що ти спиш.

АДЕЛЯ Спрага мене збудила. А ви не кладетеся?

СЛУЖНИЦЯ Зараз.

АДЕЛЯ виходить.

ПОНСІЯ Ходім.

СЛУЖНИЦЯ Ми заробили собі сон. Бернарда не дає мені цілий день спочити.

ПОНСІЯ Забери світло.

СЛУЖНИЦЯ Собаки наче показалися.

ПОНСІЯ Не дадуть нам спати.

Виходять. Сцена залишається майже темною. Входить МАРІЯ ХОСЕФА з ягничкою на руках.

МАРІЯ ХОСЕФА

Ягничко, моя дитино,
над берег морський ходім.
Мурашка нас жде на порозі,
я дам тобі цицьку та хліб.

Бернарда,
лице леопарда,
Магдалина,
з обличчя гієна.
Ягничко!
Ме-е-е, ме-е-е,
ходімо, де має в гілках Віфлєсм.

В цю ніч нам не хочеться спати,
розімкнуться двері самі.
Ходімо спочити над морем
у коралевім курені.

Бернарда,
лице леопарда,
Магдалина,
з обличчя гієна.
Ягничко!
Ме-е-е, ме-е-е,
ходімо, де має в гілках Віфлєсм.

Виходить, співаючи. Входить АДЕЛЯ. Крадькома розглядається на всі боки і зникає крізь браму подвір'я. З'являється МАРТІРІО іншими дверима, стає посередині сцени і стривожено підстерігає. Вона також у підтичці, прикрита короткою чорною хусткою до пояса. Навпроти неї виходить МАРІЯ ХОСЕФА.

МАРТІРІО Куди ви, бабунню?

МАРІЯ ХОСЕФА Ти мені відімкнеш двері? Хто ти така?

МАРТІРІО Як ви сюди дісталися?

МАРІЯ ХОСЕФА Я втекла. Хто ти така?

МАРТІРІО Ідть лягайте.

МАРІЯ ХОСЕФА Ти будеш Мартіріо, вже тебе бачу. Мартіріо — ім'я страдниці. Коли в тебе буде дитина? Я народила ось це.

МАРТІРІО Звідки ви взяли це ягня?

МАРІЯ ХОСЕФА Знаю, що воно — ягня. Але чому ягня не може бути дитям? Краще мати ягничку, ніж ніщо. Бернарда, лице леопарда. Магдалина, з обличчя гієна.

МАРТІРІО Не кричіть.

МАРІЯ ХОСЕФА Правда. Все дуже темне. Тому що в мене сиве волосся, тобі здається, що я не можу мати дітей, алеж бо можу: дітей, дітей, дітей. В цієї дитини тут буде ясне волосся, і буде в мене ще одне і ще одне дитя, і всі з сніжним волоссям. Ми будемо, наче хвилі, — одна, ще одна і ще одна. Тоді всі посідаємо з білим волоссям і станемо піною. Чому тут немає піни? Тут тільки жалібні серпанки.

МАРТІРІО Мовчіть, мовчіть.

МАРІЯ ХОСЕФА Коли в моєї сусідки було дитя, я приносила йому шоколяду; вона мені його приводила і так завжди, завжди, завжди. В тебе буде біле волосся, але сусідки не прийдуть. Я мушу йти, тільки боюся, щоб собаки мене не покусали. Ти проведеш мене до поля? Я хочу поля. Я хочу домів, але відчинених домів, і сусідок, що лежать зі своїми малими дітьми в ліжках, і чоловіків, що сидять перед дверима на кріслах. Пепе Романо — велетень! Ви всі його хо-

чете. Але він вас проковтне, бо ви — зернини пшениці. Не зернини пшениці. Жаби без'язики!

МАРТІРІО Ходімо. Йдть до ліжка. *(Попихає її).*

МАРІЯ ХОСЕФА Добре, але потім ти мені відімкнеш, гаразд?

МАРТІРІО Певно.

МАРІЯ ХОСЕФА *(пхинькає)*

Ягничко, моя дитино,
над берег морський ходім.
Мурашка нас жде на порозі,
я дам тобі цицьку та хліб.

МАРТІРІО замикає на засувку двері, звідки вийшла МАРІЯ ХОСЕФА, і вертається до брами на подвір'я. Тут вагається, але підходить ще на два кроки.

МАРТІРІО *(тихо)* Аделю! *(Павза. Підходить до самих воріт. Голосно)* Аделю!

З'являється АДЕЛЯ, трохи розкуйовджена.

АДЕЛЯ Навіщо мене шукаєш?

МАРТІРІО Залиш того чоловіка!

АДЕЛЯ Хто ти, щоб так мені говорити?

МАРТІРІО То не місце для чесноі жінки.

АДЕЛЯ З якою охотою ти його зайняла б!

МАРТІРІО *(голосно)* Прийшла хвилина, щоб говорити. Так не може йти далі.

АДЕЛЯ Це тільки початок. Я мала силу, щоб вибитися наперед. Рішучість і відвагу, яких у тебе немає. Я бачила смерть під цим дахом і таки вийшла, щоб узяти собі, що моє, те, що мені належало.

МАРТІРІО Той мужчина без серця прийшов по другу. Ти його перехопила.

АДЕЛЯ Він прийшов по гроші, але свої очі зводив завжди на мене.

МАРТІРІО Я не дозволю, щоб ти його відбила. Він одружиться з Ангустіясою.

АДЕЛЯ Краще, ніж я, знаєш, що він її не любить.

МАРТИРІО Знаю.

АДЕЛЯ Знаєш, бо ти бачила, що він мене любить.

МАРТИРІО (з досадою) Так.

АДЕЛЯ (зближаючись) Він мене любить, він мене любить.

МАРТИРІО Устроми в мене ніж, як тобі до вподоби, але не кажи мені цього більше.

АДЕЛЯ Тому ти намагаєшся, щоб я з ним не пішла. Тобі байдуже, коли він обійме ту, якої не любить; мені також. Може собі жити сто років з Ангустіясою, але те, що він обіймає мене, тобі жакливе, бо і ти його любиш, також його любиш!

МАРТИРІО (драматично) Так. Хочу тобі це сказати не ховаючися. Так! Хай мої груди тріснуть гірким гранатом. Я люблю його!

АДЕЛЯ (з поривом, обіймаючи її) Мартіріо, Мартіріо, я в цьому не винна.

МАРТИРІО Не обіймай мене! Не засліплюй моїх очей! Моя кров уже не твоя. Хоч би й хотіла бачити в тобі сестру, тепер бачу в тобі тільки жінку. (Відтручає її).

АДЕЛЯ Тут уже немає ліку. Та, яка має втопитися, хай топиться. Пепе Романо — мій. Він мене поведе до шуварів на березі.

МАРТИРІО Того не буде!

АДЕЛЯ Вже не витримую жаху цих дахів, відколи скуштувала смак його уст. Буду тим, чим він захоче. Усе село повстане проти мене, пектиме мене своїми пальцями з жару; ті, що називають себе порядними, будуть мене переслідувати, а я одягну терновий вінець, що його носять коханки одруженого мужчини.

МАРТИРІО Мовчи!

АДЕЛЯ Так. Так. (Пошепки) Ходім спати, залишім, щоб одружився з Ангустіясою, мені однаково, але я піду собі в самотню хатину, де він мене буде відвідувати, коли йому захочеться, коли відчує потребу.

МАРТИРІО Цього не буде, поки в моєму тілі є крапля крові.

АДЕЛЯ Не тільки тебе слабосилу, а то й сполошеного коня я поставлю на коліна одним мізинцем.

МАРТИРІО Не піднось того голосу, що мене дратує! Мое серце повне такої злої сили, що задушує мене саму мимо моєї волі.

АДЕЛЯ Нас участь любити сестер. Видно, Бог залишив мене саму в п'їтїмі, бо дивлюся на тебе, якби тебе ніколи не бачила.

Чути посвист, АДЕЛЯ біжить до дверей, але МАРТИРІО їх заступає.

МАРТИРІО Куди йдеш?

АДЕЛЯ Уступися від дверей!

МАРТИРІО Пройди, якщо спроможна.

АДЕЛЯ Забирайся. (Борються).

МАРТИРІО (кричить) Мамо, мамо!

Входить БЕРНАРДА в підтичці й чорному шалю.

БЕРНАРДА Тихо, тихо. Яка я убога, що не маю блискавки в долоні.

МАРТИРІО (показуючи на Аделю) Вона була з ним! Подивіться, на підтичці повно пшеничної соломи!

БЕРНАРДА То ложе безчесно народжених. (Зближається люта до Аделі).

АДЕЛЯ (стає навпроти) Нема вже для мене в'язничних наказів. (Вихоплює мамину палицю і переламує її навпіл) Так я роблю з палицею тиранки. Не зближайтеся ні на крок. Мною ніхто більше не володіє, тільки Пепе.

МАГДАЛИНА (входить) Аделю!

Входять ПОНСІЯ і АНГУСТІЯСА.

АДЕЛЯ Я — його жінка. (До Ангустіяси) Знай це і піди на подвір'я сказати йому. Він переможе цілий цей дім. Він тут, надворі, дише наче лев.

АНГУСТІЯСА Мій Боже!

БЕРНАРДА Рушниця! Де рушниця?

Вибігає. За нею виходить МАРТИРІО. Ззаду з'являється перелякана АМЕЛІЯ і дивиться через мур.

АДЕЛІЯ Ніхто не зможе мене подолати. *(Хоче вийти).*
АНГУСТІЯСА *(втримуючи її силою)* Звідси не вийдеш зі своїм звияжним тілом. Злодійко! Безчестя нашого дому!
МАГДАЛИНА Залиш її, хай собі йде туди, де ми її більше не побачимо!

Чути постріл.

БЕРНАРДА *(входячи)* Посмія його тепер шукати.
МАРТИРІО *(входячи)* Нема вже Пепе Романо.
АДЕЛІЯ Пепе! Боже мій! Пепе! *(Вибігає).*
ПОНСІЯ Ви його вбили?
МАРТИРІО Ні, вилетів чвалом на своїй лошиці.
БЕРНАРДА Не моя вина. Жінка не вміє ціляти.
МАГДАЛИНА Чому ж ти тоді так сказала?
МАРТИРІО Для неї! Я вилила б ріку крові на її голову.
ПОНСІЯ Проклята.
МАГДАЛИНА Осатаніла.
БЕРНАРДА Так краще. *(Чути удар)* Аделю! Аделю!
ПОНСІЯ *(при дверях)* Відімкни!
БЕРНАРДА Відімкни. Не думай, що мури заховують твій сором.
СЛУЖНИЦЯ *(входячи)* Сусіди повставали.
БЕРНАРДА *(ніби тихо ричить)* Відімкни, бо розвалю двері! *(Павза. Всі мовчать).* Аделю! *(Відходить від дверей).* Принеси молот! *(ПОНСІЯ штовхає двері й входить. Увійшовши скрикує й сахається).* Що сталося?
ПОНСІЯ *(підносить руки до шиї)* Щоб ми не мали такого кінця! *(Сестри відступають. СЛУЖНИЦЯ хреститься. БЕРНАРДА скрикує і ступає вперед).* Не входи!
БЕРНАРДА Ні! Я ні! Пепе, ти будеш гнатися живим у тіні тополь, але одного дня впадеш. Відв'яжіть її. Моя донька вмерла незайманою. Понесіть її до кімнати і вдягніть як дівчину. Ніхто хай нічого не говорить! Вона вмерла незайманою. Повідомте, щоб уранці двічі дзвонили похоронні дзвони.

МАРТИРІО Щаслива тисячу разів, що могла його мати.
БЕРНАРДА Не хочу сліз! Треба дивитися смерті в обличчя. Тихо! *(До другої доньки)* Будь тихо, кажу! *(До третьої)* Сльози на самоті! Ми всі потонемо в морі жалоби. Вона, наймолодша донька Бернарди Альби, вмерла дівчиною. Ви чули? Тихо, тихо я сказала. Тихо!

Завіса.

З М І С Т

Криваве весілля, 5

Пустощня, 69

Панна Розіта або Мова квітів, 119

Господа Бернарди Альби, 175